

- การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง 2555) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
บุษกร เขียวจินตาทัน และทิพา ทาสาสน์ศรี 58
- ผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก
อภิชา แดงจำรูญ 64
- การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อนุกุล พลศิริ กนกวรรณ ทองดำสิง และเหมือนแพร รัตนศิริ 78

Ramkhamhaeng Research Journal of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2561 Vol. 21 No.1 January - June 2018

- สภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ :
กรณีศึกษาสถานบันเทิงในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา
(มุมมองทางกฎหมายและอาชีววิทยา)
อัญญธร อินทร์ 1
- สมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลาง
และขนาดย่อม ในกรุงเทพมหานคร
สุบัน บัวขาว พรเลิศ อาภาณัฐต พชรสิน สุภาวาลย์ และอัญญา นิลนพคุณ 17
- การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตร
ต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
ในอุตสาหกรรมอาหารของไทย
กัลยรัตน์ พินิจจันทร์ กฤษณนที บึงไกร จำลอง โพธิ์บุญ และนัชฌันท์ เจียมวิจิตร 29
- หลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ศึกษากรณีการบริหารสัญญา
ทางปกครอง
สิริชา วังวงศ์ 41
- แอฟริกา ค.ศ. 2050
วรากรณ์ จุลปานนท์ 51

Ramkhamhaeng Research Journal of Humanities and Social Sciences Vol. 21 No. 1 January - June 2018

Ramkhamhaeng University

สถาบันวิจัยและพัฒนา
อาคารสุโขทัย ชั้น 12 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
โทรศัพท์ 0-2310-8119 โทรสาร 0-2310-8696

สพ.18350

วารสารวิจัยรามคำแหง
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

<http://www.rd.ru.ac.th>

วารสารวิจัยรามคำแหง

ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้จัดทำ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิศักดิ์ ลากเจริญทรัพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชาล ทองประยูร
รองศาสตราจารย์ ดร.มณี อัครวานนท์

อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพ
อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย วงศ์वासนา

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

กองบรรณาธิการ

สาขาวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี

ศาสตราจารย์ ดร.สนิท อักษรแก้ว
ศาสตราจารย์ ดร.ประสาธน์ สืบคำ
ศาสตราจารย์ ดร.กฤษณะ สาคริก
ศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ สุขสำราญ
ศาสตราจารย์ ดร.งามผ่อง คงคาทิพย์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทัศน์ สุนิประเสริฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ มีเวที
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ คันทน์นิต
รองศาสตราจารย์ ดร.มาลี ณ นคร
รองศาสตราจารย์ ดร.เจริญ นิตธรรมยง
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณมา ตั้งเจริญชัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมนึก บุญเกิด
รองศาสตราจารย์ ดร.ไทยถาวร เลิศวิทยาประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรรมศักดิ์ ยี่มีน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมล จันทร์แจ่ม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ ไรจนกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิติกานต์ กร้ามาตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณนที คงสง

สาขามนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี จันทวานิช
รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ พันธุม
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ สีขณวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พิพัฒน์ศิริ
รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา
รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หุ่นรัตน์
รองศาสตราจารย์ บุปผา บุญทิพย์
รองศาสตราจารย์ อนุกุล พลศิริ
รองศาสตราจารย์ เอมอร ดิสปัญญา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชรัตน์ เตชะไตรศักดิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ร่าจวน เบญจศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทศณัฏฐ์ ภู่อารีย์
อาจารย์ ดร.กรวิภา สรรพกิจจำนง
อาจารย์ ดร.สยามพร โยธาสุมุท

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สถาบันคลังสมองแห่งชาติ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วารสารวิจัยรามคำแหง

ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ฝ่ายจัดทำ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย วงศ์วาสนา	ประธานฝ่ายจัดทำ
	อาจารย์ ยิ่งยง เมฆลอย	กรรมการ
	นางสาวสายพิน รัดมัต	กรรมการ
	นางลักขิกา ขจัดภัย	กรรมการ
	นางสาวฐนิตฐา ยิบพิกุล	กรรมการ
	นางณัฏฐพร กลั่นเจริญ	กรรมการ
	นางสาวจริยา นาเค	กรรมการ
	นางสาวจิรฐิตกาล งามขำ	กรรมการ
	นายอำนาจ สิงห์ตาลกง	กรรมการและเหรัญญิก
	นางสาวแพรวไพไล เจริญสิทธิ์กองคำ	กรรมการและเลขานุการ
	นางบุปผา เอี่ยมจรูญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

วารสารวิจัยรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับพิจารณาและตีพิมพ์บทความวิจัยสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดเผยแพร่ ออก 2 ฉบับต่อปี ตั้งแต่เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน, เดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม

การเผยแพร่ มอบให้ห้องสมุดหน่วยงานรัฐบาล สถาบันการศึกษาในประเทศ

ข้อมูลการติดต่อ ฝ่ายจัดทำ
กองบรรณาธิการวารสารวิจัยรามคำแหง
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาคารสุโขทัย ชั้น12 หั้วหมากรุก บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. 02-310-8696
Email: ruresearch@ru.ac.th

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- บทความทุกบทความได้รับการตรวจสอบถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review)
- มีผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกประจำกองบรรณาธิการมากกว่าร้อยละ 50
- มีบทความจากนักวิชาการภายนอกลงตีพิมพ์ไม่น้อยกว่า 25% ทุกฉบับ
- ข้อความและบทความในวารสารวิจัยรามคำแหงเป็นแนวคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์บทความซ้ำเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ควรอ้างอิงแหล่งที่มา

วารสารวิจัยรามคำแหง

ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยรามคำแหง ฉบับนี้ เป็นวารสารวิจัยของมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา ซึ่งได้ก้าวเข้าสู่ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561 ซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI (รอบที่ 3) ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2

สถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันเข้าสู่ช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน อันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของสังคมไทย ทุกภาคส่วนของสังคมกำลังเข้ามามีบทบาทในการนำเสนอปรัชญา แนวคิด วิธีการในการขับเคลื่อนกระบวนการทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศให้เดินต่อไปตามครรลอง อยู่บนวิถีแห่งความหลากหลาย และความแตกต่างกันทางความคิด ความขัดแย้งทางการเมืองและสถานการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ จะวนเวียนกลับมาเกิดขึ้นใหม่ตามกงล้อประวัติศาสตร์อีกหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของสำนึกรับผิดชอบต่อแผ่นดินถิ่นเกิดของคนไทยหรือผู้ที่อาศัยแผ่นดินไทยทุกคน รวมถึงทางภาคส่วนของนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนะแนวทางที่ถูกต้อง ผ่านทางการนำเสนอผลงานในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นแหล่งความรู้พื้นฐานในการตัดสินใจอยู่บนฐานทางความคิดทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ แนวและทิศทางของการวิจัยของชาติกำลังมุ่งสู่การนำองค์ความรู้ที่มีสะสมมาจากอดีตมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ นำผลการวิจัยจาก "หิ้งสู่ห้าง" ขับเคลื่อนประเทศไทยโดยการใช้งานวิจัยให้สามารถต่อยอดในเชิงพาณิชย์ อันเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ที่ดีกว่าเดิมทั้งแนวคิดทางสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

กองบรรณาธิการและฝ่ายจัดทำขอขอบพระคุณ ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กับความพยายามในการรักษามาตรฐานวารสารในประเทศไทยให้คงอยู่ในระดับนานาชาติ อันเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการที่สำคัญของประเทศไทย และขอขอบคุณนักวิชาการ นักวิจัย ที่ให้เกียรติ ให้ความสนใจและนำบทความอันทรงคุณค่าของท่านมาตีพิมพ์ในวารสารวิจัยรามคำแหง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความไว้วางใจเช่นนี้ตลอดไป

ขอขอบพระคุณ

บรรณาธิการ

**สภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ :
กรณีศึกษาสถานบันเทิงในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา
(มุมมองทางกฎหมายและอาชญาวิทยา)**

**The Law Enforcement of the Non-Smokers' Health Protection Act: A Case Study
of Entertainment Venues in Bangkok Metropolitan Area and Pattaya Metropolitan
Area (Legal and Criminology Perspective)**

ธัญญธร อินทร¹

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ : กรณีศึกษาสถานบันเทิงในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา (มุมมองทางกฎหมายและอาชญาวิทยา) ได้แบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และเปรียบเทียบกับ Smoking Act 2002 ของประเทศสิงคโปร์ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ในแนวลึก (Indepth Interview) จากการศึกษาพบว่าการสูบบุหรี่ในสถานที่ที่ห้ามสูบนั้นเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ซึ่งในทางอาชญาวิทยามีแนวคิดว่าการกระทำความผิดจัดอยู่ในความหมายของอาชญากรรมที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Mala Prohibita) และเป็นอาชญากรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (Public Order Crime) จากการศึกษา ในประเด็นเกี่ยวกับบทกำหนดโทษนั้น พบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 มีบทกำหนดโทษทางอาญาโดยมีโทษปรับ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ยับยั้ง และการป้องปรามมิให้ผู้หนึ่งกระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อเป็นการป้องปรามมิให้ผู้อื่นกระทำความผิด อย่างไรก็ดีตาม บทบัญญัติกฎหมายสิงคโปร์ในเรื่องนี้ ได้วางบทบัญญัติในโทษปรับ และโทษจำคุกเอาไว้แต่มุ่งเน้นการใช้โทษปรับ โดยจะเพิ่มโทษในการกระทำความผิดซ้ำครั้งที่ 2, 3 และความผิดซ้ำหลังจากนั้น อีกทั้งยังได้นำหลักการเรื่อง Punitive Damage หรือค่าเสียหายในเชิงการลงโทษมาใช้ ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายไทยเพราะไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้ นอกจากนี้ยังพบว่า หากผู้กระทำความผิดไม่ยอมรับผิด หรือไม่ยอมชำระค่าปรับ เช่นนี้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจจะดำเนินการฟ้องคดีไปยังศาล Magistrate Court หรือ ศาลแขวง ต่อไป ซึ่งหลักการนี้เหมือนกับกฎหมายของไทย อย่างไรก็ดีตาม เจ้าพนักงานจะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ควรเริ่มจากมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายจากเบาไปหาหนัก โดยอาจเทียบเคียงจากการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด พ.ศ. 2535 เพราะเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรง และมีลักษณะเป็น Mala Prohibita เช่นเดียวกันซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะเน้นในเรื่องของการขอความร่วมมือจากประชาชนเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังอาจนำโทษทางปกครองมาประยุกต์ใช้กับกรณีเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นได้อย่างมี

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรเทียบเคียงการบังคับใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง และใกล้เคียงกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ซึ่งน่าจะเทียบเคียงได้กับพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ในส่วนของเหตุรำคาญ ซึ่งบัญญัติไว้ในหมวด 5 มาตรา 25 - 28 ประกอบกับหมวด 10 ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น และเจ้าพนักงานสาธารณสุข

คำสำคัญ: สถานบันเทิง ผู้ไม่สูบบุหรี่ การบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองสุขภาพ ข้อห้าม

ABSTRACT

This research study, regarding the enforcement of Non-Smokers' Health Protection Act: A Case Study of Entertainment Venues in Bangkok Metropolitan Area and Pattaya Metropolitan Area (Legal and Criminology Perspective), is divided into two parts. First, a review of the documents, which is an analysis and synthesis of the Non-Smoker's Health Control Act B.E. 2535 and a comparison with the Smoking Act 2002 of Singapore, was completed. The second part of the research involves a qualitative study by in-depth interviews. The study shows that smoking in forbidden venues is a violation of the Non-Smoker's Health Control Act, which in terms of criminology, is categorized as criminal by Mala Prohibita and a public order crime. From this study, in the aspect related to punishment, it is apparent that punitive damages involve a fine, which aims to restrain behavior or prevent future repeated offenses and to discourage others from violating the law. In the case of Singapore's Smoking Act of 2002, violators are to be prosecuted by fines and incarceration, but the emphasis is on imposing fines, with escalating levels of fines for the second and third offenses, introducing the idea of punitive damages, which is different from the Thai law, which does not have a similar law. Other than this, in Singapore, if an offender does not admit guilt, or refuses to pay the fine, then the authorities will bring the case before the Magistrate Court, which is similar to Thai law. However, officials must enforce the law consistently, starting with interventions that begin with light penalties to heavier punishments, similar to the enforcement of the Cleanliness Act of 2535 because this is a violation that is not severe. Also, this has the characteristic of Mala Prohibita, which, in a similar vein, requests cooperation from the general public. In addition to this, a punitive action may be taken in certain cases in order to force compliance with the law, as well as all other related laws that involve the protection of the health of non-smokers. This is similar to the enforcement of the Public Health Act of 2535 in the aspect of annoyance of others, which is clarified in the law, article 5, sections 25-28, in conjunction with article 10, which gives authority and duty to local officers and public health officials.

Keyword: entertainment venue, for non-smoking person, law enforcement, smoking prohibition

บทนำ

ปัจจุบันสังคมโลกได้ตระหนักว่าการสูบบุหรี่นั้นไม่เพียงแต่มีผลเสียต่อสุขภาพของผู้สูบเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของบุคคลรอบข้างอีกด้วย โดยในวงการแพทย์และสาธารณสุขเรียกว่า การได้รับควันบุหรี่มือสอง อีกทั้งองค์การอนามัยโลก (WHO) ก็ได้ตระหนักถึงพิษภัยของการได้รับควันบุหรี่มือสอง จึงได้กำหนดคำขวัญเพื่อการรณรงค์ไว้ว่า “Second - Hand Smoke : Let's Clean the Air” หรือ “อันตรายจากควันบุหรี่มือสอง” ประเทศไทยนั้นได้ตระหนักถึงอันตรายดังกล่าวจึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ขึ้น ซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งใช้เพื่อควบคุมอุปสงค์ของบุหรี่ และได้ตราพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อควบคุมทั้งอุปสงค์ และอุปทานของบุหรี่ นอกจากนี้ยังได้ ตรากฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกหลายฉบับ

ทั้งนี้จากสภาพการใช้ชีวิตในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ซึ่งคนวัยทำงานต้องเผชิญกับสภาพการจ้างงานที่มีการแข่งขันสูง และต้องทำงานแข่งกับเวลา อีกทั้งยังต้องเผชิญกับความกดดัน และความเครียด ดังนั้นวิธีหนึ่งในการผ่อนคลายก็คือการเที่ยวกลางคืนในสถานเริงรมย์ต่างๆ ซึ่งมักจะเป็นสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ ที่ให้บริการลูกค้าเพื่อดื่มสุรา และสูบบุหรี่ อย่างไรก็ตามอากาศภายในสถานที่ดังกล่าวไม่สามารถระบาย ถ่ายเท หรือหมุนเวียนได้

ดังนั้นลูกค้า หรือนักเที่ยว ที่ได้เข้ามาใช้บริการในสถานอโคจรเหล่านี้ ตลอดจนพนักงาน ลูกจ้างที่ทำงานในสถานที่ดังกล่าว และเจ้าของสถานประกอบการจึงมีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับอันตรายจากควันบุหรี่ จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแก่กรณี เพื่อที่จะกำหนดแนวทางในการนำบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมาปรับใช้กับสภาพความเป็นจริงของ

สังคม ซึ่งจะนำไปสู่หนทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายไทยกับต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535
4. เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการใช้แก้ไขปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาความเป็นมาของหลักเกณฑ์บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่กรณีศึกษา อันได้แก่พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535, ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560, พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2509 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกฎกระทรวงระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศกระทรวง ที่เกี่ยวข้องแก่กรณี โดยศึกษาว่ากฎหมายดังกล่าวนี้ปัจจุบันมีผลบังคับใช้อย่างไร และมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ตลอดจนศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบสภาพการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวของไทยกับต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และวางมาตรการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้คุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายของรัฐในการแก้ปัญหาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์บทบัญญัติกฎหมาย และประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ อาทิ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560, พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2509, ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 17), (ฉบับที่ 18), (ฉบับที่ 19) เป็นต้น โดยได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ของประเทศสิงคโปร์ ทั้งนี้ได้เน้นการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายสิงคโปร์เป็นสำคัญ เนื่องจากมีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทย อีกทั้งยังได้ทำการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายในประเด็นอื่นๆ ดังนี้คือ การจำหน่ายยาสูบแก่เยาวชน, ลักษณะความผิดเกี่ยวกับการโฆษณา, ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงาน, อำนาจจับปรับของพนักงานเจ้าหน้าที่, การดำเนินการตรวจ จับ ปรับ ในสถานบันเทิง ผับ บาร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535, การฟ้องคดีโดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ, อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าของสถานที่, การเทียบเคียงแนวปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายอื่นที่ใกล้เคียง, บทกำหนดโทษ และโทษที่เหมาะสมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535, การสร้างประชาคมเครือข่ายคุ้มครองสุขภาพ ผู้ไม่สูบบุหรี่, การนำแนวคิดการกระจายอำนาจมาใช้เสริมประสิทธิภาพการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 เป็นต้น

สำหรับส่วนที่สองเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งวิธีการศึกษาในส่วนนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในแนวลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ได้จัดแบ่งประชากรกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่ม

ที่ 1 เป็นเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์ จำนวน 5 ราย กลุ่มที่ 2 เป็นนักเที่ยว หรือผู้ที่มาเที่ยวสถานบันเทิง จำนวน 5 ราย กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่ม เจ้าพนักงาน ซึ่งได้จัดแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน 5 ราย และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 3 ราย รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 18 ราย ทั้งนี้ในการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีสุ่มเลือกตัวแทนกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงซึ่งได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นหลัก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ผลการวิจัยนี้จะเป็แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535
2. ผลการวิจัยนี้จะสร้างความตระหนักเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำลายสุขภาพจากการสูบบุหรี่ และสร้างความเชื่อมั่นในการสร้างเสริมสุขภาพแก่ประชาชนทุกระดับ
3. ผลการวิจัยนี้จะสนับสนุนการรณรงค์ให้ลดการสูบบุหรี่ ตลอดจนทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ : กรณีศึกษาสถานบันเทิงในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา (มุมมองทางกฎหมายและอาชญาวิทยา) ซึ่งเป็นงานวิจัยย่อยส่วนหนึ่งที่แยกออกมาจากงานวิจัยหลักของโครงการศึกษาวิจัย เรื่องบุหรืในสถานบันเทิง จากนโยบายสู่การปฏิบัติ : การประเมินการบังคับใช้กฎหมาย การนํานโยบายไปปฏิบัติ และรูปแบบการสูบและการขายในสถานบันเทิง (โดยได้รับทุนสนับสนุน จากศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ปี พ.ศ. 2553 ตามสัญญาเลขที่ 52-01-02) งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. 2558 ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ซึ่งพระราชบัญญัติ

ดังกล่าวนี้ ได้มีบทบัญญัติในมาตรา 3(2) ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ และบูรณาการศาสตร์ทางด้านนิติศาสตร์ ทฤษฎีอาชญาวิทยา และพันธุวิทยา ในมุมมองของ นักนิติศาสตร์ ในประเด็นของการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนการวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายที่มีโทษทางอาญา และบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงแก่กรณี ในกลุ่มของกฎหมายที่มีลักษณะเป็น Public Health Laws ซึ่งมีข้อค้นพบทางวิชาการโดยสังเขปดังนี้

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแก่กรณี พบว่า การสูบบุหรี่ในสถานที่ที่ห้ามมิให้มีการสูบบุหรี่อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้นในทางอาชญาวิทยามีแนวคิดที่ว่า กรณีดังกล่าวจัดอยู่ในความหมายของอาชญากรรมที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Ma la Prohibita) และเป็นอาชญากรรมประเภทที่ขัดต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม (Public Order Crime) ซึ่งปรัชญาการลงโทษตามกฎหมายประเภท Ma la Prohibita นี้ เป็นการลงโทษเพื่อหวังผลในเชิงการข่มขู่ยับยั้ง หรือในเชิงการป้องปราม (Deterrence) เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดซ้ำ หรือผู้อื่นกระทำความผิดซ้ำขึ้นมาอีก (พรชัย, 2553) ทั้งนี้มักพบว่าผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายในลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก แต่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมก็ยังคงเพิกเฉยไม่ประณามผู้ที่ฝ่าฝืนว่าเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมาย เพราะคนส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าเป็นความผิดเล็กๆ น้อยๆ หรือตนเองก็อาจฝ่าฝืนได้เช่นกัน ดังนั้นจึงไม่มีผู้ใดคิดอยากประณามตนเอง

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งคงเกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำความผิด และตัวของพนักงานเจ้าหน้าที่ประกอบกับความบกพร่องในเรื่องประสิทธิภาพการควบคุมบังคับให้ประชาชนเคารพกฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ควรที่จะเพิ่มระดับความเข้มข้นในการ

โฆษณา เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงรายละเอียดในเรื่องสิทธิ และหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณากฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ในต่างประเทศ พบว่าการบังคับใช้กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ มีบริบททางสังคมเอเชียเช่นเดียวกันกับประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศสิงคโปร์เป็นหลัก ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ คือ Smoking Act 2002 ซึ่งเนื้อหาสาระภายในของกฎหมายฉบับนี้ได้แบ่งบทบัญญัติออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนการควบคุมการโฆษณาและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยาสูบ คือ Tobacco (Control of Advertisement and Sale) Act และอีกส่วนหนึ่งคือบทบัญญัติในส่วนของการห้ามสูบบุหรี่ในสถานที่ต่างๆ คือ Smoking (Prohibition in Certain Places) Act หรือ Smoking (Prohibition in Certain Places) Act (Chapter 310) Original Enactment : Act of 1992, Revised Edition 2002 (31st December 2002) ในขณะที่ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่กรณีโดยตรง 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535

กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ ได้บัญญัติบทลงโทษทางอาญาได้แก่โทษปรับ และโทษจำคุก แต่มุ่งเน้นที่การใช้โทษปรับ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558) นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติภายใต้หลักการเพิ่มโทษในการกระทำความผิดซ้ำเป็นครั้งที่ 2 หรือครั้งที่ 3 และความผิดซ้ำหลังจากนั้น เพราะมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษในเชิงข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิดให้หลบจำ โดยผู้กระทำความผิดครั้งแรกที่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะอาทิ โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า โรงเรียน โรงพยาบาล และห้องสมุด จะถูกปรับเป็นเงิน

ตั้งแต่ 200 – 1,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หรือคิดเป็นเงินไทยประมาณ 5,000 – 25,000 บาท โดยหากกระทำผิดซ้ำสอง ค่าปรับจะเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่า คิดเป็นเงินไทยประมาณ 75,000 บาท (TCIJ, 2018) อีกทั้งยังได้นำหลักการในเรื่อง Punitive Damage หรือ ค่าเสียหายในเชิงการลงโทษมาใช้เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายให้แก่บุคคลผู้ต้องได้รับผลกระทบจากสารพิษในอากาศเนื่องจากควันบุหรี่ในคราวเดียวกัน (คัมภีร์, 2527) ซึ่งในกรณีนี้มีความแตกต่างไปจากกฎหมายของประเทศไทยซึ่งไม่มีหลักการและบทบัญญัติเพิ่มโทษในกรณีดังกล่าวนี้ (หมายถึงการเพิ่มอัตราค่าปรับขึ้นตามจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งเป็นจำนวนเงินค่าปรับค่อนข้างสูง)

นอกจากนี้ในประเทศสิงคโปร์ได้ให้ความสำคัญและตระหนักในเรื่องอันตรายจากควันบุหรี่ยี่สิบสองปี การบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ จึงมีความเคร่งครัด (TCIJ, 2018) ภายใต้หลักการว่าด้วยเรื่องการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) (พรชัย และคณะ, 2543) อย่างไรก็ตามในประเทศสิงคโปร์นั้นหากผู้กระทำความผิดกฎหมายคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ไม่ยอมรับผิด หรือไม่ยอมชำระค่าปรับ เช่นนี้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจจะดำเนินการฟ้องคดีไปยังศาล Magistrate Court หรือศาลแขวง ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นที่รับพิจารณาคดี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา โดยเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 60,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ (ศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์, 2561) ต่อไป ซึ่งในส่วนนี้มีหลักการเหมือนกันกับในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามกฎหมาย (Smoking, 2002) ของประเทศสิงคโปร์ ในส่วนของ Smoking (Prohibition in Certain Places) Act (Chapter 310) มาตรา 6 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ดำเนินการดูแลสถานที่สาธารณะ หรือยานพาหนะใดๆ ให้มีอำนาจแจ้งผู้ที่สูบบุหรี่ให้หยุดการสูบบุหรี่ในสถานที่นั้นได้ทันที ซึ่งหากบุคคลนั้นปฏิเสธไม่หยุดการสูบ เช่นนี้ผู้ดำเนินการอาจขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าพนักงานที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อให้ความช่วยเหลือได้ โดยหากมีผู้ที่รบกวนขัดขวางการดำเนินการข้างต้นเช่นนี้ให้บุคคล

นั้นต้องรับผิดชอบ โดยมีโทษปรับ และหรือโทษจำคุก (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558) ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการรณรงค์ในลักษณะของการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานกรมการขนส่งทางบก กรมควบคุมโรค และมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ โดยได้ร่วมรณรงค์ให้รถแท็กซี่ทุกคันทั่วประเทศ ปลอดควันบุหรี่ 100 % โดยต้องติดสติ๊กเกอร์เครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่ (ห้ามสูบบุหรี่) ไว้ที่คอนโซลบริเวณที่นั่งผู้โดยสารตอนหน้าภายในรถให้ผู้โดยสารสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ตามนโยบายในการดำเนินการการให้รถแท็กซี่เป็นยานพาหนะปลอดบุหรี่ 100% เพื่อเป็นการคุ้มครองสุขภาพของประชาชนจากพิษภัยควันบุหรี่ที่อาจตกค้างอยู่ภายในรถซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ และเป็นความร่วมมือในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้รถแท็กซี่เป็นเขตปลอดบุหรี่โดยเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ประเภทที่ 1 ตามที่ได้ระบุไว้ใน (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 19, 2553) ดังนั้นจึงห้ามสูบบุหรี่ในรถแท็กซี่ไม่ว่าจะมีผู้โดยสารหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เจ้าของรถแท็กซี่ต้องแสดงเครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่ (ห้ามสูบบุหรี่) ภายในรถของตน อีกทั้งเพื่อเป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด จึงได้กำหนดช่องทางให้ประชาชนผู้พบเห็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติ สามารถร้องเรียนไปที่ศูนย์คุ้มครองผู้โดยสาร และรับเรื่องร้องเรียน ได้ตลอด 24 ชั่วโมง โดยควรระบุรายละเอียด เช่น สีรถ หมายเลขทะเบียนรถ หรือชื่อผู้ขับรถ พร้อมทั้งวัน เวลา และสถานที่เกิดเหตุ เพื่อการติดตามตัวผู้กระทำความผิดได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งได้เริ่มดำเนินการดังกล่าวมาตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2559 เป็นต้นมา (สำนักสารนิเทศ, 2559)

นอกจากนี้ กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ หมวด 6 Duties of Managers or Operators of Specified Places and Vehicles มาตรา 6 (3) และ มาตรา 6 (4) (b) ยังได้กำหนดให้บุคคลผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการสูบบุหรี่ อาจแจ้งต่อผู้ดำเนินการให้ดำเนินการกับผู้สูบบุหรี่ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งหากผู้ดำเนินการไม่

ดำเนินการตามที่ร้องขอ เช่นนี้ผู้ดำเนินการอาจมีความผิดตามกฎหมายได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้แตกต่างไปจากกฎหมายไทยเพราะกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติในลักษณะนี้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 แต่จะมีหลักกฎหมายในเรื่องเหตุเดือดร้อนรำคาญ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และใน(พระราชบัญญัติการสาธารณสุข, 2535) เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมักพบข้อเท็จจริงที่เป็นข่าว อยู่บ้างว่า ได้มีการสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ และสร้างความเดือดร้อนรำคาญจากควันบุหรี่ให้กับประชาชนทั่วไป จึงได้มีการแจ้งความเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการลงบันทึกประจำวันไว้ และเข้าตรวจสอบพื้นที่ว่าในบริเวณดังกล่าวนั้นเป็นบริเวณที่ห้ามสูบบุหรี่หรือไม่ ซึ่งหากพบว่าเป็นพื้นที่ห้ามสูบบุหรี่ก็จะดำเนินการตามกฎหมายต่อไป (ไทยรัฐ, 2553)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าของสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ พบว่า สถานบันเทิงแต่ละแห่ง จะมีลักษณะการให้บริการลูกค้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือบางแห่งลูกค้าสามารถถามซื้อบุหรี่ได้โดยตรงจากทางร้านหรือบางแห่งอาจถามซื้อได้จากทางพนักงานร้าน ซึ่งพนักงานร้านจะไปแจ้งแก่เจ้าของร้านอีกทอดหนึ่งเจ้าของร้านจึงจะนำบุหรี่ที่ลูกค้าต้องการให้แก่พนักงานร้านเพื่อไปมอบให้แก่ลูกค้าที่ต้องการซื้อต่อไป อย่างไรก็ตาม ผับ บาร์ บางแห่งอาจไม่มีบุหรี่ปั๊พจำหน่าย แต่หากลูกค้าต้องการสูบจะต้องไปหาซื้อจากร้านค้าภายนอกเอง จึงสะท้อนให้เห็นว่าบุหรี่ปั๊พนั้นหาซื้อได้ง่าย ดังนั้นการบริโภคยาสูบจึงทำได้ง่ายเช่นกัน

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเจ้าพนักงานที่มีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้มีอยู่ 2 ส่วนคือ ในส่วนของเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข และในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการมักเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขเป็นส่วนใหญ่ (เจ้าหน้าที่หลักที่บังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ มักเป็นเจ้าหน้าที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข) แต่เนื่องจากนโยบายการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 โดยเคร่งครัดยังไม่ได้กำหนดไว้

อย่างชัดเจนแน่นอนในเรื่องการตรวจจับ เพื่อเอาผิดกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการไม่มีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ และไม่มั่นใจว่าหากได้กระทำไปแล้วจะเป็นการใช้ดุลยพินิจตรวจจับที่สมเหตุสมผลกับความผิดหรือไม่ เช่นนี้จึงมักใช้ดุลยพินิจในการตักเตือน โดยอาศัยเหตุผลว่า ในพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีมีการเผยแพร่กฎหมายให้ผู้ประกอบการรับทราบอย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงเห็นว่าการดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ยังมีได้บังคับใช้กฎหมายจริงจังเท่าที่ควร ซึ่งหากในทางปฏิบัติจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเข้าร่วมตรวจจับ เช่นนี้ก็ควรที่จะมีบทบัญญัติกฎหมายเพื่อการดำเนินการในลักษณะนี้ให้ชัดเจนในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้ง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยจัดทำในรูปของกฎหมายลำดับรอง (ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมักมาขอกำลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้มาร่วมในการตรวจจับตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขด้วย ซึ่งอาจเป็นเพราะในสังคมไทยนั้นคนส่วนใหญ่มักจะให้ความเกรงใจ และเกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นการดำเนินการตรวจจับ จึงกระทำได้โดยสะดวก และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยพื้นฐาน)

นอกจากนี้ในประเด็นอำนาจจับปรับของพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น จากการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่หลักที่ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ มักเป็นข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเมื่อพบการกระทำความผิดตามกฎหมายนี้ก็มักจะดำเนินการว่ากล่าวตักเตือน และให้ความรู้เป็นหลักโดยจะไม่ดำเนินการจับปรับในทันที แต่ก็มิได้ทำให้ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่หลักตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีอำนาจเปรียบเทียบปรับแต่อย่างใด เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 มาตรา 14 ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้น และมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จึงคงทำได้เพียงจับผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และควบคุมตัวนำไปส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อทำการเปรียบเทียบปรับ เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขนั้น ไม่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับตามพระราชบัญญัตินี้แต่อย่างใด ซึ่งหากพบการกระทำผิดตามกฎหมายฉบับนี้ ในผับ บาร์ ช่วงเวลาตี หรือช่วงเวลายามวิกาล ก็ย่อมจะเกิดความไม่สะดวกในการดำเนินการจับปรับได้ [มาตรา 14 บัญญัติว่า “บรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้น มีอำนาจเปรียบเทียบได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”] (พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขสภาพการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพในการเปรียบเทียบปรับดังกล่าว จึงควรมีการแก้ไข ปรับปรุงข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัตินี้ โดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีอำนาจในการเปรียบเทียบปรับได้ตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า การกระทำความผิดฐานสูบบุหรี่ในบริเวณพื้นที่ที่ห้ามสูบนั้นมีลักษณะเป็นความผิดซึ่งหน้า ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมักไม่มีโอกาสได้พบเจอในระหว่างดำเนินการตรวจจับ ดังนั้นจึงควรให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้แฝงตัวเข้าไปตรวจจับเอง

อย่างไรก็ตามการตรวจจับเพื่อปราบปรามอบายมุข ยาเสพติด และอายุของผู้ที่เกี่ยวนั้น ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจจะสืบทราบว่ามีกรลักลอบจำหน่าย ยาเสพติด โดยส่วนใหญ่ที่ตรวจพบมักจะเป็นกัญชาพันธุ์สาร หรือ อีกทั้งในทางปฏิบัติการตรวจจับในผับ บาร์ และสถานบันเทิงนั้นมักไม่เลือกบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ทั้งนี้เพราะมีลักษณะเป็นความผิดเล็กน้อย เคลื่อนกลืนไปกับบริบทสภาพแวดล้อมในสถานที่เที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวยามวิกาล อีกทั้งความผิดดังกล่าวต้องมีลักษณะเป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า ซึ่งต้องดำเนินการจับปรับผู้กระทำผิดที่ฝ่าฝืนสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบในทันทีที่ได้กระทำความผิด จึงเป็นการยากในทางปฏิบัติ

เพราะเจ้าหน้าที่มักไม่พบเห็นการกระทำผิดโดยซึ่งหน้าดังกล่าว ประกอบกับความผิดดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็น Ma la Prohibita ซึ่งไม่ได้มีความชั่วร้ายในตัวเอง (พรชัย, 2553) อีกทั้งกับพฤติการณ์ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวก็ไม่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรง แต่เป็นพฤติกรรมความเคยชินของบุคคลในวิถีการดำเนินชีวิต ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจจับ และเปรียบเทียบปรับ มองข้ามการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

นอกจากนี้ยังอาจเป็นเพราะ การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวมิได้เป็นวัตถุประสงค์หลักในการลงพื้นที่ตรวจจับ (พรชัย และคณะ, 2543) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่พบเห็นพฤติการณ์ใดซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ด้วยแล้วก็ควรที่จะบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ไปในคราวเดียวกัน โดยดำเนินการเปรียบเทียบปรับไปตามกรณี ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่ง ที่จะทำให้กฎหมายฉบับนี้ถูกนำมาบังคับใช้ได้จริง และก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายขึ้นตามมาอย่างดียิ่ง

ทั้งนี้ในทางปฏิบัติมักพบว่า การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้น ในทางปฏิบัติหากฐานความผิดนั้นมีโทษปรับ และสามารถเปรียบเทียบปรับได้ตั้งนี้ผู้กระทำความผิดมักจะยินยอมเสียค่าปรับ อีกทั้งกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการเปรียบเทียบปรับได้ ดังนั้นจึงทำให้คดีอาญาเสร็จเด็ดขาดไป (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, 2477) [มาตรา 37 บัญญัติว่า “คดีอาญาเล็กน้อยได้ดังต่อไปนี้ ... (4) ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามค่าเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว”] (พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

ฉะนั้นในสังคมไทยจึงไม่พบว่ามีกรฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนกฎหมาย ดังกล่าวแต่อย่างใด อีกทั้งลักษณะความผิดนี้ก็ไม่เอื้อต่อการดำเนินคดีในชั้นศาลอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การบังคับใช้โทษปรับตามกฎหมายฉบับนี้อย่างเคร่งครัด นั้นอาจนำไปสู่การดำเนินคดีอาญาในศาลแขวงได้ หากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินเสียค่าปรับ

ดังนั้นจึงเห็นว่าควรที่จะนำหลักการในเรื่อง “Diversion” หรือการเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเกินความจำเป็น (พรชัย และคณะ, 2543) มาใช้กับคดีในลักษณะนี้จึงจะเหมาะสม โดยหากเป็นคดีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับ เช่นนี้ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ หรือกรณีไม่ยอมชำระค่าปรับก็อาจต้องถูกดำเนินการฟ้องคดีไปยังศาลแขวง ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากจากกลไกของข้อกฎหมาย ดังนั้นจึงควรกำหนดให้มีมาตรการการลงโทษในลักษณะอื่นๆ เพื่อเป็นการเลี่ยงโทษจำคุก หรือเลี่ยงไม่ให้คดีเล็กน้อยๆ ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลโดยไม่จำเป็นตามหลักการ Diversion โดยอาจกำหนดข้อกฎหมายในพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับได้ โดยให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม หรือเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์คุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่ (พรชัย, 2553) หรือกำหนดเพิ่มการลงโทษทางปกครอง รวมไปถึงในบทลงโทษ เช่น การเพิกถอน หรือการพักใช้ใบอนุญาตประกอบกิจการหรือการภาคทัณฑ์ในการกระทำผิดในครั้งแรก เป็นต้น ซึ่งน่าจะเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยทั้งนี้สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ไม่ควรละเลยก็คือ เรื่องของการใช้ “ดุลยพินิจ” ในการกำหนดจำนวนเงินค่าปรับที่เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิด และฐานานุรูปของผู้กระทำความผิด เพื่อหวังผลในเชิงการป้องปรามเป็นสำคัญ ซึ่งหากเลยเถิดในส่วนนี้แล้วย่อมอาจนำไปสู่ปัญหาที่ขึ้นสู่ศาลเกินความจำเป็นได้ ดังนั้นการนำแนวคิดตามหลักการสกัดกั้นไม่ให้คดีเล็กน้อยๆ เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเกินความจำเป็น (Diversion) จึงควรนำมาใช้ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ไปพร้อมกันด้วย

อย่างไรก็ตามบทบัญญัติ มาตรา 11 ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มิได้กำหนดบทบังคับต่อเนื่องไปว่าหากมีผู้ไม่ปฏิบัติตามเครื่องหมายเตือนในเขตปลอดบุหรี่ โดยตนไม่ได้ดำเนินการอย่างใดๆ แล้วจะมีผลเป็นประการใด รวมทั้งผู้ดำเนินการ หรือผู้ประกอบการจะมีความผิด หรือไม่เพียงใด ฉะนั้นจึงเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวจึงยังคงไม่อาจใช้บังคับได้อย่างสมบูรณ์ครบวงจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายควรต้องกำหนดให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุม ตรวจสอบ ผู้ดำเนินการอีกครั้งหนึ่ง เพราะในทางปฏิบัติจะมีพนักงานเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายจึงอาจไม่เคร่งครัดเท่าที่ควรเช่นนี้จึงมักพบว่ามีเจ้าของสถานที่สาธารณะ ผู้ดำเนินการ ผับ บาร์ สถานบันเทิง ได้ปล่อยปละละเลย เปิดโอกาสให้มีการกระทำที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติฉบับนี้และเป็นสาเหตุของการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ [มาตรา 11 บัญญัติว่า

“ผู้ดำเนินการผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5(1) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท

ผู้ดำเนินการผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5(2) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ผู้ดำเนินการผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5(3) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท”(พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

ดังนั้นจึงควรเพิ่มบทบัญญัติกฎหมาย โดยกำหนดให้เจ้าของสถานประกอบการ หรือผู้ดำเนินการมีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก่อนที่จะดำเนินการแจ้งการพบเห็นการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำความผิดซึ่งหนำนั้นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นลำดับต่อไป

นอกจากนี้กฎหมายยังควรต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน รำคาญจากการบริโภคยาสูบ นั้นสามารถแจ้งต่อผู้ดำเนินการดูแลสถานที่สาธารณะนั้น หรือ แจ้งต่อเจ้าของสถานที่ประกอบการนั้น เพื่อให้กระทำการใดๆ ในเบื้องต้นอัน

เป็นการระงับการฝ่าฝืน ซึ่งถ้าหากผู้ดำเนินการดูแลสถานที่สาธารณะนั้น หรือ เจ้าของสถานประกอบการนั้นๆ ไม่ดำเนินการเช่นว่า ก็ย่อมต้องมีความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมาย ในลักษณะของการมีส่วนร่วมโดยประชาคมภาคสังคม อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการป้องปรามการสูบบุหรี่ในสถานที่ห้ามสูบ ซึ่งผู้พบเห็นไม่ต้องการดำเนินหรือบอกกล่าวต่อผู้สูบบุหรี่นั้นโดยตรง ในทางปฏิบัติพนักงานเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนจำกัด จึงไม่อาจดำเนินการตรวจจับได้ ดังนั้นจึงไม่สามารถดำเนินการเอาผิดกับผู้ฝ่าฝืนได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้กฎหมายมีสภาพบังคับที่ไม่แน่นอน ไม่มีประสิทธิภาพ และประชาชนขาดความเชื่อถือในการบังคับใช้กฎหมาย

จากการศึกษาพบว่า สถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ แต่ละร้านจะวางกฎเกณฑ์กติกาการสูบบุหรี่ในบริเวณภายนอกสถานที่อนุญาตให้สูบบุหรี่ได้ไว้ในหลายลักษณะ เช่น ไม่มีที่เขี่ยบุหรี่วางไว้บนโต๊ะ ให้ทิ้งกันบุหรี่ไว้ในขวด หรือให้กวาดทำความสะอาดพื้นในบริเวณที่ทิ้งกันบุหรี่เอง ซึ่งเป็นนัยของการสื่อความหมายและความเข้าใจให้รู้กันเองว่า ถ้าต้องการจะสูบบุหรี่ก็ต้องช่วยเหลือตัวเอง เช่นนี้จึงเห็นว่าการกำหนดกติกาภายในร้านของเจ้าของสถานบันเทิงนั้นมีลักษณะเป็นการป้องปราม และคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ในบริเวณสถานบันเทิงนั้นด้วย ซึ่งการเข้าใจและตกลงยอมรับในกฎเกณฑ์นั้นร่วมกันจึงเป็นลักษณะของวัฒนธรรมย่อยในกลุ่มสังคมนักเที่ยว (Sub Culture) (พรชัย, 2553) ซึ่งส่งผลในลักษณะที่เป็นการควบคุมพฤติกรรมของนักเที่ยว (Social Control) (พรชัย และคณะ, 2543) ให้อยู่ในกรอบของบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 อีกนัยหนึ่งด้วย

จากการศึกษาพบว่า เจ้าของร้านจะติดป้ายเตือนเขตปลอดบุหรี่ เพราะกลัวการต้องเสียค่าปรับโดยมักจะติดป้ายสัญลักษณ์ไว้ 3 จุด คือ บริเวณหน้าร้านที่ซึ่งสาธารณชนสามารถมองเห็น บริเวณในร้าน และบริเวณหน้าห้องน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามพบว่า สถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ หลายแห่งไม่ได้ติดป้าย

เครื่องหมายในเขตปลอดบุหรี่ โดยอ้างว่าเพิ่งดำเนินการซ่อมแซมปรับปรุงร้านเสร็จจึงยังมิได้นำป้ายเครื่องหมายมาติด หรือมีหลายร้านได้ติดป้ายเครื่องหมายในเขตปลอดบุหรี่ แต่ติดไว้ในมุมอับมืดที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน จึงสะท้อนให้เห็นว่าหน้าที่ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ของเจ้าของร้านหรือ ในฐานะ “ผู้ดำเนินการ” นั้น คงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและวิจารณญาณอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเจ้าของร้านแต่ละราย ที่จะมีความตระหนักถึงประโยชน์สาธารณะในการคุ้มครองสุขภาพของคนส่วนรวมในการที่จะดำเนินการจัดระเบียบในบริเวณเขตพื้นที่ร้านของตนเอง

นอกจากนี้ยังพบว่ายังคงมี “ผู้ดำเนินการ” ในเขตพื้นที่ถนนข้าวสาร เป็นจำนวนมากที่รับรู้ในข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 แต่ไม่อาจจัดเขตสูบบุหรี่ให้มีสภาพลักษณะ และมาตรฐาน ได้ตามที่กฎหมายกำหนดเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ร้านคับแคบ จึงไม่สามารถจัดสรรพื้นที่ได้ตามกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่มักให้ลูกค้าไปสูบบุหรี่ภายนอกสถานที่ที่มักอยู่บริเวณฟุตบาทถนนติดกับประตูทางเข้าออกภายในร้าน ซึ่งจากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า ผับ บาร์ และสถานบันเทิงส่วนใหญ่ไม่สามารถปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2540 เรื่อง สภาพและลักษณะของเขตสูบบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ในข้อ 2 และข้อ 3 ได้เลย

[ข้อ 2] “เขตสูบบุหรี่บริเวณที่มีระบบปรับอากาศ ต้องมีการระบายอากาศถ่ายเท หมุนเวียน ระหว่างภายนอกอาคาร และภายในเขตสูบบุหรี่ ไม่น้อยกว่า 50 ลูกบาศก์ฟุต/นาที่/คน”

[ข้อ 3] “เขตสูบบุหรี่ต้องมีสภาพ และลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) ไม่อยู่ในบริเวณที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ แก่ประชาชนที่อยู่บริเวณข้างเคียง
- (2) ไม่อยู่ในบริเวณทางเข้า-ออก ของสถานที่ที่ไม่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่

(3) ไม่อยู่ในบริเวณที่เปิดเผย อันเป็นที่เห็นได้ชัดแก่ผู้มาใช้สถานที่นั้น”] (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 9, 2540)

สำหรับ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ในประเด็น เกี่ยวกับข้อจำกัดของพื้นที่ซึ่งมีเนื้อที่คับแคบไม่อาจดำเนินการจัดให้มีเขตสูบบุหรี่ และเขตปลอดบุหรี่ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้จริงนั้น จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้แสดงความคิดเห็นว่า เมื่อโดยสภาพความเป็นจริงสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ หลายแห่งมีพื้นที่คับแคบ และไม่อาจปรับเปลี่ยนโครงสร้างตัวอาคารได้ ดังนั้นทางแก้ไขยวดยาเบื้องต้นเพื่อคุ้มครองสุขภาพของผู้มาเที่ยว และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงควรให้ความสำคัญกับระบบระบายอากาศภายในร้านโดยควรที่จะจัดให้มีอย่างเพียงพอ กรณีดังกล่าวนับเป็นการดำเนินการอันเป็นหลักการพื้นฐานตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 จึงอาจหาหนทางแก้ไขโดยการนำบทบัญญัติกฎหมายอื่นที่ใกล้เคียงแก่กรณีมาเสริมใช้เพื่อแก้ไขปัญหานี้ อันเป็นการบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นการยืดหยุ่น บทบัญญัติกฎหมายที่ใกล้เคียง และเกี่ยวข้องไปในคราวเดียวกัน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า เจ้าของสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ มักจะเกรงกลัวโทษปรับมากกว่าเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะจำนวนเงินค่าปรับที่สูงย่อมส่งผลกระทบต่อผลกำไรขาดทุนในการประกอบกิจการนั่นเอง ดังนั้นในบริบทของสถานบันเทิงจึงมักพบว่า ทั้งเจ้าของร้าน และพนักงานร้าน มักจะขอร้องบรรดาลูกค่านักเที่ยวไม่ให้สูบบุหรี่ภายในร้าน ประกอบกับลูกค่านักเที่ยวต่างเห็นพ้องและสมัครใจที่จะเดินออกไปสูบบุหรี่ภายนอกบริเวณร้านจึงสะท้อนให้เห็นว่าทุกฝ่ายต่างรับรู้กติการ่วมกัน เสมือนกับเป็นวัฒนธรรมย่อยในกลุ่มสังคมย่อย (Sub Culture) (พรชัย และคณะ, 2543) กล่าวคือต่างรับรู้กันว่า “บริเวณที่เปิดแอร์ห้ามสูบบุหรี่” นั่นเอง

ทั้งเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจตามกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ตำรวจ (พนักงานสอบสวน) เหล่านี้ นับว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ แต่ถ้าหากเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ตระหนักและเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการสูบบุหรี่ให้แก่สาธารณชนได้เห็นแล้ว ความรู้สึกเชื่อมั่นศรัทธา และยอมรับในตัวเจ้าพนักงานก็จะเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นแบบอย่างที่ดี ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาประชาชน

นอกจากนี้ เจ้าพนักงานจะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ซึ่งควรเริ่มจากมาตรการบังคับใช้กฎหมายจากเบาไปหาหนัก (พรชัย, 2553) อย่างไรก็ตามกรณีการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรเทียบเคียงแนวปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เพราะเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรง และมีลักษณะเป็น Mala Prohibita เช่นเดียวกัน ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะเน้นในเรื่องของการขอความร่วมมือจากประชาชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วม และตื่นตัวในการช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดในพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากหากใช้กฎหมายแก้ไขปัญหานี้เพียงอย่างเดียวคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ อาจเทียบเคียงนำโทษทางปกครองมาประยุกต์ใช้กับพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 กับกรณีผู้ประกอบการสถานบันเทิง ผับ บาร์ หรือเจ้าของสถานที่สาธารณะ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาทหลักตามพระราชบัญญัตินี้ ควรเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เพราะเป็นเรื่องการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบังคับใช้กฎหมายจึงควรให้พนักงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติการตรวจจับ มีอำนาจในการเปรียบเทียบปรับตามกฎหมายฉบับนี้ด้วย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรเทียบเคียงการบังคับใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องและใกล้เคียงกับกรณีศึกษาเรื่องการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ โดยเห็นว่าน่าจะเทียบเคียงได้กับพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ในส่วนของเหตุรำคาญ ซึ่งบัญญัติไว้ในหมวด 5 มาตรา 25-28 ประกอบกับหมวด 10 ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น และเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พระราชบัญญัติการสาธารณสุข, 2535)

สำหรับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทกำหนดโทษนั้น โดยที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 มีบทกำหนดโทษทางอาญา ซึ่งมีโทษปรับเพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้ง และป้องปราม มิให้ผู้กระทำความผิดซ้ำอีก (พรชัย และคณะ, 2543) และเป็นการปรามมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดอีก ซึ่งกฎหมายไม่ประสงค์จะลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถึงระดับการลงโทษจำคุก อันเป็นการตัดออกจากสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (นัทธี, 2546) ประกอบกับในขั้นตอนของการบังคับใช้กฎหมายพบว่า เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการตามหน้าที่ก็มักจะมีความเห็นว่าเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งผู้กระทำความผิดไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย และเป็นความผิดเพียงเล็กน้อย จึงใช้ดุลยพินิจเห็นสมควรว่ากล่าวตักเตือน ผู้กระทำความผิดไปก่อนในคราวแรก (พรชัย และคณะ, 2543) เช่นนี้ จึงทำให้อาจเกิดการกระทำความผิดซ้ำในครั้งต่อมาเพราะผู้กระทำความผิดไม่เข็ดหลาบ จึงสมควรกำหนดบทลงโทษเพิ่มขึ้นกับผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความหลาบจำมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะนำหลักการในเรื่องค่าเสียหายในทางละเมิด มาเป็นเครื่องมือในการลงโทษคล้ายกับโทษทางอาญา โดยศาลมักกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damage) แก่ผู้ทำละเมิด ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่มีมูลค่าสูงเกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง (actual damage) (ธรรมนิติ, 2558) ทั้งนี้เพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสังคม หรือต่อตัวผู้เสียหายเอง

ด้วย ดังนั้นเมื่อนำเอาแนวคิดในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาพิจารณาประกอบกับการเพิ่มโทษให้หนักขึ้นกับผู้กระทำความผิดซ้ำ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ดังนั้นการลงโทษปรับให้สูงขึ้นแก่ผู้กระทำความผิดซ้ำจึงถือได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้หลาบจำ (นัทธี, 2546) และถือว่าเป็นการชดเชยความเสียหายแก่บุคคลผู้ต้องได้รับผลกระทบจากสารพิษในอากาศเนื่องจากควันบุหรี่นั้นในคราวเดียวกัน นอกจากนี้ เงินค่าปรับเหล่านี้ อาจจะนำเข้าสู่กองทุน ตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. 2544

ทั้งนี้ มีข้อสงสัยเกิดว่าทางปฏิบัติในการเปรียบเทียบปรับนั้น จะไม่มีการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือของผู้กระทำความผิดที่มาชำระค่าปรับ ดังนั้นจึงไม่มีการส่งข้อมูลการกระทำความผิดไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากรรมแต่อย่างใด ฉะนั้นการจะพิสูจน์ทราบว่าบุคคลใดได้เคยกระทำความผิดซ้ำตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้นจึงตรวจสอบได้ยาก กล่าวคือในทางปฏิบัติการเปรียบเทียบปรับตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะไม่มีการบันทึกลายพิมพ์นิ้วมือ ไม่มีการทำสำนวนคดี เช่นนี้เมื่อไม่อาจทราบได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซ้ำตามกฎหมายฉบับนี้หรือไม่เพียงใด จึงไม่อาจเพิ่มโทษได้ เพราะไม่มีประวัติการกระทำความผิดในครั้งก่อนนั่นเอง

กรณีประเด็นการพิจารณาโทษที่เหมาะสมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า กฎหมายฉบับนี้มุ่งที่จะบังคับใช้โทษปรับเป็นสำคัญ โดยได้กำหนดความผิดไว้แก่ผู้กระทำความผิด 2 กลุ่มคือ 1) ผู้ดำเนินการกระทำความผิด (ซึ่งหมายถึงเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์) ตามมาตรา 11 และ มาตรา 13 และ 2) ประชาชนซึ่งกระทำความผิด (หมายถึงลูกค้าที่เข้าไปใช้บริการในสถานบันเทิง ผับ บาร์) ตามมาตรา 12

[มาตรา 12 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 6 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท”]

มาตรา 13 บัญญัติว่า “ผู้ใดขัดขวางหรือไม่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติการตามมาตรา 7 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” (พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นั้น เป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์กฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ดังนั้น จึงต้องบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้กับประชาชนทุกคนทั่วประเทศอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 นี้ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพในหลายประการ เพราะกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการสาธารณสุข ในกลุ่มของการคุ้มครองสุขภาพ ดังนั้น จึงมีลักษณะเป็นการกระทำความผิดเพราะบทบัญญัติกฎหมายได้กำหนดไว้ซึ่งไม่ใช่ความผิดอาญาโดยแท้ (Mala in se) (พรชัย, 2553) เพราะไม่มีเจตนาที่ชั่วร้ายในการฝ่าฝืนศาสนา ศีลธรรม หรือจารีตประเพณีของสังคม อีกทั้งพฤติการณ์ความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่มีความเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง ประกอบกับสังคมไทยคุ้นเคยและยอมรับว่าการสูบบุหรี่นั้นเป็นพฤติกรรมในลักษณะวิถีชาวบ้านของคนทั่วไป และโรงงานยาสูบกระทรวงการคลังก็ได้ผลิตบุหรี่ออกมาจำหน่ายให้แก่ประชาชน ซึ่งทำให้บุหรี่ยกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานของคนบางกลุ่ม ดังนั้นคนส่วนใหญ่ในสังคมจึงมีความรู้สึกว่าการสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบเป็นเพียงความผิดเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งควรยุติลงได้ด้วยการใช้โทษปรับ

นอกจากนี้ในส่วนของความผิดเกี่ยวกับเจ้าของสถานที่สาธารณะ ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ดำเนินการโดยกฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 5 ให้ต้องจัดให้ส่วนหนึ่งส่วนใด หรือทั้งหมดของสถานที่ที่เป็นเขตสูบบุหรี่ หรือเขตปลอดบุหรี่ และต้องจัดให้เขตสูบบุหรี่มีสภาพลักษณะ และมาตรฐาน ตลอดจนต้องจัดให้มีเครื่องหมายในเขตสูบบุหรี่ หรือเขตปลอดบุหรี่ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด

[มาตรา 5 บัญญัติว่า “เมื่อรัฐมนตรีประกาศตาม มาตรา 4 แล้ว ให้ผู้ดำเนินการมีหน้าที่

(1) จัดให้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่สาธารณะเป็นเขตสูบบุหรี่ และเขตปลอดบุหรี่

(2) จัดให้เขตสูบบุหรี่มีสภาพ ลักษณะ และมาตรฐานตามที่รัฐมนตรีกำหนด

(3) จัดให้มีเครื่องหมายในเขตสูบบุหรี่ หรือเขตปลอดบุหรี่ ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด” (พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

และมาตรา 9 ซึ่งกำหนดให้ผู้ดำเนินการ และบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะต้องอำนวยความสะดวกตามสมควรแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าไปตรวจสอบ หรือควบคุมสถานที่ตามพระราชบัญญัตินี้

[มาตรา 9 บัญญัติว่า “ให้ผู้ดำเนินการและบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะ อำนวยความสะดวกตามสมควรแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ มาตรา 7”] (พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่, 2535)

ซึ่งความผิดเกี่ยวกับผู้ดำเนินการดูแลสถานที่สาธารณะเหล่านี้ กฎหมายจะกำหนดโทษปรับไว้เป็นส่วนใหญ่ เว้นแต่กรณีการฝ่าฝืนไม่ดำเนินการตาม มาตรา 9 โดยการขัดขวางไม่อำนวยความสะดวกแก่พนักงานเจ้าหน้าที่จะมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 13 ดังนั้นจึงเห็นว่าโทษที่เหมาะสมกับความผิดเกี่ยวกับผู้ดำเนินการดูแลสถานที่สาธารณะเหล่านี้คือ โทษปรับ อย่างไรก็ตาม “สถานที่สาธารณะ” ดังที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 3 ว่า ‘หมายถึงสถานที่หรือยานพาหนะใดๆ ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้’ ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้คงมุ่งพิจารณาไปที่สถานที่ซึ่งมีลักษณะเป็นสถานบันเทิง ผับ บาร์ เป็นสำคัญ ดังนั้นการจับปรับในสถานบันเทิง ผับ บาร์ นั้น โดยที่ลักษณะการดำเนินธุรกิจสถานบันเทิง มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องจึงอาจทำให้การใช้ดุลยพินิจบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่มีลักษณะเป็นการผ่อนปรน หรือละเลยการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ได้ง่าย (พรชัย และคณะ, 2543)

ทั้งนี้ จากการศึกษาในกลุ่มผู้ดำเนินการเจ้าของสถานบันเทิง เช่น ผับ บาร์ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับอัตราโทษปรับตามมาตรา 11 และมาตรา 13 อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าเจ้าหน้าที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายในการจับปรับเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์ ทุกแห่งที่ฝ่าฝืนกระทำความผิดโดยจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ และการใช้ดุลยพินิจกำหนดอัตราค่าปรับนั้นควรคำนึงถึงสภาพของธุรกิจ สถานบันเทิง ผับ บาร์ นั้นด้วยว่าเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือใหญ่ เพื่อให้จำนวนค่าปรับนั้นเหมาะสมตามฐานานุรูปของกิจการ จึงจะเป็นการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนเห็นว่า ความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ควรมีโทษถึงจำคุก เพราะการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่นั้น มิใช่เป็นเรื่องการกระทำความผิดที่ร้ายแรงจนถึงขนาดต้องบังคับใช้โทษที่ลิดรอนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิด เพราะไม่ใช่อาชญากรรมที่ร้ายแรง (พรชัย, 2553) นอกจากนี้ ยังเห็นด้วยกับอัตราโทษปรับตามมาตรา 12 ซึ่งมีอัตราโทษปรับไม่เกินสองพันบาท แต่จะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง และเคร่งครัดโดยเท่าเทียมกันทุกคน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่รายได้และค่าครองชีพของคนไทยนั้น มีอัตราที่ต่ำกว่าต่างประเทศมาก ดังนั้นการจะนำแนวคิดการเพิ่มโทษปรับตามจำนวนครั้งที่กระทำความผิดซ้ำตามพระราชบัญญัตินี้ จึงอาจเป็นการลงโทษหนักเกินกว่าพฤติการณ์กระทำความผิด เพราะหากบัญญัติเป็นกฎหมายแล้วจะต้องนำไปบังคับใช้กับประชาชนทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งในพื้นที่ท้องถิ่นชนบท หรือในบางภูมิภาคนั้นคนส่วนใหญ่ยังคงเคยชินกับการสูบบุหรี่ เพราะมองว่าเป็นพฤติกรรมตาม “วิถีชาวบ้าน” เช่นนี้ หากบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษปรับที่สูงดังกล่าวอาจเกิดการต่อต้านไม่ยอมรับกฎหมายได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรคงอัตราโทษปรับไว้ตามเดิม แต่เจ้าหน้าที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เมื่อพบการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ก็ให้ดำเนินการจับปรับทันที ทุกราย โดยดุลพินิจการกำหนดค่าปรับนั้นขึ้นอยู่กับพฤติการณ์การกระทำความผิด และฐานานุรูปของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ เช่นนี้ก็น่าจะก่อให้เกิดความ

ศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่มีลักษณะเป็น Mala Prohibita ทั้งยังก่อให้เกิดความหลาบจำ และเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยไปพร้อมกันด้วย

สรุปและวิจารณ์ผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ : กรณีศึกษาสถานบันเทิงในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองพัทยา (มุมมองทางกฎหมายและอาชญาวิทยา) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการศึกษาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ และบูรณาการ ศาสตร์ทางด้านนิติศาสตร์ อาชญาวิทยา และพันธุวิทยา ในมุมมองของการวิเคราะห์ บทบัญญัติกฎหมายที่มีโทษทางอาญา และเป็นบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงแก่กรณี ในกลุ่มของกฎหมายที่มีลักษณะเป็น Public Health Laws คือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560) และพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมาย Smoking Act 2002 หรือ Smoking (Prohibition in Certain Places) Act (Chapter 310) Original Enactment : Act of 1992, Revised Edition 2002 (31st December 2002) (Smoking, 2002)

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมาย และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ได้ใช้หลักการเทียบเคียงบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่กรณี โดยอาศัยหลักนิติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาช่องว่างทางกฎหมาย และมุมมองด้านการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นฐานคิดในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนำกลไกทางสังคมไทยเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. ควรเพิ่มบทบัญญัติกฎหมาย เกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ของ “ผู้ดำเนินการ” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 หรือเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์ ให้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ก่อนนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเปรียบเทียบปรับ โดยนำหลักการตามประมวลกฎหมายอาญา ในเรื่อง “ผู้ซึ่งต้องช่วยเหลือเจ้าพนักงาน” มาเป็นฐานคิดในการปรับปรุงแก้ไขข้อกฎหมายในส่วนนี้

นอกจากนี้ควรบัญญัติ บทกำหนดโทษแก่ “ผู้ดำเนินการ” ในกรณีหากละเลยไม่ดำเนินการตามบทบัญญัติกฎหมายข้างต้นนี้ด้วย

2. ควรเพิ่มบทบัญญัติกฎหมาย เกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่บุคคลผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการสูบบุหรี่ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการแจ้งให้ “ผู้ดำเนินการ” หรือเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์ ดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นเสมือนการกำกับดูแล และตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายฉบับนี้ของ “ผู้ดำเนินการ” อีกชั้นหนึ่งให้เป็นไปอย่างเคร่งครัดและมีประสิทธิภาพ

3. ควรพิจารณานำหลักการในเรื่อง “โทษปรับทางปกครอง” มาเสริมใช้กับพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สะดวก คล่องตัวในการบังคับใช้กฎหมายในการเปรียบเทียบปรับ ซึ่งเป็นโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้

4. ควรนำเหตุเกี่ยวกับการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 มาใช้ประกอบการออกคำสั่งทางปกครองใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องด้วย (อาทิ การไม่ตอบใบอนุญาต เป็นต้น)

5. ควรตรวจสอบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ที่แฝงอยู่ในกฎหมายต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องกัน และควรเคร่งครัดในการออกใบอนุญาตให้แก่ผู้จำหน่ายบุหรี่

6. เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจเปรียบเทียบปรับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ควรใช้ดุลยพินิจในการเปรียบเทียบปรับ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์การฝ่าฝืนกฎหมาย รายได้ฐานานุรูปของผู้กระทำผิด และสภาพข้อจำกัดของพื้นที่สถานบันเทิง ผับ บาร์ นั้นประกอบกัน ทั้งนี้ควรตระหนักถึงหลักความสมดุลทางสังคม บนฐานคิดของการนำหลัก “การป้องปราม” และหลัก “Diversion” หรือการกันไม่ให้คดีเล็กๆ น้อยๆ เข้าสู่ศาลยุติธรรมเกินความจำเป็นเหล่านี้ มาใช้ประกอบกันในการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535

7. ควรรณรงค์ ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ และปลูกฝังทัศนคติ ให้แก่ประชาชนทั่วไป ผู้ประกอบการเจ้าของสถานบันเทิง ผับ บาร์ ลูกจ้าง พนักงานที่ทำงานในสถานบันเทิง และลูกค้าที่เกี่ยวข้อง ให้ได้รับรู้ถึงบทบัญญัติ หรือข้อบังคับของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ตระหนักถึงสิทธิ และหน้าที่ ตลอดจนประโยชน์จากการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

- คัมภีร์ แก้วเจริญ. 2527. ละเมิดกับสังคม. วารสารอัยการนิเทศ.
- ไทยรัฐ. 2553. กทม. จัดกฎหมายห้ามสูบบุหรี่ ข้างบ้านมือปาอี. <https://www.thairath.co.th/content/66802>.
- ธรรมนิติ สมนันตกุล. 2558. ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) วารสารกฎหมายปริทัศน์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กุมภาพันธ์-มีนาคม 2558.
- นันทิ จิตสว่าง. 2546. หลักทฤษฎีวิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์. กรมราชทัณฑ์.
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 9. 2540. เรื่องสภาพและลักษณะของเขตสูบบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 114 (ตอนที่ 88ง).

- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 19. 2553. เรื่อง กำหนดชื่อหรือประเภทของสถานที่สาธารณะ ที่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ และกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของ สถานที่สาธารณะดังกล่าว เป็นเขตสูบบุหรี่ หรือเขตปลอดบุหรี่ตามพระราชบัญญัติ คุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 129 (ตอนพิเศษ 40ง). พรชัย ชันดี, รัชชัย ปิตะนีละบุตร และอัศวิน วัฒน วิบูลย์. 2543. ทฤษฎี และงานวิจัยทางอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ : บริษัท บุ๊คเน็ท จำกัด.
- พรชัย ชันดี. 2553. ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์. กรุงเทพฯ : หจก.สุเนตรฟิล์ม.
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข. 2535. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 (ตอนที่ 38).
- พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่. 2535. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 109 (ตอนที่ 40).
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. 2477. แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 16. 2529. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 103 (ตอนที่ 215).
- ศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์, 2561. ระบบกฎหมายสิงคโปร์. www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=3881&filename=index.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. 2558. โครงการข้อมูลกฎหมายอาเซียน ระยะต่อเนื่อง. เรื่อง “กฎหมายของประเทศสิงคโปร์ และข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคง ของประเทศสิงคโปร์”. https://lawforasean.com/downloads/file/Research_Social_Culture_Scurity.
- สำนักสารนิเทศ. 2559. ดีเดย์ 1 กันยายน ห้ามสูบบุหรี่ภายในรถแท็กซี่ทุกกรณี ฝ่าฝืนปรับตามกฎหมาย. <https://Pr.moph.go.th/Print.php?url=Pr/Print/2/07/86071/>.
- Smoking. 2002. (Prohibition in Certain Places) Act (Chapter 310) (Original Enactment: Act 6 of 1992) Revised Edition 2002. (31st December 2002). Attorney-General's Chambers[SG]/ <https://sso.agc.gov.sg/Act/SPCPA1992>.
- TCIJ. 2018. ทำความจริงให้ปรากฏ, สิงคโปร์เพิ่มอัตราโทษสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ. เล็งก้าวสู่ชาติปลอดบุหรี่แรกของโลก. (30 พ.ค. 61) <https://www.tcijthai.com/news/2018/5/asean/8031>.

สมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและ ขนาดย่อม ในกรุงเทพมหานคร

Competency of Executives Affecting Performance of Small and Medium-Sized Hotels in Bangkok Metropolis

สุบัน บัวขาว¹ พรเลิศ อาภาณัฐ² พรสิน สุภวาลย์³
และอัญญา นิลนพคุณ⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาและจัดกลุ่มลักษณะของโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครจำแนกตามระดับสมรรถนะของผู้บริหาร และเพื่อวิเคราะห์สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ประชากร คือโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์ จำนวน 1,383 แห่ง และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิได้กลุ่มตัวอย่างโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร จำนวน 174 แห่งโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา สถิติเพื่อการจำแนกกลุ่มตัวแปรโดยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีสกัดองค์ประกอบ (Principal Component Analysis : PCA) การวิเคราะห์การจัดกลุ่ม (Cluster Analysis) โดยจำแนกกลุ่มด้วยวิธี K-Means และวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบเป็นขั้น (stepwise) ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครมี 7 สมรรถนะ โดยมีระดับสมรรถนะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะ พบว่าอยู่ในระดับมาก 5 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านความสัมพันธ์ในการทำงาน รองลงมาคือ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านการบริหารการเงิน สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และสมรรถนะด้านการจัดการตนเอง และอยู่ในระดับค่อนข้างมาก 2 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ และสมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) จัดกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครตามระดับสมรรถนะของผู้บริหาร ได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะสูง จำนวน 117 แห่ง และกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะปานกลาง จำนวน 57 แห่ง 3) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบเป็นขั้น พบว่าสมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาด

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

⁴ อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครภาพรวม มี 3 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษา
ลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และสมรรถนะด้าน
การบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยทั้ง 3 สมรรถนะร่วมกันทำนายความแปรปรวนของผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรม
ขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครภาพรวมได้ร้อยละ 67 ($R^2 = 0.670$, $F = 115.308$, $p = 0.05$)

คำสำคัญ : ผลการดำเนินงาน สมรรถนะผู้บริหาร โรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม

ABSTRACT

The purposes of this research were to study competency of executives of small and medium-sized hotels in the Bangkok area, to study and classify characteristics of the hotels by competency levels of the executives, and to analyze how the executives' competency affects the performance of the hotels. The population was 1,383 small and medium-sized hotels in Bangkok registered with the Ministry of Commerce. The sample group, selected through stratification, was 174 hotels. The data were collected by using questionnaires and interviews. The researcher used frequency, percentage, mean, and standard deviation to analyze the data; in addition, content analysis was performed. To classify variables, the researcher employed factor analysis, principal component analysis (PCA), cluster analysis, and K-means, as well as stepwise multiple regression analysis. The research found that, firstly, there are seven competencies of the executives of small and medium-sized hotels in Bangkok. Five of those competencies were ranked at a high level: relationship competency, hotel service development and customer retaining competency, financial managing competency, service industry knowledge and operational safety competency, and self-management competency, respectively. The other two competencies were ranked at a somewhat high level; leadership competency, and human resource management competency. Next, from the sample group of the 117 hotels have executives with high competency, whereas the executives of the other 57 hotels were classified at a medium competency level. Finally, the stepwise multiple regression analysis showed that three competencies affected hotel business performance: service development and customer retaining competency, service industry knowledge and operational safety competency, and human resource management competency. The three competencies cooperatively predicted the variability of the business performance as a whole by 67 percent ($R^2 = 0.670$, $F = 115.308$, $p = 0.05$).

Keywords: business performance, competency of executives, small and medium-sized hotels

บทนำ

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small And Medium Enterprises: SMEs) เป็นธุรกิจที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีอยู่จำนวนมากและกระจายตัวอยู่ทั่วไปในประเทศ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ในปี พ.ศ. 2558 GDP ของประเทศ มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.80 ขยายตัวดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา เนื่องจากเศรษฐกิจโลกเริ่มฟื้นตัวและมาตรการภาครัฐที่ส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศ ส่วน GDP ของ SMEs ในปี พ.ศ. 2558 ขยายตัวร้อยละ 5.30 มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา โดยภาคการบริการเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่า GDP มากที่สุดของ SMEs คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.40 ต่อผลผลิตรวมของ SMEs สาขาที่มีมูลค่า GDP มากที่สุดคือ สาขาอสังหาริมทรัพย์ รองลงมาคือธุรกิจโรงแรมและภัตตาคาร และสาขาขนส่งและการสื่อสารตามลำดับ จากมูลค่า GDP ของ SMEs ภาคการบริการซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เป็นอุตสาหกรรมภาคบริการเป็นแหล่งรายได้สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศการสร้างงานและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในแต่ละปีประเทศไทยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยหลายล้านคน และนำรายได้เข้าประเทศหลายแสนล้านบาท รวมทั้งสร้างกระแสเงินหมุนเวียนภายในประเทศจากคนไทยเที่ยวไทยนับแสนล้านบาทเช่นเดียวกัน ส่งผลให้ธุรกิจโรงแรมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามด้วย จากการจดทะเบียนของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมกับกระทรวงพาณิชย์ในภาพรวมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นของธุรกิจโรงแรมทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2559 โดยในกรุงเทพมหานครมีธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งสิ้น 2,001 แห่ง เป็นโรงแรมขนาดกลาง 1,937 แห่ง และขนาดย่อม 64 แห่ง (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2559) ซึ่งปัจจุบันธุรกิจโรงแรมในกรุงเทพมหานครมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง และมีกระจายตัวอย่างหนาแน่นเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ของประเทศ

ประกอบกับกรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างสูงเนื่องจากเป็นศูนย์กลางธุรกิจของประเทศ รวมทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยว ศูนย์การค้า และโรงแรมที่มีชื่อเสียงจำนวนมากรวมทั้งได้รับการคัดเลือกจากผู้อ่านนิตยสาร Travel and Leisure ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในโลก จึงทำให้มีการเดินทางเข้ามากรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นการแวะพักก่อนที่จะมีการเดินทางไปยังภูมิภาคอื่นๆ

ผลจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้นักลงทุนทั้งผู้ที่อยู่ในธุรกิจโรงแรมโดยตรง และผู้ที่อยู่ในธุรกิจอื่นหันมาให้ความสนใจในธุรกิจโรงแรม จึงทำให้จำนวนโรงแรมและห้องพักเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค การเพิ่มขึ้นนี้ทั้งการเพิ่มขึ้นของธุรกิจที่พักประเภทโรงแรมและที่พักลักษณะอื่น เช่น เกสต์เฮาส์ คอนโดมิเนียม เป็นต้น ทำให้ธุรกิจโรงแรมเกิดการแข่งขันอย่างรุนแรง ดังนั้นเพื่อให้ธุรกิจสามารถแข่งขันได้ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยการบริหารและดำเนินงานทุก ๆ ด้านของธุรกิจโรงแรมให้มีประสิทธิภาพ (มณฑกานติ, 2554) ด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการและพัฒนาสินค้า และการบริการให้มีเอกลักษณ์ แต่การปรับปรุงสิ่งเหล่านี้อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ห้องพักการอยู่ในสถานะความได้เปรียบในการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ ได้ เนื่องจากธุรกิจโรงแรมมีความแตกต่างและพิเศษกว่าธุรกิจการค้าประเภทอื่น เพราะวิธีการผลิตสินค้าและบริการ จะต้องอาศัยพนักงานในการผลิต ลูกค้านำมาบริการที่จุดผลิตได้เลยและไม่สามารถควบคุมมาตรฐานได้แน่นอน เพราะความสามารถของมนุษย์ไม่เท่ากัน แม้โรงแรมแต่ละแห่งจะมีมาตรฐานในการให้บริการของพนักงานไว้ เพราะขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการและรับบริการว่ามีความต้องการสอดคล้องกันหรือไม่ ผลสำเร็จของบริการคือความพอใจของลูกค้า ซึ่งแต่ละคนจะมีไม่เหมือนกัน (ธีราพรรณ, 2554) ซึ่งปัจจุบันธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดเล็ก บุคลากรระดับบริหารหรือเจ้าของกิจการ ประสบปัญหาการขาดความรู้ในการบริหารจัดการโรงแรมหรือไม่มีศักยภาพพอที่จะบริหารกิจการโรงแรมด้วยตนเองได้ ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับ

กิจการต่างชาติได้ บุคลากรในโรงแรมส่วนใหญ่จะได้รับการเลื่อนตำแหน่งจากระดับปฏิบัติการเข้ามาทำงานด้านการบริหารจัดการ ทำให้กระบวนการบริหารจัดการในธุรกิจโรงแรมของไทยไม่สามารถทัดเทียมกับโรงแรมขนาดใหญ่ที่มีการจัดการแบบสากลได้โดยเฉพาะโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ไม่มีเงินทุนมากพอ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2559) ธุรกิจโรงแรมต้องการบุคลากรทั้งระดับบริหารและพนักงานที่มีความสามารถในการสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าทั้งส่วนหน้าและส่วนหลัง ซึ่งพนักงานต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะค่อนข้างสูงในการบริการและการปฏิบัติหน้าที่ตามสายงาน เพราะโรงแรมต้องอาศัยผู้บริหารและพนักงานในการพัฒนาและเสนอบริการรูปแบบใหม่ๆ แก่ลูกค้า

ผู้บริหารในธุรกิจโรงแรมถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับองค์กร เพราะผู้บริหารคือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากโรงแรมให้มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของโรงแรม และการปฏิบัติงานของพนักงานแผนกต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นผู้ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานของพนักงาน หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับแขกของโรงแรม และเป็นผู้บัญชาการในการรับเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น (เกียรติ, 2550) ซึ่งกลไกการทำงานเกิดจากการสั่งงานของผู้บริหารโรงแรม ถ้าผู้บริหารโรงแรมเป็นผู้ที่มีความเป็นมืออาชีพย่อมมีนโยบายหรือแนวคิดที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นธุรกิจโรงแรมจึงต้องการผู้บริหารที่มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานสูง เนื่องจากธุรกิจโรงแรมเป็นการเสนอการให้บริการรูปแบบพิเศษที่ต้องสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า และสร้างความประทับใจแก่ลูกค้าเป็นสำคัญ เพราะธรรมชาติของความต้องการของลูกค้าในธุรกิจโรงแรมต้องการความพิเศษที่มากกว่าในการให้บริการ ด้วยการสร้างความแตกต่างให้ปรากฏหรือบริการที่เหนือกว่าธุรกิจอื่น ซึ่งจะส่งผลให้ธุรกิจโรงแรมอยู่รอดและสามารถแข่งขันได้ ธุรกิจโรงแรมจึงต้องการผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านที่แตกต่างจากธุรกิจประเภทอื่นในการบริหารงาน เพราะปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมคือคุณภาพการบริหารจัดการและความสามารถของผู้บริหารโรงแรม (Agut et al.,

2003; Chung-Herrera et al., 2003; Kay and Moncarz, 2007; Naree, 2007; กุณทรี, 2553; จันทน์, 2554) ดังนั้นการที่จะพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารในธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม จะต้องเน้นพัฒนาความสามารถที่จะส่งผลให้ผู้บริหารเป็นผู้มีสมรรถนะสูง มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร และรวมถึงทักษะทางการบริหารจัดการในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสูงสุด สมรรถนะเป็นลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้บุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่รับผิดชอบ สมรรถนะบุคคลมีที่มาจากพื้นฐานความรู้ ทักษะ วิสัยทัศน์ และลักษณะส่วนบุคคล มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลสัมฤทธิ์ของการทำงานของบุคคลนั้น สมรรถนะจะทำให้บุคคลแสดงออกถึงพฤติกรรมการทำงาน และผลสัมฤทธิ์ที่ดีของงานตามที่ต้องการ (McClelland, 1975; Boyatzis, 1982; Spencer and Spencer, 1993) ทำให้เกิดเป็นความสามารถเฉพาะขององค์กรที่เรียกว่า สมรรถนะหลักขององค์กร ซึ่งเป็นสมรรถนะที่เกิดจากการผสมผสานความสามารถส่วนบุคคล กับความสามารถตามหน้าที่เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความรู้ และความสามารถเฉพาะขององค์กร ร่วมกับการสร้างความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของสมาชิกองค์กร ภายใต้สภาวะแวดล้อมในการทำงานขององค์กรนั้น ๆ (Hamel and Prahalad, 1994)

จากความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาสมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร และกำหนดเป็นต้นแบบสมรรถนะเพื่อการวางแผนพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมโรงแรมไทย วิทยาลัยขนาดกลางและขนาดย่อม สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดโครงการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคต และสถาบันการศึกษาหรือองค์กรวิชาชีพ สามารถใช้

ผลการวิจัยนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย เป้าหมายและพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน ให้ สอดคล้องกับความต้องการของวิชาชีพ และตลาดแรงงาน ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารโรงแรม ขนาดกลางและขนาดย่อม ในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาและจัดกลุ่มลักษณะของโรงแรม ขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครจำแนก ตามระดับสมรรถนะของผู้บริหาร
3. เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผล ต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและ ขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือโรงแรม ขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์ จำนวน 1,383 แห่ง (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2559)

กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนด กลุ่มตัวอย่างเป็นธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม ในกรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้จัดการทั่วไป หรือ เจ้าของธุรกิจ โดยใช้สูตรคำนวณของทาโรยามาเน ที่ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อน ร้อยละ 5 ($e=0.05$) ได้โรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 310 แห่ง และใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และใช้วิธีจับสลากเลือกโรงแรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จาก การศึกษาในอดีตที่ผ่านมาการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย การแจกแบบสอบถามทางไปรษณีย์ พบว่า มีอัตราการ ตอบกลับค่อนข้างต่ำผู้วิจัยจึงได้ทำการประมาณอัตรา การตอบกลับเป็น $310+(310 \times 0.4) = 434$ (กัลยา, 2549) ดังนั้น เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการเก็บข้อมูล และ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ น่าเชื่อถือมากขึ้นจาก กรณีการตอบแบบสอบถามอย่างไม่สมบูรณ์ กลุ่มตัวอย่าง

ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ จำนวน 434 ตัวอย่างทั้งนี้ ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์จำนวน 174 ฉบับ (Response Rate = 40%) การวิจัยครั้งนี้ต้อง วิเคราะห์การถดถอยพหุสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่าง ต่อจำนวนตัวแปรอิสระที่เหมาะสมนั้นเท่ากับ 15-20 ข้อมูล ต่อตัวแปรอิสระ 1 ตัว (Hair et al., 2010) การวิจัยครั้งนี้ใช้ตัวแปรอิสระ 7 ตัว ข้อมูลแบบสอบถาม 174 ฉบับ เพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูล สำคัญด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก รายบุคคล (In-Depth Interview) สำหรับผู้บริหารโรงแรมขนาดกลาง และขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 คน และ สนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) สำหรับผู้บริหารโรงแรม ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ จำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ 2 ประเภท คือ

1. แบบ สัมภาษณ์ แบบ กึ่ง โครงสร้าง (Semistructured interview) ในการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม
2. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือ ในการศึกษาระดับสมรรถนะของผู้บริหารโรงแรมขนาด กลางและขนาดย่อม ที่ได้สร้างตามวัตถุประสงค์ และ กรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูล สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบ รายการ ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูล ลักษณะทั่วไปของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นแบบตรวจสอบรายการ ส่วนที่ 3 เป็นแบบประเมิน สมรรถนะผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม เป็น แบบมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับ ส่วนที่ 4 เป็นแบบ ประเมินผลการดำเนินงานโรงแรมขนาดกลางและขนาด ย่อมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับและส่วนที่ 5 ความคิดเห็นและเสนอแนะเป็นแบบปลายเปิด โดยได้ มีการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือโดยใช้

ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน ซึ่งได้คำนึงความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) ผ่านทุกข้อคำถาม แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทำการตรวจสอบหาความน่าเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาของครอนบาค พบว่าแบบสอบถามแต่ละตัวแปรีค่าอยู่ระหว่าง 0.739-0.973 อยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานซึ่งมากกว่า 0.70 จึงสรุปได้ว่า มาตรการวัดมีความเชื่อถือได้ จึงดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไปยังผู้จัดการโรงแรมจำนวน 434 แห่ง ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำมาวิเคราะห์จำนวน 174 ฉบับ (Response Rate = 40%) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารโรงแรม โดยนัดหมายสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ผู้บริหารโรงแรม และนักวิชาการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเพื่อการจำแนกกลุ่มตัวแปรโดยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยวิธีสกัดองค์ประกอบ (Principal Component Analysis : PCA) การวิเคราะห์การจัดกลุ่ม (Cluster Analysis) โดยจำแนกกลุ่มด้วยวิธี K-Means และวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบเป็นขั้น (stepwise) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพข้อมูลการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ระดับสมรรถนะของผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครมี 7 สมรรถนะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่าอยู่ในระดับมาก 5 สมรรถนะ ได้แก่สมรรถนะด้านความสัมพันธ์ในการทำงาน รองลงมาคือ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านการบริหารการเงินสมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน สมรรถนะด้านการจัดการตนเอง และอยู่ในระดับค่อนข้างมาก 2 สมรรถนะ คือ สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ และสมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตามลำดับ

การจัดกลุ่มสมรรถนะผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร โดยการจัดกลุ่มจากรดับสมรรถนะผู้บริหารที่แสดงออกในการปฏิบัติงานสามารถจัดกลุ่มได้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะสูง (high competency) จำนวน 117 แห่ง มีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะในการปฏิบัติงานอยู่ระหว่าง 5.50 - 6.24 และกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะปานกลาง (moderate competency) จำนวน 57 แห่ง มีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะในการปฏิบัติงานอยู่ระหว่าง 3.96 - 4.72

ระดับผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครทั้ง 4 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการภายใน และด้านลูกค้า และระดับค่อนข้างมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา และด้านการเงิน การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

สมมติฐานสมรรถนะผู้บริหารส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการทดสอบสมมติฐาน สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ผลสรุปการทดสอบด้วยสมการถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 สมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผล (Service and Customers) + 0.309 (Knowledge and การดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม Safety) + 0.131 (Human Resources) ในกรุงเทพมหานครภาพรวม (Total_Per) = 0.999+0.354

ตัวแปรพยากรณ์	ค่าสัมประสิทธิ์ (b)	ค่าสัมประสิทธิ์ ถดถอย (β)	ค่า t	ค่า p-value
(ค่าคงที่)	0.999		4.312	0.000*
สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของ โรงแรม (Service and Customer)	0.354	0.391	4.664	0.000*
ด้านความรู้ในอุตสาหกรรมและความปลอดภัยในการ ปฏิบัติงาน (Knowledge and Safety)	0.309	0.341	4.274	0.000*
การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources)	0.131	0.155	2.427	0.016*
R = 0.819, R ² = 0.670, Adj. R ² = 0.665, Dubin-Wason = 1.962, F = 115.308				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 2 สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อ (Total_Per) = -0.564 + 0.306 (Serviceand Customer) ผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและ + 0.316 (Knowledge and Safety) + 0.200 (Human ขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครกลุ่มผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูง Resources) + 0.241 (Leadership)

ตัวแปรพยากรณ์	ค่าสัมประสิทธิ์ (b)	ค่าสัมประสิทธิ์ ถดถอย (β)	ค่า t	ค่า p-value
(ค่าคงที่)	-0.564		-0.984	0.327
สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของ โรงแรม (Service and Customer)	0.306	0.268	2.952	0.004*
ด้านความรู้ในอุตสาหกรรมและความปลอดภัยในการ ปฏิบัติงาน (Knowledge and Safety)	0.316	0.274	3.115	0.002*
สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources)	0.200	0.224	3.212	0.002*
สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ (Leadership)	0.241	0.197	2.576	0.011*
R = 0.724 R ² = 0.524 Adj. R ² = 0.507 Dubin-Wason = 2.060, F = 30.765				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 3 สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อ
ผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาด
ย่อมในกรุงเทพมหานครกลุ่มผู้บริหารมีสมรรถนะปานกลาง

$$(Total_Per) = 1.023 + 0.626 (Service\ and\ Customer) \\ + 0.458 (Knowledge\ and\ Safety) - 0.289 (Financial)$$

ตัวแปรพยากรณ์	ค่าสัมประสิทธิ์ (b)	ค่าสัมประสิทธิ์ ถดถอย (B)	ค่า t	ค่า p-value
(ค่าคงที่)	1.023		2.325	0.024*
สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของ โรงแรม (Service and Customer)	0.626	0.570	4.202	0.000*
ด้านความรู้ในอุตสาหกรรมและความปลอดภัยในการ ปฏิบัติงาน (Knowledge and Safety)	0.458	0.551	3.718	0.000*
สมรรถนะด้านการเงิน (Financial)	-0.289	-0.360	-2.203	0.032*
R = 0.751 R ² = 0.564 Adj. R ² = 0.539 Dubin-Wason = 1.897 F = 22.835				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปและวิจารณ์ผล

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับสมรรถนะของผู้บริหาร
โรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร
พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและ
ขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร มี 7 สมรรถนะ ระดับ
สมรรถนะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 5 สมรรถนะ ได้แก่
สมรรถนะด้านความสัมพันธ์ในการทำงาน รองลงมาคือ
สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของ
โรงแรม สมรรถนะด้านการเงิน สมรรถนะด้านความรู้ใน
อุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน
สมรรถนะด้านการจัดการตนเอง และอยู่ในระดับค่อนข้าง
มาก 2 สมรรถนะ คือ สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ และ
สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตามลำดับ
ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suh et al. (2012)
ที่ได้ศึกษาสมรรถนะที่สำคัญสำหรับผู้บริหารใน
อุตสาหกรรมบริการ พบว่า สมรรถนะหลักที่สำคัญ
ของผู้บริหาร ได้แก่ สมรรถนะการบริการ สมรรถนะ
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสมรรถนะการกำกับ
ดูแลอาหารและเครื่องดื่มสมรรถนะการเป็นผู้นำ และ
สมรรถนะในการสื่อสาร จากการวิเคราะห์ความสำคัญ
สมรรถนะทั้ง 6 สมรรถนะ มีความสำคัญสำหรับการ
บริหารของผู้บริหาร ในอุตสาหกรรมบริการในอนาคต

และงานวิจัยของ Jeou-Shyan et al. (2011) ได้ศึกษา
สมรรถนะของผู้บริหารงานระดับสูงในอุตสาหกรรมโรงแรม
ในประเทศไต้หวัน พบว่า สมรรถนะที่สำคัญของผู้บริหาร
ระดับสูงในอุตสาหกรรมโรงแรมโดยแบ่งเป็น ด้าน
สมรรถนะทั่วไป 13 สมรรถนะ และสมรรถนะด้านเทคนิค
5 สมรรถนะ ซึ่งมีสมรรถนะที่สำคัญมาก ที่สุด 3 สมรรถนะ
ได้แก่ สมรรถนะด้านผู้นำ ด้านการจัดการวิกฤต และ
ด้านการแก้ปัญหา และงานวิจัยของ ธนบุรณกิตติ (2552)
ได้ศึกษาสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารระดับกลาง
ของอุตสาหกรรมโรงแรมในภาคใต้ของประเทศไทย
ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการบริหาร
ของผู้บริหารระดับกลางของอุตสาหกรรมโรงแรมในภาคใต้
ของประเทศไทย มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ สมรรถนะใน
ด้านการพัฒนาความคิดริเริ่ม สมรรถนะในด้านความ
สัมพันธ์ระหว่างบุคคล สมรรถนะในด้านการทำงานเป็นทีม
สมรรถนะในด้านการทำงานในวัฒนธรรมที่หลากหลาย
สมรรถนะในด้านการควบคุมอารมณ์และบุคลิกภาพ
สมรรถนะในด้านการให้บริการลูกค้า และสมรรถนะใน
ด้านความเชี่ยวชาญแบบมืออาชีพ

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน สมรรถนะของ
ผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรม
ขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร ดังตาราง

สมมติฐานการวิจัย	ผลการทดสอบ		
	ภาพรวม	กลุ่มสมรรถนะสูง	กลุ่มสมรรถนะปานกลาง
สมรรถนะของผู้บริหารมีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานโดยรวมของ โรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร			
1. สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน	✓	✓	✓
2. สมรรถนะด้านความสัมพันธ์ในการทำงาน			
3. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ		✓	
4. สมรรถนะด้านการจัดการตนเอง			
5. สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม	✓	✓	✓
6. สมรรถนะด้านการเงิน			✓
7. สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์	✓	✓	

จากตารางสมรรถนะผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครภาพรวม มี 3 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และสมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ส่วนกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครที่ผู้บริหารมีระดับสมรรถนะสูง มี 4 สมรรถนะ ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน ได้แก่ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และสมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ และกลุ่มโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครที่ผู้บริหารมีสมรรถนะระดับปานกลาง มี 3 สมรรถนะ ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงาน ได้แก่ สมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม สมรรถนะด้านความรู้ในอุตสาหกรรมบริการและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และสมรรถนะด้านการบริหารเงินสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทัศน์ (2557) ได้ศึกษาสมรรถนะผู้บริหารที่มีผลต่อการบริหารงานบริการธุรกิจโรงแรมที่เป็นเลิศ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าผู้บริหารที่มีสมรรถนะทางด้านทักษะในด้านการมุ่งเน้นที่คุณภาพส่งผลเชิงบวกต่อการบริหารงานบริการที่เป็นเลิศ และงานวิจัยของ ศุภลักษณ์ (2556) ได้ศึกษาแนวทางการ

พัฒนาคุณภาพการบริการของแผนกต้อนรับส่วนหน้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอาเซียนกรณีศึกษาโรงแรมบูติกในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า นักท่องเที่ยวอาเซียนมีความคาดหวังในคุณภาพการบริการด้านการตอบสนองความต้องการของลูกค้าและคาดหวังต่อคุณลักษณะคุณภาพการบริการของแผนกต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมบูติกในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครสูงกว่าการรับรู้ในทุกด้าน ทั้งนี้เพื่อสร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยว การบริการและการประเมินคุณภาพการบริการเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหาร ผู้จัดการโรงแรม และพนักงาน สามารถมองเห็นจุดอ่อน จุดแข็งเพื่อนำไปพัฒนาและปรับปรุงกลยุทธ์ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการเติบโตของธุรกิจต่อไปและงานวิจัยของ Ming-Horng Weng et al. (2012) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมบริการ คุณค่าของลูกค้า และความพึงพอใจของลูกค้า : การศึกษาเชิงประจักษ์ของอุตสาหกรรมโรงแรมในไต้หวัน พบว่านวัตกรรมบริการและคุณค่าของลูกค้า มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญ กับความพึงพอใจของลูกค้า แสดงให้เห็นว่าความพึงพอใจของลูกค้าจะสูงขึ้น เมื่อลูกค้าของโรงแรมรับรู้ว่าตนเองมีความสำคัญมากขึ้นและได้รับนวัตกรรมการให้บริการที่ดีขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Blayney (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสมรรถนะด้านการบริหารของผู้บริหาร กับผลการ

ดำเนินงานของธุรกิจโรงแรม พบว่า สมรรถนะด้านการบริหารของผู้บริหารธุรกิจโรงแรม มี 2 สมรรถนะที่มีความสัมพันธ์สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมได้คือ ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และความสามารถขององค์กรรวมถึงงานวิจัยของอมรรัตน์และนนทิภัก (2558) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารประสบการณ์ลูกค้า เพื่อพัฒนาผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ธุรกิจโรงแรมมีการระบุจุดสัมผัสทุกการให้บริการ ให้ลูกค้าประเมินการให้บริการของโรงแรม นำเอกลักษณ์ความเป็นไทยมาใช้ในการบริการ เพื่อให้ประสบการณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงแรม มีการให้บริการที่ประทับใจและลักษณะของโรงแรม เป็นสิ่งที่ย้ำเตือนลูกค้าให้จดจำได้ถึงประสบการณ์ที่ดีที่ได้รับจากธุรกิจโรงแรม ผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมในจังหวัดภูเก็ตมีสถานะทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ดีมาก มีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับด้านลูกค้ามีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้านกระบวนการภายในธุรกิจโรงแรมมุ่งเน้น ในกระบวนการที่ทำให้ลูกค้ามีความพึงพอใจ และสะดวกสบายมากที่สุด ส่วนด้านการเรียนรู้และการพัฒนา มีการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญของพนักงาน เพื่อได้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้พนักงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นการใช้การบริหารประสบการณ์ลูกค้าของธุรกิจโรงแรม ส่งผลให้ผลการดำเนินงานของธุรกิจโรงแรม เป็นไปในทางที่ดีขึ้น และงานวิจัยของ ภัทรภร (2554) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการประกอบธุรกิจโรงแรมบูติกขนาดเล็ก ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า โรงแรมบูติกขนาดเล็กในเขตกรุงเทพมหานคร มีการบริหารโดยเครือข่ายโรงแรม มีจุดขายที่สำคัญ คือ การบริการที่เป็นเลิศ ความสำเร็จของผู้ประกอบธุรกิจ พบว่า มีระดับความสำเร็จในระดับมาก โดยมีความสำเร็จด้านกระบวนการภายในมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ด้านลูกค้า และมีความสำเร็จในระดับปานกลางในด้านการเงิน ส่วนความสัมพันธ์ของปัจจัยทางการบริหารกับความสำเร็จของผู้ประกอบธุรกิจโรงแรมบูติก มีความสัมพันธ์กันในทุกด้าน ผลการวิจัยเสนอแนะว่าโรงแรมบูติกขนาดเล็กควร ให้ความสำคัญในการวางแผน ระบบการ

บริหารงานที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จทางการเงิน

ดังนั้นผู้บริหารโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร จึงจำเป็นต้องมีสมรรถนะด้านการพัฒนาการบริการและรักษาลูกค้าของโรงแรม เพื่อพัฒนาการให้บริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ ซึ่งผู้บริหารต้องมีความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานเนื่องจากธุรกิจโรงแรมเป็นการเสนอการให้บริการรูปแบบพิเศษที่ต้องสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า และสร้างความประทับใจแก่ลูกค้าเป็นสำคัญ ผู้บริหารจึงต้องสามารถสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว ด้วยการติดต่อสื่อสารกับลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ลูกค้าเกิดภาพพจน์ที่ดีต่อสินค้าและบริการของโรงแรม สามารถสร้างความพึงพอใจด้านการบริการแก่ลูกค้า และเป็นที่ยอมรับของลูกค้า ทำให้ลูกค้ามีเจตคติที่ดีต่อโรงแรม พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการบริการอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้บริการลูกค้าได้อย่างมีคุณภาพ เพื่อสร้างความประทับใจกับลูกค้า รวมถึงจงใจให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการกระตุ้นบุคลากรให้มีการรับรู้ และเข้าใจถึงความต้องการของลูกค้าทุกระดับ และพร้อมที่จะตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าอยู่เสมอ รวมถึงสมรรถนะด้านการบริหารการเงินที่ผู้บริหารต้องสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยงของการลงทุนในการดำเนินกิจการภายใต้งบดุลและข้อจำกัดการบริหารงานที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถวิเคราะห์ผลตอบแทนการลงทุน เพื่อช่วยในการตัดสินใจในการวางแผนกำไร การตั้งราคาสินค้า การส่งเสริมการตลาด และบันทึกติดตามผลการดำเนินงาน การเจริญเติบโต และการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานเพื่อวางแผนการเงินในอนาคต เนื่องจากโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อมส่วนใหญ่เป็นโรงแรมขนาดเล็ก มีทุนหรือสินทรัพย์ในการดำเนินงานน้อยกว่า 50 ล้าน ดังนั้นการบริหารด้านการเงินจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารเพื่อให้องค์กรสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้เงินลงทุนที่มีจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ที่ผู้บริหารมองว่าโรงแรมขนาดเล็กส่วนใหญ่เจ้าของกิจการจะเป็นผู้ดูแลและบริหารด้านการเงินด้วยตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ ผู้จัดการ
โรงแรม ผู้ประกอบการโรงแรมขนาดกลางและขนาดย่อม
(SMEs) และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้
ขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนช่วยให้การ
ทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. 2559. ข้อมูลการจดทะเบียน
ธุรกิจโรงแรม. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
[http://datawarehouse.dbd.go.th/bdw/search/
search2.html](http://datawarehouse.dbd.go.th/bdw/search/search2.html).
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2549. สถิติสำหรับงานวิจัย.
พิมพ์ครั้งที่ 2 : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษณ์ มาประเสริฐ. 2553. สมรรถนะด้านการจัดการ
ของผู้บริหารกลุ่มโรงแรมสยามโฮเทล.
วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชา-
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เกียรติ สิมะกุล. 2550. Hotel Work งานโรงแรม. กรุงเทพฯ.
Human Heritage Co.,Ltd.
- จันทน์ พูลรัตน์. 2554. อิทธิพลของทักษะและคุณลักษณะ
การบริหารงานต่อความเป็นมืออาชีพของผู้บริหาร
ธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ธนบูรณ์เกิดดี จิรพัฒน์. 2552. สมรรถนะการบริหาร
ของผู้บริหารระดับกลางของอุตสาหกรรม
โรงแรมในภาคใต้ของประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์
หลักสูตรปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา-
รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีราพรรณ อิมโอษฐ์. 2554. การโรงแรม = Hoteling.
กรุงเทพฯ : วังอักษร.
- ภัทรกร ชัยพุทธพันธ์. 2554. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ
ความสำเร็จในการประกอบธุรกิจโรงแรมบูติก
ขนาดเล็กในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มณฑกานติ แลนแคสเตอร์. 2554. การตลาดโรงแรม.
กรุงเทพฯ.มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ศุภลักษณ์ สุริยะ. 2556. แนวทางการพัฒนาคุณภาพ
การบริการของแผนกต้อนรับส่วนหน้าเพื่อ
รองรับนักท่องเที่ยวอาเซียน กรณีศึกษา
โรงแรมบูติก กรุงเทพมหานคร. วารสารดุสิต-
บัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1,
5-18 คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุทัศน์ ผลประเสริฐ. 2557. สมรรถนะผู้บริหารที่มีผลต่อ
การบริหารงานบริการ ธุรกิจโรงแรมที่เป็นเลิศ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิทยาลัยการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

อมรรัตน์ สุขชะ และนันทิกัด เพียรโรจน์. 2558. แนวทาง
การบริหารประสิทธิภาพลูกค้าเพื่อพัฒนาผล
การดำเนินงานของธุรกิจโรงแรมในจังหวัด
ภูเก็ต. วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ
ปีที่ 6 ฉบับที่ 2, 74-83 [มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.]

Agut, S., Grau, R. and Peiro, J.M. 2003. Competency
needs among managers from Spanish
hotels and restaurants and their training
demands. [online]. International Journal of
Hospitality Management 22, 281-295.

Blayney, C. 2009. Management competencies :
Are they related to hotel performance?.
International Journal of Management and
Marketing research_Volume 2_Number 1,
59-71.

Boyatzis, R. 1982.The competent manager : a model
for effective performance. New York: John
Wiley and Sons.

Chung-Herrera, B., Enz, C. and Lankau, M. 2003.
Grooming future hospitality leaders: A
competencies model. [online]. Cornell Hotel
and Restaurant Administration Quarterly.

Hair,J.F., Black W.C., Babin B.J., and Anderson,
R.E. 2010. Multivariate data analysis : A
global perspective. (7th ed). New Jersey :
Pearson Education Inc.

- Hamel, G. and Prahalad, C.K. 1994. *Competing for The Future*. Boston, MA : Harvard University Press.
- Jeou-Shyan. H, Hsuan. H, Chih-Hsing. L, Lin. L and Chang-Yen. T. 2011. Competency analysis of top managers in the Taiwanese hotel industry. *International Journal of Hospitality Management* 30, 1044-1054. Retrieved 2015, September 15. From Science Direct database.
- Kay, C., and Moncarz, E., 2007. Lodging management success: Personal antecedents' achievements, KSAs and situational influencers. [online]. *International Journal of Hospitality Management* 26, 33-48. Retrieved 2013, September 20. From ProQuest database.
- McClelland, D.C., 1975. A Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle. Boston :Mcber.
- Naree W., 2007. Leadership competencies required for future hotel general managers' success in Thailand. A Thesis Submitted to the Faculty of the Graduate College of the Oklahoma State University In partial fulfillment of the requirements for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY.
- Spencer, LM. and Spencer, SM. 1993. *Competence at Work : Models for Superior Performance*. New York : John Wiley and Sons.
- Suh. E, West J.J. and Shin. J. 2012. Important competency requirements for managers in the hospitality industry. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education* 11, 101-112.
- Weng, M.H., Ha, J.L., Wang, Y.C. and Tsai, C.L. 2012. A study of the relationship among Service Innovation, Customer value and Customer satisfaction : An empirical study of The Hotel Industry in Taiwan. *The International Journal of Organizational Innovation* Vol 4 Num 3.

การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย

Development Model of Factors Influencing Green Manufacturing Practices and Operations of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) in Thailand's Food Industry

กัลยรัตน์ พินิจจันทร์¹ กฤษณห์ บึงไกร² จำลอง โพธิ์บุญ³
และนัชสัณห์ เจียมวิจิตร⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จำนวน 198 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยกระตุ้นภายนอกองค์กร (กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและปัจจัยทางการตลาด) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($DE = 0.53$) และปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กร (ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($DE = 0.58$) และ 2) โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นมีความสามารถในการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอุตสาหกรรมอาหารของไทยได้ดีและยอมรับได้ คิดเป็นร้อยละ 62.00 และ 68.00 ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 40 ขึ้นไป

คำสำคัญ : อุตสาหกรรมอาหาร การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

¹ นักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

³ รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

⁴ อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

This research aims to develop a model of factors influencing green manufacturing practices and operation performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Thailand's Food Industry; The sample is drawn from 198 entrepreneurs in small and medium enterprises. Using Multi - Stage Sampling method. A questionnaire is employed as a research instrument. Data is analyzed using Confirmatory factor analysis and Structural Equation Modeling : SEM. The result of this research found that 1) external driving factors (environmental regulations and marketing factors) had direct positive influence on green manufacturing practices ($DE = 0.53$). Internal driving factors (social responsibility, top management commitment and shared vision) had direct positive influence on green manufacturing practices ($DE = 0.58$) 2) Model of Factors Influencing Green Manufacturing Practices and operation performance of Small and Medium Enterprises in Thailand's Food Industry was conformed to empirical data at a good level and was fitted. Model was accepted at 62.00 and 68.00 percent which passed criterion of up to 40 percent.

Keywords : food industry, green manufacturing, small and medium enterprises

บทนำ

อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ หรือ GDP ตัวเลขส่วนใหญ่มาจากผลผลิตทางภาคการผลิต สำหรับภาพรวมการผลิตในไตรมาสที่ 1/2559 พบว่า มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.20 จากร้อยละ 2.80 ในไตรมาสก่อนหน้า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) และเมื่อพิจารณาจำแนกตามสาขาการผลิต พบว่า ในช่วงไตรมาสที่ 1/2559 (ไม่รวมการผลิตน้ำตาล) ปริมาณการผลิตปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.41 เป็นผลมาจากการผลิตเพื่อรองรับผลผลิตออกสู่ตลาดสินค้าเกษตรที่สำคัญ เช่น สับปะรด มันสำปะหลัง และปาล์มน้ำมัน เป็นต้น รวมถึงการเพิ่มคำสั่งซื้อของสินค้าผัก ผลไม้ จากประเทศผู้นำเข้า (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2559) ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการส่งออกอาหารเป็นอันดับต้นๆ ของโลก และเป็นอุตสาหกรรมที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ เนื่องจากมีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยมีตลาดส่งออกที่สำคัญซึ่งมีกำลังซื้อสูงและมีแนวโน้มที่เติบโตได้ดี ได้แก่ อาเซียน ญี่ปุ่น จีน แอฟริกา สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ตามลำดับ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2558) และเนื่องจากอัตราการ

ขยายตัวที่เพิ่มขึ้นของภาคการผลิต ผลที่ตามมาคือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากประเด็นการร้องเรียนปัญหาจากการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมในปี 2558 พบว่า มีประเด็นการร้องเรียนเรื่องปัญหากลิ่นเหม็นคิดเป็นร้อยละ 41 ปัญหาฝุ่นละอองและเขม่าควัน ร้อยละ 20 ปัญหาเสียงดังและรบกวน ร้อยละ 22 ปัญหาน้ำเสีย ร้อยละ 10 ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลและของเสียอันตราย ร้อยละ 4 และปัญหาอื่นๆ (สินค้าไม่ได้มาตรฐาน วัตถุอันตราย) ร้อยละ 3 ตามลำดับ (กรมควบคุมมลพิษ, 2559) และจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ได้กระตุ้นเตือนใจคนในสังคมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจโดยที่ไม่ใส่ใจรักษาสิ่งแวดล้อม และมักเป็นภาคการผลิตที่สังคมพิจารณาว่า เป็นที่มาหรือต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้ทำให้ลูกค้า ผู้มีส่วนได้เสีย รัฐบาล และสาธารณชน ต้องการให้ภาคการผลิตลดผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการการผลิตสินค้าและบริการที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นของทุกบริษัท

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งศึกษาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหาร เนื่องจากปัจจุบัน

อุตสาหกรรมอาหารเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในภาคการผลิตของไทย และสร้างกากของเสียเป็นจำนวนมาก รวมถึงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและสภาวะการแข่งขันทางการตลาดที่มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และหนึ่งในประเด็นเหล่านั้น เนื่องมาจากประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ และเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อการถนอมอาหาร ยืดอายุการเก็บรักษาและสะดวกต่อการรับประทาน กระบวนการแปรรูปอาหารตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ จนถึงการผลิตอาหารจำเป็นต้องใช้พลังงานสูงและทำให้เกิดของเสียเป็นจำนวนมาก ทั้งขยะจากเศษอาหาร น้ำล้าง น้ำทิ้ง ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารยังมีการใช้บรรจุภัณฑ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งต้องการพลังงานในการผลิตและยังก่อให้เกิดขยะในปริมาณมากหลังการใช้งาน (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2558) ประเด็นต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมอาหารของไทยยังรูปแบบการผลิตที่ไม่เหมาะสม ทำให้การผลิตมีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงยังแสดงให้เห็นว่ายังขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ประเทศคู่ค้าในหลายประเทศสามารถนำประเด็นเหล่านี้ มาใช้เป็นมาตรการกีดกันทางการค้าด้านสิ่งแวดล้อมได้ เพื่อให้องค์กรสามารถแข่งขันได้จากสภาวะการแข่งขันทางการตลาดที่มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้ประกอบการต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ ซึ่งการพัฒนาธุรกิจให้ยั่งยืนและอยู่ได้อย่างมั่นคง องค์กรต้องดำเนินธุรกิจภายใต้ความรับผิดชอบต่อสังคมและมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (เสาวนิตย์, 2551) ซึ่ง Hsu et al. (2013) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนมาใช้ส่วนประกอบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือการใช้วิธีการใหม่ ๆ ในการหาวัตถุดิบกำลังถูกมองว่าเป็นงานสำคัญของผู้ผลิตจากความสำคัญและประโยชน์ของแนวคิดการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้อุตสาหกรรมต่าง ๆ นำเอากลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการดำเนินงานมากขึ้น

ปัจจัยกระตุ้นภายนอกองค์กรที่ส่งผลต่อการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและปัจจัยทางการตลาด เช่นเดียวกับปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน Chien (2014) พบว่ากฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ Zhu et al. (2013) พบว่า การตื่นตัวของการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ จะเห็นได้ชัดในปัจจัยกระตุ้นเชิงบังคับที่มาจากกฎระเบียบจากทางภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบภายในประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรม การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร เช่นเดียวกับปัจจัยทางการตลาด Zailani et al. (2012) พบว่า แรงกดดันจากลูกค้า มีผลกระทบต่อกระบวนการปฏิบัติกลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเชิงรุก ในด้านการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับ Ratnasingham and Wagner (2009) พบว่า ความคาดหวังของลูกค้า เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติของการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กร Dodds et al. (2013) พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นปัจจัยกระตุ้นภายในที่แข็งแกร่งที่สุด ในการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ เสาวนิตย์ (2551) กล่าวว่า กระบวนการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะเป็นสิ่งที่สร้างอุตสาหกรรมให้มีความยั่งยืนได้มากกว่าและยาวนานกว่า ด้านความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง Hessami et al. (2012) สรุปว่า ความมุ่งมั่นและการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินงานของ ISO 14000 เนื่องจากการดำเนินงานหากขาดความมุ่งมั่นและการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงแล้ว ความล้มเหลวในการดำเนินงานของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมอาจเกิดขึ้น เช่นเดียวกับด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน Aragón-Correa et al. (2008) พบว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีอิทธิพลเชิงบวกต่อกลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการศึกษาของอภิชชาติ

(2552) พบว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมขององค์กร

นอกจากนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมกับผลการดำเนินงานของธุรกิจพบว่า มีปรากฏในงานวิจัยจำนวนมาก แต่ก็มีจำนวนมากที่ใช้การวัดผลการดำเนินงานทางการเงินเป็นตัววัดผลความสำเร็จของการนำการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมไปใช้ เช่น การเติบโตของกำไรสุทธิ ยอดขาย และส่วนแบ่งทางการตลาด เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าว อาจทำให้ขาดตัววัดผลการดำเนินธุรกิจในการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการพิจารณาต้นทุนในการทำธุรกิจผ่าน 3 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Sezen and Cankaya, 2013) Gimenez et al. (2012) ซึ่งให้เห็นว่า องค์กรต่าง ๆ ไม่เพียงแต่จำเป็นต้องสร้างพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่จำเป็นต้องสามารถสร้างผลกำไรให้เกิดความคุ้มค่าไปด้วย และจากการศึกษาของ Zhang and Tian (2008) พบว่า การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจสามารถดำเนินไปพร้อมกันได้ควบคู่กับคุณค่าขององค์กรที่จะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นด้านความยั่งยืนซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่ประเทศไทยกำลังให้ความสนใจ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาโดยใช้ผลการดำเนินงานภายใต้องค์ประกอบ The Triple Bottom Line และเพื่อแสดงให้เห็นในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของธุรกิจจากการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้กลายมาเป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจที่สำคัญที่จะกำหนดทิศทางขององค์กรและของไทยในอนาคต เนื่องจากปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วต่างให้ความสำคัญต่อเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงได้นำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นข้อกีดกันทางการค้าเพิ่มขึ้น ซึ่งหากองค์กรมีการปฏิบัติการจัดการการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากจะช่วยให้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม

ลดน้อยลง ภาพลักษณ์ขององค์กรดีขึ้น องค์กรเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันแล้ว ศักยภาพทางการแข่งขันของไทยก็จะดีขึ้นด้วย จากการรวบรวมเอกสารและงานวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบเป็นของต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับบริบทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย เพื่อนำเสนอเป็นโมเดลที่หน่วยงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหารและผู้สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย

สมมติฐานของการวิจัย

โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้จัดการฝ่ายการผลิต ผู้จัดการโรงงาน หัวหน้าฝ่ายการผลิตหรือผู้จัดการทั่วไปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหาร จำนวนทั้งสิ้น 1,954 แห่ง โดยอุตสาหกรรมขนาดกลางมีจำนวนการจ้างงาน 50 - 200 คน หรือมีการลงทุนไม่เกิน 200 ล้านบาท และอุตสาหกรรมขนาดย่อมมีการจ้างงาน ไม่เกิน 50 คน หรือมีการลงทุนไม่เกิน 50 ล้านบาท

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้จัดการฝ่ายการผลิต ผู้จัดการโรงงาน หัวหน้าฝ่ายการผลิตหรือผู้จัดการทั่วไปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหาร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และการวิจัยครั้งนี้ต้องวิเคราะห์โมเดล

สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model Analysis : SEM) โดยขนาดของกลุ่มที่ใช้จำนวน 20 เท่าของตัวแปรหรือมากกว่า (ศุภมาสและคณะ, 2554) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 11 ตัวแปร ขนาดตัวอย่างที่มีความเหมาะสมและเพียงพอจึงควรมีอย่างน้อย 110-220 ตัวอย่าง ทั้งนี้ ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์และเพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์จำนวน 198 ฉบับ (Response Rate = 64%)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับ ซึ่งได้ทำการตรวจสอบคุณภาพด้วยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงจำนวน 5 ท่าน แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทำการตรวจสอบหาความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาของครอนบาค พบว่าแบบสอบถามแต่ละตัวแปรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.752 - 0.955 ซึ่งมากกว่า 0.70 จึงสรุปได้ว่ามาตรวัดมีความเชื่อถือได้ จึงดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

แบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยข้อคำถาม 18 ข้อ จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบกระบวนการและการวางแผนการผลิต และการออกแบบโลจิสติกส์ ผลการดำเนินงานของธุรกิจ ภายใต้องค์ประกอบ The triple Bottom Line ประกอบด้วยข้อคำถาม 19 ข้อ ประกอบด้วยผลการดำเนินงานใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยข้อคำถาม 23 ข้อ จำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยกระตุ้นภายนอกองค์กร ประกอบด้วย กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม และแรงกดดันทางการตลาด และปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้รวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการผู้จัดการฝ่ายการผลิต ผู้จัดการโรงงาน หัวหน้าฝ่ายการผลิต

หรือผู้จัดการทั่วไปของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหาร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัด โดยการวิเคราะห์โมเดลการวัด (Measurement Model) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

2. วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Analysis : SEM) โดยทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ผลการวิจัย

3.1 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้ 11 ตัวแปร ประกอบด้วยกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม (ER) ปัจจัยทางการตลาด (MP) ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (SR) ความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง (TMC) และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (SV) การออกแบบผลิตภัณฑ์ (PD) การออกแบบกระบวนการและการวางแผนการผลิต (PP) และการออกแบบโลจิสติกส์ (LD) ผลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ (EP) ผลการดำเนินงานด้านสังคม (SP) และผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (EnP) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมด 55 คู่ ซึ่งเป็นตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดมีความสัมพันธ์กันและความสัมพันธ์ของตัวแปรมีทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์ทางบวก มีขนาดของความสัมพันธ์หรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.100 - 0.476 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งมีขนาดความสัมพันธ์ไม่เกิน 0.80 (ค่าสัมบูรณ์) ทำให้ไม่เกิดสภาวะ multicollinearity จึงมีความเหมาะสมที่จะนำตัวแปรดังกล่าวทุกตัวไปใช้ในการวิเคราะห์โมเดลลิสม

3.2 วิเคราะห์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัด โดยการวิเคราะห์โมเดลการวัด (Measurement Model) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ของโมเดลการวัดปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยในอุตสาหกรรมอาหาร (หลังปรับโมเดล) ความกลมกลืนของโมเดลในภาพรวม (Overall Model Fit Measure) พบว่า สัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (χ^2/df) มี

ค่าเท่ากับ 1.74 ซึ่งน้อยกว่า 3 ผ่านหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 พบว่า ดัชนีทุกตัวได้แก่ GFI = 0.95, AGFI = 0.90, NFI = 0.92, IFI = 0.96, CFI = 0.96 จะผ่านเกณฑ์ ดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่า 0.05 พบว่า ดัชนี RMR = 0.04, RMSEA = 0.04 ผ่านเกณฑ์เช่นเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า โมเดลการวัดปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของอุตสาหกรรมอาหาร ประเภทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทยที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์นั่นเอง ดังตารางที่ 1

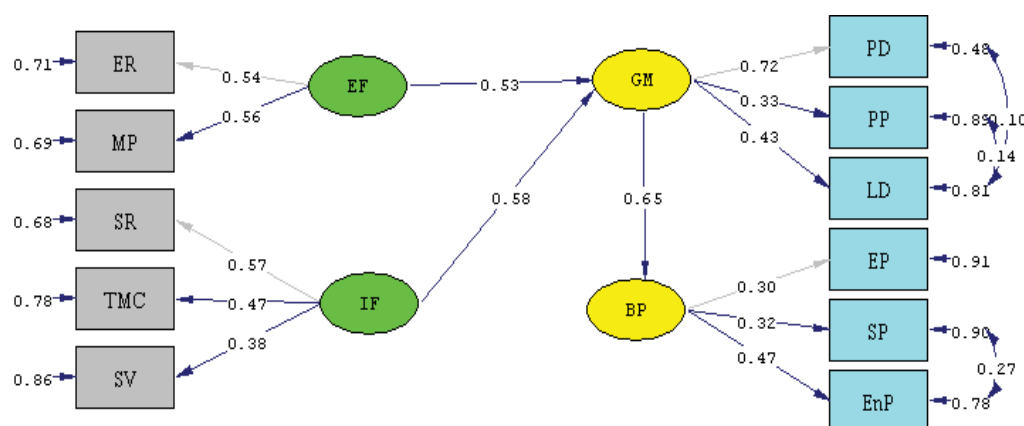
ตารางที่ 1 แสดงค่าสถิติประเมินความกลมกลืนของโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนี	เกณฑ์	ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์	
		ก่อนปรับโมเดล	หลังปรับโมเดล
χ^2/df	<3	2.04	1.74
GFI	≥ 0.90	0.93	0.95
AGFI	≥ 0.90	0.88	0.90
NFI	≥ 0.90	0.90	0.92
IFI	≥ 0.90	0.94	0.96
CFI	≥ 0.90	0.94	0.96
RMR	<0.05	0.05	0.04
RMSEA	<0.05	0.07	0.04
สรุป		ไม่กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์	กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Analysis : SEM) โดยทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย (หลังปรับโมเดล) ความกลมกลืนของโมเดลในภาพรวม (Overall Model Fit Measure) พบว่า สัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ค่าชั้นแห่ง

ความเป็นอิสระ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 1.72 ซึ่งน้อยกว่า 3 ผ่านหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 พบว่า ดัชนีทุกตัวได้แก่ GFI = 0.94, AGFI = 0.90, NFI = 0.92, IFI = 0.96, CFI = 0.96 จะผ่านเกณฑ์ ดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่า 0.05 พบว่า ดัชนี RMR = 0.04, RMSEA = 0.04 ผ่านเกณฑ์เช่นเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทยที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์นั่นเอง ดังภาพที่ 1

$$\chi^2 = 63.80, df = 37, GFI = 0.94, RMSEA = 0.04$$

* $P < 0.05$

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และผลการดำเนินงานของธุรกิจ (หลังปรับโมเดล)

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พบว่า 1) การปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($DE = 0.65$) 2) ปัจจัยกระตุ้นภายนอกองค์กรและปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กรต่างมีอิทธิพลทางอ้อมต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจผ่านการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($IE = 0.34$ และ 0.38 ตามลำดับ) และ 3) ปัจจัยกระตุ้นภายนอกและภายในองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($DE = 0.53$ และ 0.58 ตามลำดับ) กล่าวโดยสรุปคือ ถ้าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย มีการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมดี มีปัจจัยกระตุ้นภายนอกหรือภายในองค์กรที่ดี ส่งผลให้แนวโน้มผลการดำเนินงานของธุรกิจดี อีกทั้งระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตร

ต่อสิ่งแวดล้อมที่ดี ย่อมมีผลมาจากปัจจัยกระตุ้นภายนอกหรือภายในองค์กรที่ดีด้วยเช่นกัน

ประสิทธิภาพในการพยากรณ์ พบว่า โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย มีความตรง (Joreskog and Sorbom, 1993) เนื่องจากมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสอง หรือค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.62 และ 0.68 หรือคิดเป็นร้อยละ 62.00 และ 68.00 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไป ย่อมถือได้ว่าโมเดลเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นนี้มีความสามารถในการพยากรณ์ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทยได้ดีและยอมรับได้ (Saris and Strenkhorst, 1984) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุภายในโมเดลเชิงสาเหตุ

ตัวแปรตาม	อิทธิพล	ตัวแปรต้น		
		ปัจจัยกระตุ้น ภายนอกองค์กร (EF)	ปัจจัยกระตุ้น ภายในองค์กร (IF)	การปฏิบัติการผลิต ที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม (GM)
การปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม (GM)	DE	0.53*	0.58*	
	IE	-	-	
	TE	0.53*	0.58*	
	R ²	0.62		
ผลการดำเนินงานของธุรกิจ (BP)	DE	-	-	0.65*
	IE	0.34*	0.38*	-
	TE	0.34*	0.38*	0.65*
	R ²	0.68		

หมายเหตุ : DE = ค่าอิทธิพลทางตรง (Direct Effect), IE = ค่าอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)

TE = ค่าอิทธิพลทางรวม (Total Effect)

R² = ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสอง หรือค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Square multiple correlation)

* = แสดง ค่าอิทธิพลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเหตุที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย ยังสามารถเขียนในรูปสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model Analysis: SEM) ได้ดังนี้

$$GM = 0.53* EF + 0.58* IF; R^2 = 0.62$$

$$BP = 0.65* GM; R^2 = 0.68$$

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า สัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 1.72 ซึ่งน้อยกว่า 3 ผ่านหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 พบว่า ดัชนีทุกตัวได้แก่ GFI = 0.94, AGFI = 0.90, NFI = 0.92, IFI = 0.96, CFI = 0.96 จะผ่านเกณฑ์ดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่า 0.05 พบว่าดัชนี RMR = 0.04, RMSEA = 0.04 ผ่านเกณฑ์เช่นเดียวกัน จึงทำให้โมเดลเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สรุปได้ว่า โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อ

สิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สรุปและวิจารณ์ผล

1. การปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($P < 0.05$) โดยมีอิทธิพลทางบวกซึ่งให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.65; DE = 0.65) แสดงว่า เมื่ออุตสาหกรรมอาหารมีการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการออกแบบกระบวนการและการวางแผนการผลิต และด้านการออกแบบโลจิสติกส์อยู่ในระดับสูงย่อมทำให้ธุรกิจมีผลการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่สูงขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับวรรณกรรมทั้งที่เป็นแนวคิด และงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่อธิบายว่า องค์กรธุรกิจที่มีการจัดการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมทำให้ธุรกิจมีความได้เปรียบทางการแข่งขันเพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น งานวิจัย

ของ Chien (2014) พบว่า การปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (การปฏิบัติห่วงโซ่อุปทานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) และผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจขององค์กรมีความสัมพันธ์ในทางบวก โดยที่สามารถปรับปรุงรายได้และผลกำไรมากที่สุด รองลงมาคือช่วยลดต้นทุนในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงผลตอบแทนจากสินทรัพย์และช่วยเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดขององค์กร เนื่องจากการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมทำให้องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Gimenez et al. (2012) พบว่า การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม (ทั้งภายในและภายนอกองค์กร) ส่งผลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม ทางด้านสังคม และทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายความว่า การริเริ่มการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การพิจารณาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดจากการขนส่ง การดำเนินแผนความร่วมมือกับผู้นำยปัจจัยการผลิตจะนำไปสู่การพัฒนาผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจต่อไป นอกจากนี้การทำให้กระบวนการผลิตเกิดมลภาวะน้อยลงได้ช่วยให้สภาพการทำงานของพนักงานรวมถึงคุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้นด้วย และทำให้ภาพลักษณ์ในด้านสังคมขององค์กรดีขึ้นด้วย ซึ่งแนวคิด The Triple Bottom Line ชี้ให้เห็นว่า องค์กรต่าง ๆ ไม่เพียงจำเป็นต้องสร้างพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่จำเป็นต้องสร้างผลกำไรให้เกิดความยั่งยืนไปด้วย

2. ปัจจัยกระตุ้นภายนอกองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($P < 0.05$) โดยมีอิทธิพลทางบวก ซึ่งให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.53; DE = 0.53) แสดงว่า ปัจจัยกระตุ้นภายนอกได้แก่กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางการตลาดส่งผลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีสถาบัน ซึ่งยืนยันว่า องค์กรต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงระบบการผลิต แต่ยังเป็นระบบที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม การลงมือปฏิบัติและตัวเลือกขององค์กรจะจำกัดและได้รับผลจาก

พฤติกรรมทางสังคม บรรทัดฐาน รวมไปถึงค่านิยมภายในสถานะแวดล้อมนั้น โดยงานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานทางด้านสิ่งแวดล้อมแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องที่เพิ่มขึ้นของทฤษฎีสถาบันซึ่งให้ความสำคัญกับแรงกดดันภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจริเริ่มใช้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม Riverta (อ้างถึงใน Zailani et al., 2012) และตามทฤษฎีสถาบันการดำเนินธุรกิจต้องดำเนินควบคู่กันไปกับการจัดการสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chien (2014) พบว่า กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสากลส่งผลมากที่สุด รองลงมาคือกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ และนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ Zhu et al. (2013) พบว่า การตื่นตัวของปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ จะเห็นได้ชัดในปัจจัยกระตุ้นเชิงบังคับที่มาจากกฎระเบียบจากทางภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบภายในประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร เช่นเดียวกับปัจจัยทางการตลาด Zailani et al. (2012) พบว่า แรงกดดันจากลูกค้า มีผลกระทบต่อกระบวนการนำการปฏิบัติกลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเชิงรุก ในด้านการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Zhang et al. (2008) แสดงให้เห็นว่า ลูกค้าเป็นปัจจัยหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทในเชิงบวกในการมีส่วนร่วมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร และ Ratnasingam and Wagner (2009) พบว่า ความคาดหวังของลูกค้า เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติของการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. ปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($P < 0.05$) โดยมีอิทธิพลทางบวก ซึ่งให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.58; DE = 0.58) แสดงว่า ปัจจัยกระตุ้นภายในองค์กรได้แก่ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูง และการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีอิทธิพลทางตรง

ต่อระดับการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องถูกนำมาเป็นนโยบายสำคัญในการดำเนินงานขององค์กร เนื่องจากสังคมได้เริ่มตระหนักถึงผลกระทบในทางลบที่เกิดจากการดำเนินอุตสาหกรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งหากภาคอุตสาหกรรมไม่มีการปรับตัวอาจต้องเผชิญกับแรงต่อต้านจากชุมชนและสังคมใกล้เคียง เนื่องจากในปัจจุบัน สังคม ชุมชน และผู้บริโภคต่างให้ความสำคัญในด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับ Hsu et al. (2013) กล่าวว่า ปัจจัยกระตุ้นด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและวัฒนธรรมเป็นแรงจูงใจของบริษัทในประเทศมาเลเซียในการผลิตผลิตภัณฑ์โดยใช้วัสดุและพลังงานลดลง และ Dodds et al. (2013) พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นปัจจัยกระตุ้นภายในที่แข็งแกร่งที่สุดในการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และ Zhang and Tian (2008) พบว่า มีความสัมพันธ์บางประการระหว่างการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร กล่าวคือ การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ สามารถดำเนินไปพร้อมกันได้ควบคู่กับคุณค่าขององค์กรที่จะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เสาวนิตย์ (2551) กล่าวว่า กระบวนการผลิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะเป็นสิ่งที่สร้างอุตสาหกรรมให้มีความยั่งยืนได้มากกว่าและยาวนานกว่า ด้านความมุ่งมั่นของผู้บริหารระดับสูงจากการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไป การสนับสนุนด้านการจัดการถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการยอมรับและการดำเนินการของนวัตกรรมในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับระบบสิ่งแวดล้อมและการสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูงจะมีผลต่อความสำเร็จในการริเริ่มระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Zhu et al., 2008) ดังนั้น ผู้บริหารระดับสูงควรแสดงให้เห็นถึงความกังวล โดยการกำหนดวิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมขององค์กรอย่างชัดเจน มีการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอเพื่อใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงเครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมกระบวนการ

ด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Aragón-Correa et al. (2008) พบว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีอิทธิพลเชิงบวกต่อกลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการศึกษาของ อภิชาติ (2552) ซึ่งมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันและภาวะตระหนักในด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมขององค์กร

4. โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมอาหารของไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัย Zailani et al. (2012) พบว่า ปัจจัยกระตุ้นภายนอก ได้แก่ กฎระเบียบและสิ่งจูงใจ และแรงกดดันจากผู้บริโภคมีอิทธิพลต่อการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับงานวิจัย Chien and Shih (2007) พบว่า ปัจจัยกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและผู้มีส่วนได้เสียภายนอก (ซัพพลายเออร์ ลูกค้า และชุมชน) มีอิทธิพลต่อการนำห่วงโซ่อุปทานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลต่อผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานทางการเงินที่ดีขององค์กร และสอดคล้องกับ Chien (2014) พบว่า องค์กรที่มีการนำห่วงโซ่อุปทานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเข้ามาปฏิบัติ ได้แก่ การออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจะช่วยปรับปรุงผลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมขององค์กร โดยได้รับการกระตุ้นจากปัจจัยกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและผู้มีส่วนได้เสียภายนอก (ซัพพลายเออร์ ลูกค้า และชุมชน)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ เจ้าของกิจการ ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สุดท้ายขอขอบคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหงสำหรับการเผยแพร่ผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. 2559. สถิติการร้องเรียนปัญหามลพิษ ปี 2558. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.pcd.go.th/info_serv/pol2_stat2558.html [2559, กรกฎาคม 2].
- ศุภมาส อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนีกุล ภิญญานานุวัฒน์. 2554. สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เจริญดี มั่นคงการพิมพ์.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 2558. อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม (5). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.kasikornbank.com/SME/Documents/KSMEAnalysis/IndustrySolution_FoodAndBeverages_2015.pdf วันที่สืบค้น 2559, กรกฎาคม 2.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2559. ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไตรมาสที่ 1/2559. 3, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.nesdb.go.th/nesdb_th/main.php?filename==qgdp_page [2559, กรกฎาคม 2].
- สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. 2559. รายงานภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมรายไตรมาส ไตรมาส 1 ปี 2559. 213, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.oie.go.th/academic/industryoverview> [2559, กรกฎาคม 2].

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ภายใต้งานพัฒนาศูนย์ข้อมูล SMEs Knowledge Center. 2558. อุตสาหกรรมอาหารกับเทคโนโลยีสะอาด. 183, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.onartgroup.com/Article/0219.pdf> [2559, กันยายน 20].

เสาวนิตย์ จันทน์โรจน์. 2551. ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย : ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 28(3): 212-220.

อภิชาติ คณรัตน์วงศ์. 2552. ตัวแบบการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมขององค์กร : ผลกระทบของการรับรู้ความไม่แน่นอนของตลาดและกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีต่อผลการดำเนินงานด้านการตลาด สังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Aragón-Correa, J. A., Hurtado-Torres, N., Sharma, S., and García-Morales, V. J. 2008. Environmental strategy and performance in small firms: A resource-based perspective. Journal of environmental management, 86(1), 88-103.

Chien, M. K. 2014. Influences of Green Supply Chain Management Practices on Organizational Sustainable Performance. International Journal of Environmental Monitoring and Protection, 1(1), 12-23.

Chien, M. K., and Shih, L. H. 2007. An empirical study of the implementation of green supply chain management practices in the electrical and electronic industry and their relation to organizational performances. International Journal of Environmental Science and Technology, 4(3), 383-394.

- Dodds, R., Graci, S., Ko, S., and Walker, L. 2013. What drives environmental sustainability in the New Zealand wine industry?: An examination of driving factors and practices. *International Journal of Wine Business Research*, 25(3), 164-184.
- Gimenez, C., Sierra, V., and Rodon, J. 2012. Sustainable operations: Their impact on the triple bottom line. *International Journal of Production Economics*, 140(1), 149-159.
- Hessami, H. Z., Golefid-Alavi, M., Shekaf, S. M., and Mavi, R. K. 2012. Evaluation of success factors of ISO 14001-Based EMS implementation and ranking the cement industry using the TOPSIS method. *Journal of Applied Environmental Biological Science*, 2(10), 523-530.
- Hsu, C. C., Tan, K. C., Zailani, S. H. M., and Jayaraman, V. 2013. Supply chain drivers that foster the development of green initiatives in an emerging economy. *International Journal of Operations and Production Management*, 33(6), 656-688.
- Joreskog, K. G. and Sorbom, D. 1993. *Lisrel 8 : Structural Equation Modeling with the Simplis command language*. Chicago: Software International.
- Ratnasingam, J., and Wagner, K. 2009. Green manufacturing practices among wooden furniture manufacturers in Malaysia. *European Journal of Wood and Wood Products*, 67(4), 485-486.
- Saris, W.E. and stronkhorst, L. H. 1984. Causal modelling non experimental research : An Introduction to the lisrel approach. *Dissertation Abstract International*. 47(7), 2261-A.
- Sezen, B., and Çankaya, S. Y. 2013. Effects of Green Manufacturing and Eco-innovation on Sustainability Performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 99, 154-163.
- Zailani, S. H. M., Eltayeb, T. K., Hsu, C. C., and Choon Tan, K. 2012. The impact of external institutional drivers and internal strategy on environmental performance. *International Journal of Operations and Production Management*, 32(6), 721-745.
- Zhang, Z., and Tian, X. 2008. Necessarity of Practicing Green Manufacturing in Iron Industry from the Point of Social Responsibility. *International Journal of Business and Management*, 3(12), 142.
- Zhu, Q., Sarkis, J., and Lai, K. H. 2013. Institutional-based antecedents and performance outcomes of Internal and external green supply chain management practices. *Journal of Purchasing and Supply Management* 19(2), 106-117.
- Zhu, Q., Sarkis, J., Cordeiro, J. J., and Lai, K. H. 2008. Firm-level correlates of emergent green supply chain management practices in the Chinese context. *Omega*, 36(4), 577-591.

หลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ศึกษากรณีการบริหารสัญญาทางปกครอง

Continuity of the Provision of Public Services: A Case Study of Administrative Contract Management

สิริชา วังวงศ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะศึกษากรณีการบริหารสัญญาทางปกครองในประเทศไทย วิธีการวิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยทำการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบประกอบกับหลักกฎหมาย ผลการวิจัยพบว่าการบริหารสัญญาทางปกครองอันมีลักษณะเป็นการจัดทำบริการสาธารณะในประเทศไทยขาดหลักเกณฑ์การจัดการบริการสาธารณะให้มีความต่อเนื่อง การขาดมาตรการหรือกลไกที่จะเข้ามาเป็นตัวกำหนดแนวทางหรือขั้นตอนในการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ในสัญญาทางปกครองเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย บริการสาธารณะที่ถูกจัดทำขึ้นตามสัญญานั้นมักถูกละทิ้งจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะ กรณีปัญหาต่างๆ เหล่านี้นอกจากฝ่ายปกครองจะมีหน้าที่ดำเนินการตามสัญญาในฐานะคู่สัญญาแล้ว ฝ่ายปกครองยังอยู่ในฐานะซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่กำกับดูแลให้บริการสาธารณะสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง อันเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของฝ่ายปกครองผู้ใช้อำนาจรัฐด้วย ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาให้การจัดทำบริการสาธารณะเหล่านี้มีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ฝ่ายปกครองควรจัดทำแนวทางหรือมาตรการมาใช้ในการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินการบริการสาธารณะให้มีความต่อเนื่อง ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังต่อไปนี้ ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ในการนำหลักเกณฑ์เรื่องของการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินการบริการสาธารณะ แห่งพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556 เข้ามาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อปรับใช้ โดยการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งนำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ จึงควรดำเนินการด้วยวิธีการเพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการในเรื่องของการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินการบริการสาธารณะเข้าไปในร่างพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ

คำสำคัญ : การบริหารสัญญาทางปกครอง หลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ABSTRACT

The purpose of this research was to investigate the continuity of the provision of public services, a case study of administrative contract management in Thailand. The methodology employed was qualitative (document research) in nature. A comparative analysis was done based on the principles of law. The results show that the administrative contract management involves the provision of public services in Thailand does not have continuity in the management of the contract, nor are there measures or mechanisms that concretely determine the operating guidelines and procedures. As a consequence, when a dispute between parties arises, the public services provided according to the contracts are usually abandoned, which cause damage to the public interests. When these problems occur, the administration not only has a duty to execute the contracts as a party, but is also considered as the party that has a duty to superintend public services so that they are able to operate continuously. This is also regarded as the direct responsibility of the administration, which exercises state power. Therefore, in order to solve the problems and ensure that the provision of public services continues, the administration should provide directions or measures for supervising and superintending the operation of public services. The author, therefore, suggests a direction for solving the problems as follows: The direction is a legal suggestion, which is to use the existing rule on superintendence and to follow up the overall operation results of public services under the Private Investments in State Undertakings Act B.E. 2556 (2013) as an operating guideline and to adapt the rule for appointing a committee on public service contract superintendence and follow-up. A benchmark will then be determined so that every state agency applies it as a practice. Therefore, it should be executed by means of adding certain provisions regarding the superintendence and follow-up of the overall operation results of public services into the Draft State Procurement and Supplies Management Act.

Keywords : administrative contract management, continuity of the provision of public services

บทนำ

ความสัมพันธ์ในการจัดทำบริการสาธารณะจะเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักคือการจัดทำเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ โดยรัฐเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการจัดทำซึ่งถือเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของฝ่ายปกครอง แต่เมื่อการจัดทำบริการสาธารณะมีความหลากหลายขึ้นจนทำให้รัฐหรือฝ่ายปกครองเกิดข้อจำกัดในความสามารถของการดำเนินการที่แตกต่างกันนั้น ฝ่ายเอกชนจึงเข้ามา มีบทบาทและหน้าที่ร่วมมือในการจัดการแทนโดยการเข้าทำสัญญาบริการสาธารณะ ในขณะที่เดียวกันการเข้าร่วมดำเนินการสาธารณะดังกล่าว ฝ่ายปกครองได้มอบสิทธิประโยชน์บางประการเป็นการตอบแทนการดำเนินงาน

ของฝ่ายเอกชนคู่สัญญา ความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ฝ่ายปกครอง และฝ่ายเอกชนนี้ทำให้บริการสาธารณะด้านต่าง ๆ ได้ถูกจัดทำขึ้น

ปัญหาที่ตามมาจากการศึกษาการจัดทำบริการสาธารณะในประเทศไทยพบว่าความสัมพันธ์ทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวนี้ มักถูกกระทบกระเทือนและขาดตอนลงในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ทำสัญญากับคู่สัญญาเอกชนได้แก่ฝ่ายปกครองและฝ่ายเอกชนคู่สัญญา ซึ่งเมื่อกรณีเกิดปัญหาเช่นนี้ย่อมส่งผลโดยตรงแก่ประชาชนผู้รับประโยชน์จากปัญหาการเกิดข้อพิพาทนี้เองที่ทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างความสัมพันธ์ของคู่สัญญาฝ่ายปกครองและเอกชน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องนำ

ทฤษฎีหลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ เข้ามาปรับใช้ในการค้นคว้าหามาตรการหรือกลไกที่จะเข้ามาดำเนินการจัดการเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ของ คุสตูม ญาฝ่ายปกครองและเอกชนให้กลับมาเป็น เหมือนเดิมหรือจัดหามาตรการอื่นเข้ามาทดแทนกัน เพื่อให้บริการสาธารณะสามารถดำเนินต่อไปได้นั่นเอง วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษา หลักความ ต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ศึกษากรณีการ บริหารสัญญาทางปกครอง เพื่อจะได้นำข้อมูลจากการ วิจัยไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินโครงการจัดทำบริการ สาธารณะตามสัญญา ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการ วิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและค้นคว้าหามาตรการแก้ไข ปัญหาการขาดการนำหลักความต่อเนื่องเข้ามาใช้ จัดการต่อการดำเนินบริการสาธารณะ
2. เพื่อศึกษาและค้นคว้าหามาตรการแก้ไข ปัญหาการขาดบทลงโทษในกรณีความรับผิดชอบของฝ่าย ปกครองต่อหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะอย่าง ต่อเนื่อง
3. เพื่อศึกษาและค้นคว้าหามาตรการแก้ไข ปัญหาการขาดกลไกในการกำกับดูแลและติดตามผลใน สัญญาบริการสาธารณะของฝ่ายปกครอง
4. เพื่อศึกษาและค้นคว้าหามาตรการแก้ไข ปัญหา การขาดการระงับข้อพิพาทที่รวดเร็วในสัญญาบริการ สาธารณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสาร

1. ศึกษาจากหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีสัญญาทางปกครอง หลักเกณฑ์พื้นฐานในการ จัดทำบริการสาธารณะ หลักความต่อเนื่องในการจัดทำ บริการสาธารณะ อันได้แก่ หลักความต่อเนื่องในการ จัดทำบริการสาธารณะตามแนวคิดของประเทศฝรั่งเศส, กฎหมายพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมทุนในกิจการ

ของรัฐ พ.ศ.2556, พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ พลเรือน พ.ศ.2551, พระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534, พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติ ราชการทางปกครอง พ.ศ.2539, ร่างพระราชบัญญัติ การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (ฉบับร่างที่ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว เรื่องเสร็จที่ 1734/2558), ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ.2558 (ฉบับเสนอสภา- ปฏิรูปแห่งชาติ)

2. ศึกษาจากกรณีคดีตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นจริง ในประเทศไทย อันได้แก่ คดีบ่อน้ำบาดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ จากคำพิพากษาศาลปกครอง สูงสุดที่ อ.487-488/2557, คดีทุจริตจัดซื้อรถและเรือ ดับเพลิงของกรุงเทพมหานคร จากคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ อม.7/2556, และคดีบริษัทโฮปเวลล์สัมปทาน โครงการระบบการขนส่งทางรถไฟและถนนยกระดับใน กรุงเทพมหานคร จากคำพิพากษาศาลปกครองกลางที่ 366-368/2557 โดยทำการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ประกอบกับหลักกฎหมาย

ผลการวิจัย

การที่ระบบกฎหมายในประเทศไทยขาด มาตรการ ขั้นตอนและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมใน การดำเนินการจัดการแทนเพื่อให้สัญญาบริการ สาธารณะที่พิพาทกันอยู่นั้นยังคงดำเนินต่อไปได้ ซึ่งใน กรณีนี้ผู้วิจัยพบว่าจากการศึกษาระบบกฎหมายใน ต่างประเทศและในประเทศไทยมีหลักกฎหมายที่ได้รับการยอมรับและสามารถนำมาใช้ได้กับกรณีปัญหาใน ประเทศไทย ได้แก่ หลักการดำเนินการแทนหรือการ จัดหาบุคคลอื่นเข้าดำเนินการแทน (บวรศักดิ์, 2546) การให้บริการขั้นต่ำ (นันท์วัฒน์, 2552) หลักดุลยภาพ ทางการเงิน (บุบผา, 2545) เป็นต้น แม้ว่าหลักการ ต่างๆ นี้จะได้รับการยอมรับและถูกนำมาศึกษาบ้างแล้ว ก็ตาม แต่สำหรับในประเทศไทยพบว่าปัญหาที่หลักการ ดังกล่าวมานี้ขาดการนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากการขาดมาตรการหรือหลักเกณฑ์ที่เป็น ลายลักษณ์อักษรอันเป็นตัวกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติ

เมื่อเกิดกรณีปัญหาขึ้น การขาดหน่วยงานหรือองค์กรที่จะเข้ามาเป็นผู้ทำหน้าที่โดยตรงในการดำเนินงาน และการขาดหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดชอบหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐหรือฝ่ายปกครองในการกำกับดูแลติดตามผลในบริการสาธารณะที่ได้ดำเนินไปแล้วให้มีความต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ได้ให้บริการสาธารณะนั้น (นันทวัฒน์, 2554) ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่ฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่ละเลย ขาดการยึดถือในหลักของความต่อเนื่อง จึงทำให้มองหลักความต่อเนื่องเป็นเรื่องของหลักกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่เพียงในตำรา และไม่มีบทกฎหมายมาบังคับเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันในระบบกฎหมายสัญญาทางปกครองอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะในประเทศไทยยังขาดบทลงโทษที่ชัดเจนว่าหากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือฝ่ายปกครองคนใดละเลยการดูแลติดตามผลสำหรับบริการสาธารณะที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเมื่อไม่ได้มีการดำเนินการให้ต่อเนื่องแล้วจะต้องได้รับโทษอย่างไร การขาดการดำเนินบริการสาธารณะอย่างต่อเนื่องเหล่านี้ย่อมส่งผลให้การให้บริการสาธารณะในเรื่องนั้นๆ อาจหยุดชะงักลงขาดความต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์สาธารณะให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนกลายเป็นเรื่องที่ไร้ประสิทธิภาพและไร้ประโยชน์ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้จริงตัวอย่างเช่น หากมีกรณีพิพาทในเรื่องการให้บริการโดยสารประจำทาง หากไม่มีความต่อเนื่อง มีการหยุดเสียแล้ว ประชาชนย่อมมีปัญหาติดขัดในการสัญจรไปตามที่ต่างๆ หรือการให้บริการไฟฟ้า หากมีการหยุด ย่อมส่งผลเสียต่อกิจการต่างๆ ของเอกชนเป็นจำนวนมาก หรือแม้แต่กรณีสหภาพการรถไฟแห่งประเทศไทยประท้วงหยุดเดินรถที่เคยเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 ย่อมส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางสัญจรโดยทางรถไฟและส่งผลกระทบต่อการคมนาคมของประเทศ เป็นต้น

นอกจากนั้น ในประเทศฝรั่งเศสหลักความต่อเนื่องนี้ถือว่าเป็นหลักที่สำคัญที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบริการสาธารณะเองดังคำกล่าวของ

ตุลาการผู้แถลงคดีอาร์ตาร์ด (Tardieu) ว่า “เป็นหลักการที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญที่สุดในตัวของบริการสาธารณะ” หลักความต่อเนื่องนี้วางอยู่บนความคิดที่ว่าบริการเป็นสิ่งที่เป็นหลักประกันความต้องการของประชาชนในสังคม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำบริการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง มิใช่เป็นครั้งคราวหรือขาดช่วงความต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนที่มีอยู่ตลอดเวลา ภาพของโรงพยาบาลที่ไม่ยอมรับผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉิน เรือจำที่ ไม่มีผู้คุม หรืออากาศยานที่ไม่มีสถานีย่อยกำกับทิศทางแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความต่อเนื่องเข้ามาเกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี (สำนักงานศาลปกครอง, 2547)

สรุปและวิจารณ์ผล

หลักความต่อเนื่องของบริการสาธารณะเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดทำบริการสาธารณะของประเทศฝรั่งเศสที่จะขาดเสียไม่ได้ในทุกๆ ครั้งที่มีการดำเนินการด้านบริการสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีกรณีข้อพิพาทกันขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองหรือหน่วยงานทางปกครองกับเอกชนในเรื่องที่เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือการให้สัมปทานต่างๆ เช่น ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้สัมปทานเพื่อจัดทำบริการสาธารณะ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการจัดทำสัญญาทางปกครองส่วนใหญ่ แม้จะเป็นเรื่องระหว่างฝ่ายปกครองหรือหน่วยงานทางปกครองเป็นผู้ดำเนินการจัดทำขึ้นกับเอกชนก็ตาม แต่หากสัญญาทางปกครองที่จัดทำขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญแล้ว เมื่อใดที่เกิดกรณีพิพาทกันในเรื่องที่จัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์สาธารณะแล้ว ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนรวมหรือประชาชนโดยตรงดังตัวอย่างในกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณีนี้

กรณีสัญญาโยธาสาธารณะ ในการจัดสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านเมื่อปี พ.ศ. 2538 ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในการจัดการน้ำเสียในเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ที่มีมูลค่าในการจัดสร้างสูงถึง

23,000 กว่าล้านบาท ซึ่งต่อมาได้เกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นระหว่างกรมควบคุมมลพิษกับบริษัทเอกชนผู้ได้รับสัมปทานโครงการ โดยมีข้อพิพาทว่าโครงการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านนี้ จะส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของตำบลคลองด่าน อีกทั้ง ยังมีความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานและเรียกร้องให้มีการระงับโครงการดังกล่าวไว้ก่อนเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง ในขณะที่กระบวนการก่อสร้างได้ดำเนินการไปแล้วกว่า 94 เปอร์เซ็นต์ และรัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณไปแล้วถึง 90 เปอร์เซ็นต์

กรณีสัญญาจัดซื้อรถและเรือดับเพลิงของกรุงเทพมหานคร ตามโครงการพัฒนาระบบบริหารและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. 2546 ที่มีมูลค่ากว่า 6,687,489,000 บาท ซึ่งเกิดเป็นกรณีพิพาทและยืดเยื้อมานานกว่า 10 ปี อันเนื่องมาจากการทุจริตในการประมูลการจัดซื้อรถและเรือดับเพลิงในราคาที่สูงเกินกว่าความเป็นจริง โดยมีความมุ่งหมายไม่ให้เกิดการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกเดียวกัน

หรือกรณีการก่อสร้างโครงการระบบขนส่งทางรถไฟและถนนยกระดับในกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2533 ซึ่งต่อมาปรากฏว่ามีความล่าช้าและมีแนวโน้มว่า จะไม่สามารถก่อสร้างในแล้วเสร็จได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด อันเนื่องมาจากการประสพภาวะขาดแคลนแหล่งเงินทุนที่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามโครงการ

กรณีปัญหาที่เกิดขึ้นตามตัวอย่างดังกล่าวมาทั้ง 3 กรณีนี้ ไม่ว่าผลสุดท้ายจะออกมาเป็นอย่างไร การเกิดข้อพิพาทเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดทำบริการสาธารณะของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก็ดี การจัดซื้อรถและเรือดับเพลิงก็ดี หรือการก่อสร้างระบบขนส่งทางรถไฟและถนนยกระดับในกรุงเทพมหานครก็ดี สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงผลเสียโดยตรงต่อระบบการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานทางปกครอง อีกทั้ง ยังทำให้ประโยชน์จากการที่ประชาชนจะได้รับจากการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ นี้อยู่ดชะงักและล่าช้าตามไปด้วย ดังนั้น จึงควรมีการจัดหาแนวทางแก้ไข โดยอาจกำหนดเป็นมาตรการ

คุ้มครองประโยชน์สาธารณะในระหว่างการดำเนินกระบวนการระงับข้อพิพาทในคดีสัญญาทางปกครอง เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะสามารถดำเนินต่อไปได้แม้ในขณะที่เกิดข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี

เมื่อพิจารณากรณีศึกษาในประเทศไทยและจากการทดสอบตามสมมติฐานที่ 1 พบว่า แม้ว่าหลักความต่อเนื่องจะเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่ในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐอยู่แล้ว (สำนักงานศาลปกครอง, 2547) แต่สำหรับในประเทศไทยนั้นเมื่อไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดแจ้งเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินกระบวนการจัดทำบริการสาธารณะในกรณีที่เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาอันเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าว ย่อมทำให้ขาดหลักเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติที่จะเป็นตัวบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาดีปกครองและคดีอื่นเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของประเทศไทยถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งในส่วนของคดีอื่นเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองกำหนดไว้เพียงว่าให้สัญญาทางปกครองเป็นคดีปกครองประเภทหนึ่งที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองเท่านั้น และไม่ได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสัญญาทางปกครองไว้เฉพาะต่างหากจากคดีปกครองทั่วไป อีกทั้งยังไม่มีการกำหนดขั้นตอนในการบริหารสัญญากระบวนการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญาการบอกเลิกสัญญาต่างๆ เหล่านี้ไว้ในตัวบทกฎหมายอันจะมีมาตรฐานเป็นอย่างเดียวกันดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่เกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจึงไม่มีมาตรการเฉพาะสำหรับสัญญาทางปกครองที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ การดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ จำเป็นต้องกระทำตามขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีปกครองทั่วไป หรือตามแต่กรณีที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ ด้วยเหตุนี้จึงมีผลให้ลักษณะขั้นตอนในการบริหารสัญญาของคู่สัญญาในแต่ละกรณีอาจมิได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันซึ่งกรณีนี้นับว่าเป็นปัญหาสำคัญในการบริหารสัญญาทางปกครอง เพราะไม่ว่าข้อตกลงที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะได้ตกลงกันไว้ก่อนเกิดข้อพิพาทจะเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่ตามมา

เพียงใดก็ตาม ผลสุดท้ายเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นมาเมื่อใด มักไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงเสมอ เนื่องจากเป็นเพียงข้อตกลงที่คู่สัญญาทั้งสองเป็นผู้กำหนดขึ้นเองโดยมิได้มีข้อกฎหมายมาเป็นตัวบังคับโดยตรง ในบางครั้งอาจทำให้เกิดแนวโน้มที่คู่สัญญาจะบิดพลิ้วไม่ยอมปฏิบัติตามได้

กรณีปัญหานี้ผู้วิจัยเห็นว่า แท้จริงแล้ววัตถุประสงค์ในการทำสัญญาทางปกครองขึ้นมาก็เพื่อใช้จัดทำบริการสาธารณะ ดังนั้น หัวใจสำคัญในการบริหารสัญญาทางปกครองเหล่านั้นจึงควรที่จะมีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาที่มีการดำเนินการตามสัญญาด้วย การที่ในกฎหมายไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอนบังคับทางปกครองในสัญญาทางปกครอง และไม่ได้มีการกำหนดมาตรการหรือแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการบริหารสัญญากรณีที่เกิดปัญหาระหว่างคู่สัญญาขึ้น ทำให้ไม่มีแนวทางหรือวิธีการใดที่จะเข้ามาเป็นตัวบังคับคู่สัญญาให้ปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องแก่บริการสาธารณะที่กำลังดำเนินอยู่ และถึงแม้ว่าฝ่ายเอกชนคู่สัญญาจะมีสิทธินำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลในกรณีที่ฝ่ายปกครองเป็นฝ่ายผิดสัญญาได้อยู่แล้ว แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าการดำเนินการทางศาลย่อมต้องใช้ระยะเวลาและลำดับขั้นตอนค่อนข้างนาน จนในบางครั้งอาจไม่ทันต่อความต้องการตามสภาพความเป็นจริงของบริการสาธารณะที่จะต้องรวดเร็ว และอาจทำให้บริการสาธารณะที่ดำเนินอยู่นั้นเสื่อมค่าลงจนไม่สามารถใช้งานได้ในที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่า การขาดบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องการบริหารสัญญาและการนำหลักความต่อเนื่องเข้ามากำหนดไว้เป็นหลักการสำคัญ ย่อมส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่บริการสาธารณะได้โดยตรง เพราะแม้ว่าหลักความต่อเนื่องจะเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่มีอยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม แต่กรณีดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาสำหรับในประเทศไทยที่มีการดำเนินการใดตามกฎหมายหลักเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติต่างๆ จำเป็นที่จะต้องได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย เนื่องจากรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินอย่างอัตโนมัติ หรือการดำเนินไปได้ด้วยตัวของมันเองตามหลักกฎหมายทั่วไปในประเทศไทยยัง

ไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร การดำเนินการใดๆ จะต้องปฏิบัติและยึดถือตามหลักกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญมากกว่าที่จะยึดถือตามหลักกฎหมายทั่วไป

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 2 พบว่า ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ฝ่ายปกครองในกรณีที่เกิดปัญหาข้อพิพาทอันมีผลให้บริการสาธารณะต้องหยุดชะงัก ฝ่ายปกครองมีหน้าที่เข้าดำเนินการแทนเพื่อจัดการให้บริการสาธารณะมีความต่อเนื่องต่อไป กรณีนี้เองที่ทำให้เกิดเป็นปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองต่อหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะอย่างต่อเนื่อง เพราะการที่ในประเทศไทยขาดหลักเกณฑ์หรือมาตรการในการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเมื่อเกิดกรณีการหยุดชะงักของบริการสาธารณะขึ้น การที่หน่วยงานต่างๆ ของฝ่ายปกครองจะเข้ามาดำเนินการใดย่อมทำให้เกิดข้อโต้แย้งและเกิดความไม่ชัดเจนต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานฝ่ายปกครองด้วยกันเอง ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่เกิดปัญหาในลักษณะนี้จึงไม่มีหน่วยงานใดที่จะเข้ามาจัดการรับผิดชอบในการแก้ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของบริการสาธารณะ(พนม, 2531) ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า สุดท้ายแล้วไม่ว่าสาเหตุแห่งปัญหาข้อพิพาทจะเป็นเพราะฝ่ายเอกชนหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ก่อขึ้นก็ตาม ฝ่ายปกครองยังคงมีหน้าที่รับผิดชอบต่อความไม่ต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะในฐานะที่ตนเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองในการควบคุมกำกับดูแลประโยชน์สาธารณะด้วยอีกทางหนึ่ง และเมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายปกครองละเว้นหรืองดเว้นต่อสิ่งที่ป็นหน้าที่เหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดเป็นความรับผิดชอบ ประเด็นปัญหานี้ถึงแม้ว่าในประเทศไทยจะมีหลักเรื่องความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่แล้วก็ตาม แต่กรณีปัญหาเรื่องความรับผิดชอบในการจัดทำบริการสาธารณะให้มีความต่อเนื่องนี้กลับไม่เคยถูกพูดถึงและไม่มีการหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นเพื่อกำหนดความรับผิดชอบแก่ฝ่ายปกครองผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการบริการสาธารณะนั้นๆ เลย

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 3 พบว่า แม้ในการจัดทำสัญญาบริการสาธารณะจะมีกฎหมายและข้อกำหนดตามสัญญาระบุขั้นตอนการปฏิบัติตามข้อตกลงกันไว้

แล้วก็ตาม แต่เมื่อใดที่การจัดทำบริการสาธารณะตามสัญญานั้นไม่อาจดำเนินไปได้ตามปกติแล้วกลับไม่มีหลักกฎหมายหรือข้อกำหนดในสัญญาที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางหรือจัดหามาตรการเพื่อมาแก้ไขปัญหาก็สามารถบริหารสัญญาบริการสาธารณะนั้นให้ดำเนินต่อไปได้อย่างไม่ติดขัด ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้นอกจากจะเป็นเพราะการขาดบทบัญญัติที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังเกิดจากปัญหาการขาดกลไกที่เป็นมาตรการในการกำกับดูแลและติดตามผลการปฏิบัติตามสัญญาบริการสาธารณะด้วย จากการขาดมาตรการในเรื่องของกลไกการบริหารสัญญาบริการสาธารณะนี้เองที่ส่งผลให้การดำเนินบริการสาธารณะขาดการกำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินงานในกรณีที่เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญา การบอกเลิกสัญญา ขาดมาตรการดูแลและติดตามผลการดำเนินงานในกรณีที่เกิดเหตุที่ไม่อาจคาดหมายได้นอกจากเนื่องจากการดำเนินงานตามปกติ (ชาญชัย, 2543) ซึ่งจากประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยพบว่า ในหลักกฎหมายของไทยได้มีการกล่าวถึงมาตรการที่ใช้เป็นกลไกในการกำกับติดตามผลของการจัดทำบริการสาธารณะไว้ในพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2556 ซึ่งมีเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นการกำหนดมาตรการในการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลทำหน้าที่ในการกำกับดูแลและติดตามผลของการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ โดยมีการกำหนดเป็นขั้นตอนการปฏิบัติภายหลังที่เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ได้เป็นไปตามปกติของการดำเนินงานตามโครงการนั้นๆ

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า แม้ในพระราชบัญญัตินี้จะกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารสัญญาบริการสาธารณะไว้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและอุดช่องว่างในการจัดการต่อบริการสาธารณะให้มีความต่อเนื่องในระหว่างที่การดำเนินงานตามโครงการเกิดขัดข้องขึ้น คณะกรรมการกำกับดูแลตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่ช่วยพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติตามพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม

สัญญาบริการสาธารณะก็ถูกจำกัดด้วยหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐนี้ ที่กำหนดให้ใช้บังคับได้เฉพาะในสัญญาบริการสาธารณะที่มีมูลค่าตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไปหรือมูลค่าที่กำหนดเพิ่มขึ้นโดยกฎกระทรวง ส่งผลให้ในบริการสาธารณะที่มีมูลค่าต่ำกว่าหนึ่งพันล้านบาทไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐดังกล่าว และมีผลให้ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ที่เป็นกลไกในการกำกับดูแลและติดตามผลไปใช้กับบริการสาธารณะทั่วไปได้

จากการทดสอบสมมติฐานที่ 4 พบว่า ในการดำเนินกระบวนการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองตามคดีปกครองของไทย กรณีที่ฝ่ายปกครองเป็นฝ่ายผิดสัญญา กฎหมายได้กำหนดให้ฝ่ายเอกชนใช้อำนาจบังคับแก่ฝ่ายปกครองได้แค่เพียงสองทางเลือกคือการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลกับการตัดสินใจโดยอนุญาโตตุลาการ ซึ่งก็เป็นที่ทราบดีว่าการใช้อำนาจบังคับตามวิธีการที่มีอยู่แค่สองทางนี้ มีระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างนาน และไม่สอดคล้องต่อการจัดทำบริการสาธารณะที่จะต้องมีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาจากกรณีตามปัญหานี้ผู้วิจัยเห็นว่า นอกเหนือจากการใช้วิธีการที่มีอยู่แล้วนี้ ฝ่ายเอกชนจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ทำให้สัญญาทางปกครองอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะสามารถดำเนินไปได้แม้ในขณะที่เกิดข้อพิพาทกัน ซึ่งวิธีการหรือมาตรการทางเลือกนี้จะต้องมีกลไกในการระงับข้อพิพาทได้โดยใช้ระยะเวลาอันสั้นและรวดเร็ว

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจะเห็นว่า ในสัญญาทางปกครองนั้นไม่มีการระงับข้อพิพาททางเลือก การพิจารณาทำได้แค่อาศัยอำนาจศาลเป็นผู้พิพากษาอย่างเดียว หรือแม้ว่าจะมีการอนุญาตให้ใช้อำนาจของอนุญาโตตุลาการมาตัดสินในบางกรณีก็ตาม แต่ในขณะที่มีการดำเนินกระบวนการตัดสินของอนุญาโตตุลาการบริการสาธารณะก็จะต้องหยุดชะงักไปเช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล ทั้งนี้ เนื่องจากการขาดมาตรการทางเลือกอื่นที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการต่อบริการสาธารณะในขณะที่ข้อพิพาทยังคง

ดำเนินอยู่ ดังนั้น การนำหลักอนุญาโตตุลาการเข้ามาตัดสินจึงไม่ต่างอะไรกับวิธีดำเนินการทางศาลที่ไม่ได้มีมาตรการทางเลือกที่จะช่วยให้บริการสาธารณะนั้นไม่ต้องหยุดชะงักไปด้วยในระหว่างที่มีการพิจารณาและสุดท้ายหากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่พอใจต่อคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการก็จำเป็นต้องกลับมาอยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลซึ่งท้ายสุดแล้วก็ต้องใช้เวลายาวนาน (นันท์วัฒน์, 2553) ผู้วิจัยเห็นว่า การนำหลักอนุญาโตตุลาการมาใช้ในสัญญาทางปกครองที่มีลักษณะเป็นสัญญาบริการสาธารณะเหล่านี้ ยังจะเป็นการทำให้เกิดความล่าช้าของกระบวนการตัดสินที่อาจมีความซับซ้อนกัน ในขณะที่บริการสาธารณะก็ต้องหยุดชะงักต่อไปเรื่อย ๆ ส่งผลให้เกิดความเสียหายและขัดแย้งต่อหลักความต่อเนื่องในการบริหารสัญญาบริการสาธารณะ

เมื่อหลักความต่อเนื่องเป็นหลักประกันที่คุ้มครองสิทธิประโยชน์สาธารณะแก่ประชาชนในการรับรองสิทธิว่าจะได้รับการให้บริการสาธารณะอย่างต่อเนื่อง คู่สัญญาที่จัดทำบริการสาธารณะทั้งสองฝ่ายจึงจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะภายใต้หลักความต่อเนื่อง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของฝ่ายปกครองที่นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินการตามสัญญาในฐานะของคู่สัญญาบริการสาธารณะแล้ว ฝ่ายปกครองยังอยู่ในฐานะซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่กำกับดูแลให้บริการสาธารณะสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง อันเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของฝ่ายปกครองผู้ใช้อำนาจอธิรัฐ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาให้บริการสาธารณะมีความต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ฝ่ายปกครองจึงควรจัดหาแนวทางหรือมาตรการมาใช้ควบคุมกำกับดูแลการดำเนินบริการสาธารณะ ซึ่งในกรณีนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ คือ

ข้อเสนอแนะ

ในการนำหลักเกณฑ์เรื่องของการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินบริการสาธารณะ แห่งพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556 เข้ามาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อปรับใช้ในการแต่งตั้งให้มีคณะกรรมการกำกับดูแลสัญญาบริการ

สาธารณะและให้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบติดตามกำกับดูแลโครงการตลอดจนพิจารณาเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อเป็นการบรรลุดุฏประสงค์ในการกำหนดมาตรการบริหารสัญญาบริการสาธารณะอย่างต่อเนื่องให้เป็นรูปธรรมและให้การดำเนินการดังกล่าวมีกรอบการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งนำไปใช้เป็นหลักปฏิบัติ จึงควรดำเนินการด้วยวิธีการเพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการในเรื่องของการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินบริการสาธารณะเข้าไว้ในร่างพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (ฉบับร่างที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้วเสร็จที่ 1734/2558, 2558) โดยลำดับ ดังนี้

1) กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลติดตามผลของสัญญาบริการสาธารณะทั่วไปที่มีมูลค่าโครงการตั้งแต่สิบล้านบาทขึ้นไป ทั้งนี้ เว้นแต่โครงการที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556 และกฎหมายอื่น ซึ่งองค์ประกอบของคณะกรรมการกำกับดูแลและติดตามผล อย่างน้อยควรกำหนดให้มี ดังนี้

- (1) ผู้แทนของกระทรวงการคลัง
- (2) ผู้แทนของกระทรวงเจ้าสังกัดที่มีใช้หน่วยงานเจ้าของโครงการ
- (3) ผู้แทนของสำนักงานอัยการสูงสุด
- (4) ผู้แทนของหน่วยงานเจ้าของโครงการ

ทั้งนี้ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษที่จะเป็นประโยชน์ในการกำกับดูแลและติดตามผลแก่การดำเนินโครงการนั้นๆ ด้วย

2) กำหนดให้คณะกรรมการกำกับดูแลมีอำนาจหน้าที่ติดตามกำกับดูแลให้มีการดำเนินงานตามที่กำหนดในสัญญา ติดตามแผนการปฏิบัติตามสัญญา และแผนการจัดการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน พิจารณาเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานต่อหน่วยงานของรัฐที่เป็น

เจ้าของงาน โดยอาจกำหนดให้หน่วยงานที่เป็นเจ้าของงานว่าจ้างที่ปรึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวทางการแก้ไข ปัญหาในการดำเนินงานและจัดทำแผนการจัดการแก้ไข ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้ ตลอดจนมี อำนาจเรียกหน่วยงานเจ้าของงานหรือเอกชนคู่สัญญา เข้าชี้แจงหรือจัดส่งข้อมูลหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดให้มีบทลงโทษแก่คณะกรรมการหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลและ ติดตามผลของบริการสาธารณะในกรณีที่มีการละเลย หรือเพิกเฉยจนทำให้สัญญาบริการสาธารณะดังกล่าว นั้นขาดความต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันแม้ว่าร่างพระราชบัญญัติ การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ จะได้รับการตรวจพิจารณาแล้วจากสำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกา แต่ร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ก็ยัง คงไม่ได้รับการตราขึ้นเป็นกฎหมายโดยสมบูรณ์ ผู้วิจัย เห็นว่า หากมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนของการ บริหารสัญญาบริการสาธารณะในเรื่องของการกำกับ ดูแลและติดตามผล การแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญา บทกำหนดโทษ เข้าไว้ในร่างพระราชบัญญัติการจัดซื้อ จัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ น่าจะทำให้ร่าง พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุ ภาครัฐมีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้นและเป็นการ แก้ไขปัญหาเพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะดำเนินไป ได้อย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องหลักความต่อเนื่องในการจัดทำ บริการสาธารณะศึกษากรณีการบริหารสัญญาทาง ปกครองนี้คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้หากปราศจากการให้ ความช่วยเหลือและแนะนำจากท่านคณาจารย์ คณะ นิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ได้ กรุณาให้คำปรึกษา ข้อชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ยิ่ง แก่ผู้วิจัยในการจัดระบบความคิดและวิธีการเขียนงาน วิชาการ จนทำให้สามารถกำหนดกรอบความคิดที่ กระจ่างชัดในประเด็นการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนให้

คำแนะนำที่ดีในการปรับปรุงแก้ไขบทความฉบับนี้ให้ ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทุกท่านที่ได้อำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน ดีพิมพ์บทความในครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนของผู้วิจัยสำหรับกำลังใจที่ ได้กรุณาถามไถ่ความคืบหน้าในงานเขียนและความ ช่วยเหลือด้านข้อมูลและภาษาต่างประเทศ ท้ายสุด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณและขอขอบคุณสำเร็จทั้งหมด จากงานเขียนบทความฉบับนี้แด่คุณจิตติพร สืบพันธุ์วงศ์ คุณทินกร คุณวีรดา และคุณธนาริพ ศรีแสงรัตน์ ครอบครัวของผู้วิจัย ที่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนทาง การเงินและเป็นกำลังใจตลอดจนแรงผลักดันที่สำคัญ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความฉบับนี้จักเป็น ประโยชน์และมีคุณค่าต่อผู้ที่สนใจเพื่อศึกษาค้นคว้าและ พัฒนาความรู้ต่อไป คุณค่าความดีของบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบเป็นกตเวทิตาคุณแด่ผู้มีพระคุณของ ผู้วิจัยทุกท่านดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น และหากบทความ ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่ เพียงผู้เดียวและขออภัยไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- ชาญชัย แสวงศักดิ์. 2543. สัญญาทางปกครองกับการ ให้เอกชนเข้าร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- นันทวัฒน์ บรมานนท์. 2552. หลักกฎหมายปกครอง เกี่ยวกับบริการสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นันทวัฒน์ บรมานนท์. 2553. สัญญาทางปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นันทวัฒน์ บรมานนท์. 2554. มาตรฐานใหม่ของการ จัดทำบริการสาธารณะระดับชาติในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

บรรศักดิ์ อูวรรณโณ. 2546. สัญญาทางปกครองและ
ทางแพ่ง. เอกสารประกอบการศึกษาหลักสูตร
การบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน
ที่ 1 หมวดที่ 2 กลไกและกระบวนการกำหนด
นโยบายสาธารณะ การนำนโยบายสาธารณะ
ไปปฏิบัติ หัวข้อ เครื่องมือทางกฎหมายในการ
บริหารภาครัฐ 2.

บุบผา อัครพิมาน. 2545. สัญญาทางปกครอง : แนวคิด
และหลักกฎหมายของฝรั่งเศสและของไทย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลปกครอง.

พนม เอี่ยมประยูร. 2531. ผลของสัญญาทางปกครอง.
รวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี
เกษมทรัพย์, 157.

สำนักงานศาลปกครอง สำนักวิจัยและวิชาการ. 2547.
รวมหลักกฎหมายปกครองฝรั่งเศส.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษากฎหมาย
ปกครองเปรียบเทียบ สำนักวิจัยและวิชาการ
สำนักงานศาลปกครอง.

แอฟริกา ค.ศ. 2050

Africa 2050

วารสารวิจัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง แอฟริกา ค.ศ. 2050 มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการคือ ศึกษา แอฟริกาในบริบทโลกปัจจุบัน พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร แอฟริกันสู่ ค.ศ. 2050 และสถานะแอฟริกาใน ค.ศ. 2050 ผลการศึกษาพบว่า 1) แอฟริกายุ่ภายใต้การเมืองโลกในระบบหลายขั้วใหม่ จากการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางอำนาจโลกจากสหรัฐอเมริกา มาเป็นประเทศในเอเชียและแอฟริกา เช่น จีน อินเดีย รวมทั้งกลุ่ม BRICS ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญขึ้นในเวทีโลกและจะเห็นชัดเจนในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 21 2) แอฟริกาจะใช้แนวทางพัฒนาประเทศ โดยการเปิดเสรีอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยการบูรณาการเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค และการบูรณาการกับตลาดโลก ทั้งนี้ใน ค.ศ. 2050 แอฟริกาจะมีประชากร 2,000 ล้านคน โดยชนชั้นกลางของแอฟริกาจะเป็นพลังสำคัญในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเสริมสร้างประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ด้วยเหตุนี้ แอฟริกาจะก้าวเข้าสู่สังคมแห่งความเจริญ และเป็นตัวแสดงที่สำคัญยิ่งขึ้นของโลกใน ค.ศ. 2050

คำสำคัญ : แอฟริกา ค.ศ. 2050

ABSTRACT

The important purposes of this research were to study Africa in the global context the development of African economy, society and population up to 2050 and the likely position of Africa in 2050. The principal findings are as follows: 1) Africa is in a new multipolar world which is experiencing a shift in power from the United States' predominance to an arena in which countries in Asia and Africa, such as China, India, and other BRICS countries, play a more significant role. This transition will continue taking a new shape across the first half of the 21st century. 2) Africa's development will be more open to the world by using regional economic integration and global market integration, or neo-liberalism. By 2050, Africa's population is projected to reach its peak at 2 billion. Africa's middle class is not only crucial for economic growth but also essential for democracy and good governance. Therefore, Africa will develop toward maturity and become a more crucial player on the world stage by 2050.

Keywords : Africa, 2050

¹ รองศาสตราจารย์ ดร.อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

แอฟริกาในยุคล่าอาณานิคม (ศตวรรษที่ 14-กลางศตวรรษที่ 20) ถูกมองว่าเป็นทวีปมืด หรือ Black continent กล่าวคือความรู้เกี่ยวกับแอฟริกาในยุคนั้นยังคลุมเครือ เป็นที่สงสัยใคร่รู้ธรรมชาติและความจริงของแอฟริกาค่อย ๆ ถูกเปิดเผยมากขึ้น โดยพ่อค้าอาหรับ นักสำรวจตะวันตก และความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารคมนาคม จนภายหลังได้รับเอกราชของประเทศส่วนใหญ่ในแอฟริกาในทศวรรษ 1960 แอฟริกา ก็ถูกมองว่าเป็นดินแดนแห่งความป่วยไข้ ยาจน เต็มไปด้วยโรคระบาด สงครามกลางเมืองเรื้อรัง และหนี้สินมหาศาล และเมื่ออ่านบทวิเคราะห์ด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลก แอฟริกาก็ถูกกันออกไป จนดูเหมือนว่าแอฟริกาจะมีใช้ส่วนหนึ่งของโลกเลย เว้นแต่เพียงว่าเป็นแหล่งสินค้าปฐม ทรัพยากรมนุษย์อ่อนแอ หรือเป็นเพียงวัตถุหรือสถานที่ ที่นานาชาติต้องเข้าไปแทรกแซงช่วยเหลือเพื่อระงับความไร้เสถียรภาพที่นั่น (Cilliers, 2011)

ภายหลังการเกิดขึ้นของพันธมิตร กลุ่ม BRICS (ประกอบด้วยบราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้) ใน ค.ศ. 2008 ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจโลกในปีนั้น สถานะของแอฟริกาในเวทีโลกเปลี่ยนไป กล่าวคือจากภาพความอ่อนแอที่สายตาประชาคมโลกเพ่งมอง แอฟริกาในมิติต่างๆ ปัจจุบันแอฟริกาถูกมองว่าเป็นแหล่งลงทุน และแหล่งทรัพยากรที่มีค่า โดยเฉพาะจากสายตานักลงทุนชาวเอเชีย โดยเฉพาะจีน และอินเดีย ด้วยเหตุนี้ความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นทั่วทวีป เห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตจากเศรษฐกิจของแอฟริกา ท่ามกลางภาวะการถดถอยของเศรษฐกิจโลกใน ค.ศ. 2009 เมื่อเศรษฐกิจโลกเติบโตร้อยละ 0.60 ภูมิภาคแอฟริกาได้ทะลุหลายชาฮารา (แอฟริกาต่ำ) มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 2.60 และขึ้นมาอยู่ในระดับร้อยละ 5 ในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งการเจริญเติบโตดังกล่าวนี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความก้าวหน้าจากการส่งออกสินค้าปฐม การปรับปรุงคุณภาพด้านการบริหารจัดการ และประชากร ซึ่งก้าวไกลไปกว่าการพึ่งพาประเทศภายนอกแบบเดิม ๆ (IMF, 2010)

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้แอฟริกาโดดเด่นขึ้นใน ค.ศ. 2050 ก็คือปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะ

ชนชั้นกลาง แม้จะได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และอีโบลากล่าวคือ ขณะนี้แอฟริกามีประชากรประมาณ 1.2 พันล้านคน ในปี ค.ศ. 2050 และประชากรประมาณ 1 ใน 4 ของโลก จะอาศัยอยู่ในแอฟริกา จากการประมาณการของสหประชาชาติ เมื่อ ค.ศ. 2015 การขยายตัวของเขตเมืองในแอฟริกา จากการเข้ามาลงทุนและขยายตลาด และแสวงหาทรัพยากรของจีน ญี่ปุ่น อินเดีย ที่เพิ่มมากขึ้น ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ในปี ค.ศ. 2025 ชาวแอฟริกาส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง และแม้ว่าแอฟริกาจะยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษของสหประชาชาติ (UN Millennium Development Goals-MDG) ใน ค.ศ. 2015 โดยการขจัดความยากจนให้หมดไปและการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมทั่วทวีป แต่ความก้าวหน้าไปสู่จุดมุ่งหมายดังกล่าวก็มีความชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้สหประชาชาติได้คาดการณ์ว่าใน ค.ศ. 2050 โลกจะมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 9,000 ล้านคน แอฟริกาจึงถูกมองว่าจะเป็นอยู่ขั้วอำนาจแห่งใหม่ของโลก โดยเชื่อว่าการลงทุนและการทำการเกษตรแนวใหม่อาจช่วยให้แอฟริกาเลี้ยงตัวเองได้ดีขึ้นและอาจเลี้ยงโลกได้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาความพยายามของแอฟริกาในการปรับตัวสู่อนาคตใน ค.ศ. 2050 ท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกที่อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านจากโลกที่นำโดยสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ ค.ศ.1945 มาสู่ระบบโลกใหม่ที่เป็นหลายขั้ว (Multipolar) และผู้นำโลกใหม่จะชัดเจนขึ้นในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 21 โดยมีแรงโน้มถ่วงมาที่ภูมิภาคเอเชีย ทำให้ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย อยู่ในฐานะตัวแสดงที่จะเข้ามามีบทบาทในแอฟริกามากขึ้น นอกเหนือจากสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา แต่เพียงลำพัง จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องหัวข้อการวิจัย โดยเฉพาะเอกสารของธนาคารเพื่อการพัฒนาแอฟริกา กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก และคณะกรรมการเศรษฐกิจสังคมแอฟริกาแห่งสหประชาชาติ

วิธีการรวบรวมข้อมูล ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูลจาก Internet วารสารวิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ และนำมาสังเคราะห์วิเคราะห์ ตีความ

แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

แนวคิดโลกาภิวัตน์

เมื่อโลกได้ก้าวมาสู่รุ่งอรุณของศตวรรษที่ 21 ก็เป็นที่เห็นพ้องกันหลายฝ่ายแล้วว่า โลกาภิวัตน์ เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีใครจะสามารถควบคุมได้ แต่คำว่า “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ได้ถูกพูดถึงในกลุ่มนักวิชาการ นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ นักการธนาคาร นักธุรกิจ นักโฆษณา และดารามาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ดำเนินไปอย่างไรขอบเขต และปราศจากพรมแดน นอกจากนี้ประชาชนยังมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีผลกระทบต่อกัน ตลอดจนมีลักษณะของการระหว่างประเทศที่มีการติดต่อระหว่างชาติอย่างใกล้ชิด โดยผ่านข่ายการติดต่อข้ามชาติของการค้า คมนาคม ดาวเทียม การกระจายข่าว จนทำให้เกิดลักษณะไร้ความห่างไกลเพียงชั่วพริบตาสามารถรับรู้กันได้ทั้งหมดในเวลาเดียวกัน จนมีลักษณะของ “การเหนือดินแดน” (Supraterritorial) โลกาภิวัตน์จึงมีหลายลักษณะทั้งโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การค้า สภาพแวดล้อม ความเชื่อ ความคิด โดยมิให้ผู้ให้คำจำกัดความโลกาภิวัตน์ต่าง ๆ ดังนี้

Giddens (อ้างถึงใน วราภรณ์, 2553) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์เป็นความเข้มข้นของการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมทั้งโลกซึ่งเชื่อมโยงท้องถิ่นที่ห่างไกลเข้าด้วยกัน

Held (อ้างถึงใน วรพจน์, 2553) โลกาภิวัตน์ เป็นเรื่องของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่ความสัมพันธ์และการดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยอาจประเมินในแง่ระดับความครอบคลุม (extensity) ความเข้มข้น (intensity) ความรวดเร็ว (velocity) และผลกระทบ (impact) ซึ่งก่อให้เกิดการไหลเวียน และการสร้างเครือข่ายของกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจที่มีลักษณะข้ามทวีปหรือข้ามภูมิภาค

Robertson (อ้างถึงใน วรพจน์, 2553) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการบีบอัดของโลกและการกระทำจนสำนักได้ว่าโลกเป็นหนึ่งเดียวที่ทวีความเข้มข้นขึ้น

ด้วยเหตุนี้โลกาภิวัตน์จึงมีลักษณะของการเกิดเครือข่ายที่แผ่ขยายครอบคลุมกิจกรรมทางสังคม การค้า การเมือง สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมที่ถูกทำให้เข้มข้น และรวดเร็วขึ้นโดยพัฒนาการของเทคโนโลยี การสื่อสาร คมนาคม จนทำให้ระยะทางที่ห่างไกล และพรมแดนลดระดับความสำคัญลง

Friedman (2007) กล่าวว่าโลกของเราได้ผ่านยุคโลกาภิวัตน์ มาแล้ว 3 ยุค กล่าวคือ ยุคที่ 1 หรือโลกาภิวัตน์ 1.0 (ค.ศ.1492-1800) เริ่มเมื่อคริสโตเฟอร์ โคลัมบัสออกเดินทางสำรวจเส้นทางการค้าระหว่างโลกเก่า (ยุโรป) กับสหรัฐอเมริกา เพื่อแสวงหาทรัพยากร ในยุคนี้ รัฐเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลง โลกถูกย่อส่วนจากขนาดใหญ่เป็นขนาดกลาง ยุคที่ 2 หรือโลกาภิวัตน์ 2.0 (ค.ศ.1800-2000) ตัวเร่งกระบวนการโลกาภิวัตน์ในยุคนี้คือบรรษัทข้ามชาติที่ได้ประโยชน์จากพัฒนาการเครื่องจักรไอน้ำ รถไฟ และพัฒนาการด้านสื่อสารเทคโนโลยี คมนาคมหลายประเทศและโลกถูกย่อส่วนจากขนาดกลางเป็นขนาดเล็ก แต่สำหรับยุคที่ 3 หรือโลกาภิวัตน์ 3.0 นี้ สำคัญมากและปัจจัยสำคัญในการย่อโลกลงสู่การแบนราบคือ ปัจเจกชนในทุกมุมของโลกจากการเสริมแรงของคอมพิวเตอร์ส่วนตัวเป็นเครื่องมือสำคัญในการย่อโลกและเสริมสร้างภาพในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน และสามารถใช้อุปกรณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองได้

แนวคิดสังคมนิยมใหม่

แนวคิดสังคมนิยมใหม่เป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากการแนวคิดสังคมนิยมในเรื่องความหวาดระแวงด้านความมั่นคงกล่าวคือ การเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐหนึ่งรัฐใดโดยบริสุทธิ์ใจ อาจถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ข่มขู่จนทำให้รัฐนั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ ด้วยเหตุนี้เองนักสังคมนิยมใหม่จึงมองว่าโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมรัฐมากกว่าธรรมชาติของมนุษย์ จนทำให้มีการอธิบายปรากฏการณ์

ระหว่างประเทศโดยกรอบ สัจนิยมใหม่ (New realism) หรือสัจนิยมโครงสร้าง (Structural realism) ที่มองว่าโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมรัฐจึงมุ่งความสนใจไปที่ระบบระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นอนาธิปไตย และแบบแผนการกระจายอำนาจในระบบ นอกจากนี้ นักสัจนิยมใหม่ยังมองว่าระบบระหว่างประเทศมีผลกระทบต่อรัฐและสังคมโลก แนวคิดสัจนิยมใหม่จึงเน้นการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในเวทีโลกจนขยายวงกว้างไปถึงการศึกษาด้านความร่วมมือในระบบระหว่างประเทศด้วย นักคิดสัจนิยมใหม่ก็เช่น เคนเนต วอลซ์ (Kenneth Waltz) ที่อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าเป็นอนาธิปไตยขาดรัฐบาลกลางกำกับพฤติกรรมรัฐ และรัฐต่าง ๆ มีอำนาจอธิปไตยที่จะตัดสินใจในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบระหว่างประเทศได้ สิ่งที่แตกต่างกันคือ ความสามารถของรัฐในการดำเนินการ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในการเมืองโลกจึงเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจของมหาอำนาจ นอกจากนี้ Waltz จึงให้ความเห็นต่อระบบดุลอำนาจว่า มีทั้ง (1) ระบบดุลอำนาจแบบ 2 ขั้ว เช่น ระบบระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็น ค.ศ.1945-1990 (2) ระบบดุลอำนาจแบบหลายขั้ว (Multi-Polar) ซึ่งเป็นลักษณะของระบบระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น และก่อนสงครามโลก ทั้งนี้ Waltz มองว่าโลกแบบ 2 ขั้วอำนาจมีสันติภาพมากกว่าโลกที่ประกอบด้วยหลายขั้ว (วรารณ, 2553) นอกจากนี้สำนักสัจนิยมใหม่ยังให้ความเชื่อมั่นต่อองค์การระหว่างประเทศว่าจะมีบทบาทในการดำเนินการโดยใช้สหประชาชาติเป็นเวทีในการดำเนินการทางการเมือง ทูต หนึ่ง ในต้นศตวรรษที่ 21 นี้ ได้มีการเรียกกระบวนหลายขั้วว่าระบบหลายขั้วใหม่หรือ New Multi-Polar เพราะมีการกระจายอำนาจออกไปนอกภูมิภาคยุโรป ตะวันตกและสหรัฐอเมริกา คือมีตัวแสดงที่สำคัญที่มากขึ้นในโลก เช่น จีน อินเดีย บราซิล เป็นต้น

แนวคิดรูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

Rostow (1960) เขียนหนังสือเรื่อง The Stages of Economic Growth : A Non Communist Manifesto กล่าวว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นมีรูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 5 ขั้นตอน (โดยรูปแบบที่

เขาเสนอนั้นกล่าวได้ว่าเป็นการทำนายแนวคิดของมาร์กซ์ในเรื่องขั้นตอนของวิธีการผลิต 5 ขั้นตอน โดยผ่านพัฒนาการของสังคมต่าง ๆ คือ สังคมบุพกาล สังคมทาส สังคมศักดินา สังคมนิยม และสังคมคอมมิวนิสต์) ซึ่งรูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทัศนะ Rostow จะผ่านสังคมต่อไปนี้

1. สังคมประเพณีดั้งเดิม (Traditional Society) ลักษณะของสังคมนี้เป็นแบบดั้งเดิม ใช้การทำเกษตรและประชาชนยังต่างผูกพันกันตามบรรทัดฐาน ประเพณีของสังคม
2. สังคมก่อนเริ่มต้นพัฒนา (The precondition for take-off) เป็นสังคมที่เริ่มต้นนำเทคโนโลยีหรือพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาพัฒนาประเทศ ได้แก่ ประเทศล้าหลัง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศพัฒนาแล้ว
3. สังคมเริ่มต้นพัฒนา (The take-off) หมายถึงสังคมที่ได้เริ่มพัฒนาและมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการค้า การส่งออก การลงทุน การทำการค้าระหว่างประเทศโดยมีสินค้าส่งออกคือสินค้าปฐม
4. สังคมที่ก้าวสู่ความเจริญ (The drive toward maturity) ได้แก่ สังคมที่มีการขยายการผลิตมากขึ้น มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร
5. สังคมอุดมโภคา (The age of high mass consumption) มีลักษณะสังคมที่พัฒนาไปสู่สังคมบริโภคนิยม มีการเจริญเติบโตทางการค้าระหว่างประเทศมากโดยเฉพาะในภาคบริการ

ในทัศนะของ Rostow นั้นสังคมที่เจริญและบรรลुซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจก็คือสังคมที่ต้องสร้างผลิตภาพและเป็นสังคมที่มีลักษณะบริโภคนิยม ด้วยเหตุนี้ สังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความมั่นคงทางการเมือง แต่แนวคิดของ Rostow มีจุดอ่อนคือ ปราศจากการนำปัญหาสังคมอื่น ๆ ในสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาพิจารณาด้วย เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของเมือง ปัญหาเรื่องช่องว่างคนรวยคนจน รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมและอื่น ๆ

แนวคิดการทำให้ทันสมัย

Huntington (1971) กล่าวว่า การทำให้ทันสมัย (Modernization) คือกระบวนการว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงรอบด้านของความคิดและกิจกรรมของผู้คนทั้งในด้าน

จิตวิทยา ได้แก่ การเปลี่ยนค่านิยม ทศนคติและความคาดหวัง กล่าวคือในสังคมดั้งเดิมมนุษย์ไม่เชื่อว่าจะควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติได้ แต่ในสังคมสมัยใหม่มนุษย์จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ตลอดจนเปลี่ยนความจงรักภักดีจากระบบครอบครัวญาติมิตรไปยังชนชั้นหรือชาติได้ หรืออาจเปลี่ยนค่านิยมเฉพาะไปสู่ค่านิยมสากลที่ยึดมั่นกับความสำเร็จมากกว่าการสืบทอดทางสายเลือดในการสรรหาคนเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ ส่วนการทำให้ทันสมัยในด้านประชากรศาสตร์ก็คือการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้มีอายุยืนยาวขึ้น โดยเคลื่อนย้ายด้านอาชีพ การเคลื่อนย้ายเข้าไปอาศัยในเขตเมืองจนทำให้ประชากรในเมืองเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วและประชากรในชนบทลดลง สำหรับการทำให้ทันสมัยทางเศรษฐกิจหมายถึง การทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีอัตราส่วนระหว่างทุนต่อแรงงานเพิ่มขึ้น จะมีการเกษตรเพื่อการตลาด มีกิจกรรมทางการค้ามากขึ้น และกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะขยายตัวออกไปยังส่วนต่าง ๆ ของสังคม และมีการรวมอำนาจกิจกรรมระดับชาติไว้ที่ศูนย์กลาง มีสถาบันเศรษฐกิจระดับชาติเกิดขึ้น และประชากรมีความกินดีอยู่ดีทางเศรษฐกิจมากขึ้น

Alatas (1972) กล่าวว่า การทำให้ทันสมัยคือกระบวนการที่ประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แผนใหม่ที่เกี่ยวข้องครอบคลุมรอบด้านของชีวิตมนุษย์มาใช้ในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากตะวันตก และขยายไปยังส่วนอื่น ๆ ของโลก โดยมีจุดหมายให้การทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีและเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้วยเหตุนี้การทำให้ทันสมัยจึงมีลักษณะของการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) กล่าวคือการทำให้ทันสมัยเกิดขึ้นในตะวันตก และค่อย ๆ ขยายมาในทุกภูมิภาคของโลกทั้งลาตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย โดยภูมิภาคเหล่านี้ต่างดูตัวแบบการสร้างคามทันสมัยจากตะวันตกมาสร้างสังคมของตน ซึ่งได้แก่สังคมที่มีการขยายตัวด้วยอุตสาหกรรม (Industrialization) การขยายตัวของเขตเมือง (Urbanization) เนื่องจากประชากรย้ายเข้ามาทำงานในเขตเมืองมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจจะรวมศูนย์ในเขตเมือง มีการพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดการผลิตเพื่อ

การตลาดแทนการผลิตเพื่อยังชีพ ทำให้ประชากรมีรายได้ต่อหัวเพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแอฟริกา ค.ศ. 2050 มีจุดประสงค์สำคัญ 3 ประการคือ (1) การศึกษาแอฟริกาในบริบทโลกปัจจุบัน (2) ศึกษาพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากรแอฟริกาใน ค.ศ. 2050 และ (3) เพื่อศึกษาสถานะแอฟริกาใน ค.ศ. 2050 จากการศึกษาพบว่า (1) จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ขณะนี้แอฟริกายุ่ภายใต้การเมืองโลกในระบบหลายขั้วใหม่ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดโลกที่ศูนย์กลางการค้าโลกเปลี่ยนทิศทางไปที่ตลาดของประเทศกำลังพัฒนา จีน และอินเดีย มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้น และศูนย์อำนาจเศรษฐกิจคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ได้เริ่มเสื่อมถอยลงเพราะเผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีพันธมิตรใหม่เกิดขึ้น เช่น กลุ่ม BRICS ซึ่งเข้าไปมีบทบาทด้านเศรษฐกิจการค้าในแอฟริกามากขึ้น โดยแอฟริกาเป็นแหล่งป้อนทรัพยากรสำคัญแก่โลก เพราะขั้วอำนาจเศรษฐกิจดังกล่าว รวมทั้งรัสเซียต่างต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากจากแอฟริกา โดยเฉพาะพลังงานน้ำมัน แร่ธาตุ (2) สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แอฟริกาจะมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากรอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในมิติเศรษฐกิจนั้นแอฟริกาขณะนี้อยู่ในขั้นตอนเริ่มต้นพัฒนา (The take-off) ตามแนวคิดของโรสทาว (Rostow) ใน ค.ศ. 2050 แอฟริกาจะเป็นสังคมที่ก้าวเข้าสู่ความเจริญ คือเป็นสังคมที่มีการขยายตัวด้านการผลิต การขยายการลงทุนจากเงินการเพิ่มขึ้นของประชากรแอฟริกาใน ค.ศ. 2050 จะมีจำนวน 2,000 ล้านคน โดยเป็นชนชั้นกลาง 1,000 ล้านคน แอฟริกาขณะนั้นจะเต็มไปด้วยประชากรวัยหนุ่มสาวที่เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การบริโภคจะขยายตัวอย่างยิ่ง จากจำนวนชนชั้นกลางดังกล่าว แอฟริกาจะเข้าสู่สภาวะการณ์ทำให้ทันสมัยตามแนวคิดของฮันติงตัน (Huntington) กล่าวคือเขตเมืองในแอฟริกาจะขยายตัวมากขึ้น จากการอพยพเข้ามาของคนจากชนบท และจะนำมาซึ่งปัญหาที่ทำนายผู้นำประเทศ เช่น ปัญหาบริหารจัดการเขตเมือง อาชญากรรม ความขัดแย้ง ความอดอยาก ภาวะโลกร้อน และความ

ยากจนยังคงปรากฏในแอฟริกาแต่คนจนจะลดจำนวนลง ทรัพยากรธรรมชาติของแอฟริกายังคงสำคัญ ตลอดเวลา จะมีการขุดค้นพบแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุ ใหม่ ๆ มีการทำเหมืองใหม่ ๆ มากขึ้น และประเทศที่พึ่งพาทรัพยากรแร่ธาตุจะต้องหาทางเพิ่มการผลิตและทำธุรกิจให้หลากหลาย เพื่อความอยู่รอด แอฟริกาจะใช้ การปฏิวัติด้านพันธุกรรมเป็นแนวทางในการเพิ่มผลผลิต ด้านการเกษตรภายหลังการใช้ปฏิวัติเขียว และจะมีการศึกษาวิจัยเพื่อค้นพบวัคซีน และยาเพื่อรักษาสุขภาพ ประชากร ท่ามกลางปัญหาโรคระบาดที่ยังคงอยู่ ขณะที่แอฟริกากำลังปรับตัวสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยทั่วทวีป (Cilliers, 2011) เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการค้า การลงทุน แต่แอฟริกาก็ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ยังคงมีผลประโยชน์ผูกพันในแอฟริกาทั้งในเรื่องทรัพยากรและคุณค่าสากล โดยเฉพาะสหภาพยุโรปหวังให้แอฟริกาปฏิบัติตามคุณค่าสากล และการบริหารการปกครองที่ดี ด้วยเหตุนี้เอง ผู้นำของแอฟริกาจำเป็นต้องเรียนรู้การบริหารจัดการเพื่อเตรียมพร้อมการเป็นสังคมที่ก้าวสู่ความเจริญ สถานะของแอฟริกาใน ค.ศ. 2050 แอฟริกาจะเริ่มเข้าสู่ความเจริญ (3) สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ณ เวลานั้น แอฟริกาจะโดดเด่นขึ้นในเวทีโลก เพราะไม่เพียงแต่ปัจจัยด้านประชากร แต่ยังรวมถึงศักยภาพด้านทรัพยากรที่ไร้กาลเวลา และแอฟริกาอาจกลายเป็น ศูนย์เศรษฐกิจสำคัญของโลกอีกศูนย์ หากเวลายืด ยาวนานออกไปอีกหลัง ค.ศ. 2050 นอกเหนือจากศูนย์อำนาจเศรษฐกิจโลกในเอเชียตะวันออก ซึ่งได้แก่ จีนและอินเดีย ในปัจจุบันแอฟริกาจึงเป็น ตัวแสดงสำคัญในโลกที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นการพัฒนาตาม กระแสหลัก ตามศูนย์อำนาจเดิมของโลกคือ แนวทางการพัฒนาแบบตะวันตกที่ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย การเปิดกว้างตามหลักการ เสรีนิยมใหม่ เพื่อหลอมรวมประชากรโลกให้มีวิถีชีวิต คล้าย ๆ กันทั้งโลกเป็นการสนองตอบระบบทุนนิยม เสรีภาพภายใต้โลกาภิวัตน์แบบที่เป็นทุกวันนี้

สรุปและวิจารณ์ผล

ปัจจุบันแอฟริกายุ่ภายใต้บริบทโลกแบบหลาย ขั้วใหม่ ซึ่งศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนมาอยู่ที่ เอเชีย โดยมีจีนเป็นผู้นำ ทำให้จีนได้ขยายการลงทุนใน แอฟริกามากขึ้น และแอฟริกาก็ได้เปิดกว้าง โดยมี การบูรณาการเศรษฐกิจกับตลาดโลกมากขึ้น พัฒนาการ ดังกล่าวนี้อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากรในแอฟริกาคือทำให้ดินแดนด้อย พัฒนาของแอฟริกาเข้าสู่ยุคเริ่มต้นการพัฒนา (Take-off) ในทัศนะของ Rostow ดังนั้น หากมีความต่อเนื่อง ในการพัฒนาประเทศจาก ค.ศ. 2015 จน ค.ศ. 2050 จะ ทำให้แอฟริกามีสถานะเป็นสังคมที่ก้าวสู่ความเจริญได้ แต่เงื่อนไขสู่ภาวะดังกล่าวยังมีมากมายทั้งการที่แอฟริกา ต้องปฏิบัติตามคุณค่าสากล หรือระเบียบโลกใหม่ (เช่น การเป็นประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน อนุรักษ์ สภาพแวดล้อม) การบริหารปกครองที่ดี การพัฒนา สุขอนามัยการจัดภัยโรคระบาด สงครามกลางเมือง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เอง ผู้นำแอฟริกาต้องร่วมมือกันเพื่อ บริหารจัดการให้แอฟริกาก้าวข้ามพันปัญหาไปได้ ขณะที่ชนชั้นกลางของแอฟริกันกำลังขยายตัวทั่วทวีป เช่นเดียวกับการขยายการลงทุน การค้าของจีน ซึ่งจะ ทำให้สังคมแอฟริกาทันสมัยมากขึ้นในสายตาของ Huntington ดังนั้น แม้ว่ากรอบแนวคิดของ Rostow และ Huntington อาจดูล้าสมัย แต่กรอบแนวคิด ดังกล่าวยังมีความสอดคล้องและช่วยให้ความกระจ่างใน การอธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในแอฟริกา เพราะประเทศส่วนใหญ่ในแอฟริกายังล้าหลัง กว่าหลายประเทศและหลายทวีปในช่วงที่แอฟริกาต้อง เผชิญกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจการค้า การ ลงทุนที่เชื่อมโยงรวดเร็ว ซึ่งผลักดันให้แอฟริกาต้องเปิดกว้าง บูรณาการกับเศรษฐกิจโลกอยู่ขณะนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ติดตามศึกษาพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ประชากร โรคระบาด ความขัดแย้ง การปกครองของแอฟริกาอย่างต่อเนื่องว่าแอฟริกา จะมีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจจนพัฒนาสู่สังคมที่มีความเจริญได้อย่างไร และจะต้องเผชิญอุปสรรคต่อ พัฒนาการดังกล่าวได้บ้าง

2. ติดตามศึกษาพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกตัวแสดงที่สำคัญ โดยเฉพาะบทบาทของตัวแสดงใหม่ ๆ ที่เข้าไปมีบทบาทด้านการค้า การลงทุน การขยายเขตเมืองในแอฟริกา อาทิ จีน อินเดีย สหรัฐอเมริกา รัสเซีย พันธมิตรกลุ่ม BRICS และสมาชิกอาเซียนบางประเทศ เช่น มาเลเซีย

3. ติดตามศึกษาผลการสำรวจค้นพบแหล่งทรัพยากรใหม่ ๆ ในแอฟริกาและพัฒนาการด้านการปฏิวัติเขียว และการปฏิวัติพันธกรรมทางการเกษตรในแอฟริกา

4. ควรเพิ่มความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเชิงภูมิภาคแอฟริกามากขึ้น เพื่อเตรียมรับการพึ่งพาหรือความร่วมมือไทย-แอฟริกา หรือแอฟริกา-อาเซียนซึ่งจะมีมากขึ้นในอนาคตอันใกล้

เอกสารอ้างอิง

- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2553. โลกาภิวัตน์ : ความรู้ฉบับพกพา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ openworlds.
- วรารภรณ์ จุลปานนท์. 2553. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- Alatas, S. H. 1972. Modernization and Social Change. Sydney: New Century.

Cilliers, J. 2011. African Futures 2050: The next forty years. Retrieved January 5, 2013, from <http://www.issafrica.org/publications>.

Friedman, T. 2007. The World is flat : A brief history of the twenty-first century. New York: Pa Books.

Huntington, S.P.1971. Political Order in Changing Societies. New Haven: Yale University Press .

IMF. 2010. World Economic Outlook: Recover Risk and Rebalancing. Retrieve July 15, 2012 from <http://www.imf.org/external/pub/ft/weo/2010/02/index.htm>.

Rostow, W.W. 1960. Stages of Economic Growth. Mass: Cambridge University Press.

การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง 2555) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

The Evaluation of Bachelor of Education Program in Education Communications and Technology (Revised A.D. 2012) in Ramkhamhaeng University

บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์¹ และทิพา หาสน์ศรี²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง 2555) ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในด้านบริบทของหลักสูตร ด้านปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตของหลักสูตร โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เรียนหรือบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา อาจารย์ผู้สอน และผู้ใช้บัณฑิต ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า (1) ด้านบริบทของหลักสูตร เกี่ยวกับ (1.1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ อาจารย์ให้ค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (1.2) โครงสร้างของหลักสูตรฯ นักศึกษาและอาจารย์มีค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ (1.3) รายวิชาในหลักสูตรฯ นักศึกษาและอาจารย์มีค่าเฉลี่ยคะแนนความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (2) ด้านปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการหลักสูตรฯ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (3) ด้านกระบวนการ เกี่ยวกับ (3.1) การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา พบว่า อาจารย์มีความเห็นต่อการพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และ (3.2) การพัฒนาคณาจารย์ ในภาพรวมอาจารย์มีความพึงพอใจโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (4) ด้านผลผลิตของหลักสูตร เกี่ยวกับ (4.1) อาชีพที่ประกอบได้หลังสำเร็จการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการประกอบอาชีพอิสระที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการสื่อสารในลำดับสูงสุด และอาชีพนักธุรกิจทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาในลำดับต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับผู้สอน นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนยังมีความเห็นว่า อาชีพอาจารย์ และนักออกแบบสื่อและระบบการสอนยังเป็นที่ต้องการของสังคมในอนาคต และ (4.2) ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ศึกษาศาสตรบัณฑิต หลักสูตร การประเมินหลักสูตร เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา

¹ อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² อาจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

This research evaluated the Bachelor of Education Program in Education Communications and Technology (Revised A.D. 2012) of Ramkhamhaeng University in four fields: Context of the Curriculum, Preliminary Factor of the Curriculum, Process of the Curriculum, and Product of the Curriculum. Three groups were studied: students or graduates, teachers, and employers. The quantitative research method was used in this study, and the data were collected with a survey from the participants. The statistics for the data analysis were mean, standard deviation, and percentage. The study revealed a large variety of results. (1) Regarding the context of the curriculum, it was found that (1.1) the curriculum's objectives had an overall average of suitability, given by teachers, at the highest level; (1.2) as for the curriculum's structure, the average suitability, by student and teacher groups, was at the highest level; and (1.3) concerning the curriculum's subjects, the overall suitability, for the students and teachers, was at a high level. (2) Furthermore, concerning the preliminary factor of the curriculum, it was found that the overall satisfaction with curriculum management, given by the students, was at a high level. (3) In addition, as for the process of the curriculum, it was found that (3.1) in regard to the learning development of the students, the overall suitability, given by the teacher group, was at a high level, and (3.2) as for the teacher's development, the overall satisfaction, by the teachers, was at the middle level. (4) Finally, with regard to the production of the curriculum, it was found that (4.1) concerning the career after graduation, most students pursued independent careers related to technology and communication as the top priority, and business careers related to technology and communication as the lowest; this is consistent with the teacher group. In addition, the teachers thought that the careers as teachers and media and instructional system designers will be in the demand in the future society. And (4.2) regarding the overall satisfaction of those employers, the overall satisfaction was at a high level.

Keywords : Bachelor of Education program, curriculum, curriculum evaluation, education communications and technology

บทนำ

หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา ยึดปรัชญาเปิดโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิต สนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อผลักดันให้ประชาชนได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างทั่วถึง เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาค เท่าเทียมและเป็นธรรมผลิตบัณฑิตให้มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม สามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม

ซึ่งหลักสูตรฯ นี้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรมาโดยตลอด และปัจจุบันได้เริ่มดำเนินการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2555 มาในระลอกหนึ่งแล้ว อีกทั้งตามข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่กำหนดให้หลักสูตรต้องมีการพัฒนามาตรฐานและมีคุณภาพในทุก 5 ปี เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น คณะวิจัยจึงเห็นสมควรให้มีการประเมินผลการดำเนินงานของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2555) หลังจากที่ได้เปิดดำเนินการใช้มาแล้วในระลอกหนึ่ง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรได้รับรู้ร่วมกัน

ถึงผลการดำเนินงาน และใช้เป็นแนวทางในการร่วมกันปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยต่อความต้องการของสังคมและปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาและบัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ต่อการบริหารจัดการหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. นักศึกษาและบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)
2. อาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)
3. ผู้ใช้บัณฑิตในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม 3 ชุด ดังนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาและบัณฑิตเกี่ยวกับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)
2. แบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ต่อการบริหารจัดการหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ. 2555)

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ.2555)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีการดังนี้

1. การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาและบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555) จำนวน 340 คน (ข้อมูลจากสำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล มหาวิทยาลัยรามคำแหง) ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) ได้ข้อมูลตอบกลับมาจำนวน 95 คน โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 นักศึกษาปัจจุบัน โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาที่เปิดสอนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2558 เป็นผู้แจกแบบสอบถามให้กับนักศึกษาปัจจุบัน พร้อมทั้งเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับมา

1.2 บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษา โดยขอความร่วมมือจากเลขานุการภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา เป็นผู้แจกแบบสอบถามให้กับบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในวันซ่อมรับพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ครั้งที่ 41 พร้อมทั้งเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับมา

2. การสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2555) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยเป็นผู้ส่งแบบสอบถามถึงอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรฯ ด้วยตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 12 คน ได้ข้อมูลตอบกลับมาจำนวน 11 คน

3. การสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2555) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอความร่วมมือจากนักศึกษาและบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำแบบสอบถามไปให้นายจ้างหรือผู้ใช้บัณฑิต และนายจ้างหรือผู้ใช้บัณฑิตส่งกลับมายังผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้จัดเตรียมซองปิดแสตมป์ จ่าหน้าถึงผู้วิจัย แนบไปพร้อมกับแบบสอบถาม

ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยกำหนดให้เท่ากับจำนวนประชากรในข้อ 1 ซึ่งได้แก่ นักศึกษาและบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง พ.ศ. 2555) จำนวน 340 คน ได้ข้อมูลตอบกลับมาจำนวน 73 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และร้อยละ (Percentage) จากแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า

ผลการวิจัย

1. ด้านบริบทของหลักสูตร (Context) การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ (1.1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ อาจารย์ให้ค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (1.2) โครงสร้างของหลักสูตรฯ นักศึกษาและอาจารย์มีค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ (1.3) รายวิชาในหลักสูตรฯ นักศึกษาและอาจารย์มีค่าเฉลี่ยคะแนนความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร (Input) พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการหลักสูตรฯ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ด้านกระบวนการ (Process: P) การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ (3.1) การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา พบว่า อาจารย์มีความเห็นต่อการพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และ (3.2) การพัฒนาคณาจารย์ ในภาพรวมอาจารย์มีความพึงพอใจโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

4. ด้านผลผลิตของหลักสูตร (Product: P) การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ (4.1) อาชีพที่ประกอบได้หลังสำเร็จการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการประกอบอาชีพอิสระที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการสื่อสารในลำดับสูงสุด และอาชีพนักธุรกิจทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาในลำดับต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับผู้สอน นอกจากนี้

อาจารย์ผู้สอนยังมีความเห็นว่า อาชีพอาจารย์ และนักออกแบบสื่อและระบบการสอนยังเป็นที่ต้องการของสังคมในอนาคต และ (4.2) ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปและวิจารณ์ผล

จากการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ปรับปรุง 2555) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมระดับมาก เพราะเป็นหลักสูตรที่มีการวางแผนโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้หลักสูตรฯ มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนจัดแผนการเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพอิสระ หรือเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพและมีคุณธรรมแห่งวิชาชีพ ในรูปแบบที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมไทย (ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555) ด้านโครงสร้างหลักสูตร สอดคล้องกับ บุรารัตน์ และคณะ (2554) ที่ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ ERPAI ในระดับอุดมศึกษา สาขาวิชา การพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ ที่กล่าวว่า อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า จำนวนหน่วยกิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การกำหนดเนื้อหาวิชาอะไรบางอย่างที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

ด้านการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการกำหนดสาระวิชาทาง ทฤษฎีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนที่ให้ข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนควรพัฒนาเนื้อหาให้ทันสมัย ทันต่อเทคโนโลยีและความต้องการของสังคม ด้านอาจารย์ผู้สอน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจใน **ความมีคุณธรรมจริยธรรม** เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา เพราะนอกจากอาจารย์

ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางความรู้ความสามารถแล้ว การทำตัวเป็นตัวอย่างในด้านความประพฤติ ทักษะและ เจตคติที่ดี จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่าง เป็นสุข และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ นอกจากนี้ในด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน ของอาจารย์ สอดคล้องกับ บุษกร (2556) ที่ทำวิจัยเรื่อง พหุกรณีศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของศูนย์เทคโนโลยี และสื่อสารการศึกษาตามปัจจัยแห่งความสำเร็จสำหรับการ เรียนทางไกลออนไลน์ในระดับอุดมศึกษา กล่าวว่า อาจารย์จำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อมให้กับผู้สอนให้มี ความรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน รวมถึงความ เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน เช่น การให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการออกแบบการเรียน การสอน (Instructional Design) รวมทั้งสถาบันการศึกษา จะต้องส่งเสริมการพัฒนาความสามารถทางเทคนิคของ ผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนพัฒนาความสามารถในการถ่ายทอด องค์ความรู้ผ่านเทคโนโลยี ด้านกระบวนการจัดการเรียน การสอน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการส่งเสริม การค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ นอก ห้องเรียน ซึ่งได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาฝึกงาน ได้ฝึกงาน ในสถานที่จริงในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับบทเรียน ใหม่ ๆ ไม่ใช่อยู่แค่ในโรงเรียน สอดคล้องกับ Oliva (1998) ว่าหลักสูตรคือการจัดการประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละบุคคล ซึ่งได้รับการจัดการของโรงเรียนที่ต้องลำดับกิจกรรม ที่ให้ผู้เรียนดำเนินการ นอกจากนี้ในกระบวนการเรียน การสอนกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ยึดตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต นั่นคือ การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการ จัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ด้านสื่อเอกสารและ สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนมีความ พึงพอใจในความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งค้นคว้า ข้อมูล ซึ่งผู้เรียนที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจัดทำตำรา ที่ทันสมัยมากกว่านี้ ด้านสถานที่สำหรับการจัดการเรียน การสอน ในสถานที่ตั้งที่มีความเหมาะสมในการจัด การเรียนการสอน เพราะทำเลที่ตั้งของมหาวิทยาลัย รามคำแหงอยู่ในแหล่งชุมชนเมือง สะดวกในการเดินทาง

ทั้งทางรถโดยสารสาธารณะ และรถยนต์ส่วนตัว แต่ต้อง ปรับปรุงเรื่องความสะดวกของอาคารและห้องเรียน และห้องน้ำ ด้านบริการ พบว่า การให้บริการของ เจ้าหน้าที่กองบริการการศึกษาที่ให้ความชัดเจนใน การให้ข้อมูล ส่งผลต่อการบริหารจัดการหลักสูตรได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการ ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรฯ ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับ ความต้องการของสังคมเศรษฐกิจ ตลอดจนความ ต้องการของตลาดแรงงาน ดังนี้

1. หลักสูตรต้องมีการวางแผนโดยคำนึงถึงการ เปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่มีการขยายตัวอย่าง ต่อเนื่อง และทำให้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียน จัดแผนการเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง
2. โครงสร้างหลักสูตรฯ ต้องคำนึงถึงการกำหนด เนื้อหาวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง ราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและบำเพ็ญ ประโยชน์ให้กับสังคม
3. รายวิชาในหลักสูตรฯ ต้องปรับเปลี่ยนให้ ทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่พัฒนา ไปอย่างรวดเร็ว และให้ทันต่อความต้องการของสังคม
4. สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องมีกระบวนการ เตรียมความพร้อมให้กับผู้สอนและเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน
5. หลักสูตรฯ ต้องพัฒนาด้านการจัดกระบวนการ เรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการแสวงหา ความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง
6. จัดหาอุปกรณ์ สื่อทัศนูปกรณ์ประกอบ การเรียนการสอนให้พอเพียงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง ให้มีความทันสมัย
7. สนับสนุนด้านการศึกษาต่อ การฝึกอบรม และการลา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ของอาจารย์ และเจ้าหน้าที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเจาะลึกถึงประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการหลักสูตรฯ
2. ควรศึกษาหากลยุทธ์ในการดำเนินหลักสูตรฯ อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนอุดหนุนจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงขอขอบพระคุณที่ให้ความอนุเคราะห์ทุนอุดหนุนการศึกษาในครั้งนี้มา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- บุษกร เชี่ยวจินดาภานต์. 2556. พหุกรณีศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ของศูนย์เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษาตามปัจจัยแห่งความสำเร็จสำหรับการเรียนทางไกลออนไลน์ในระดับอุดมศึกษา. ปรินญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษราคัม ทองเพชร, สุราษฎร์ พรหมจันทร์ และสมคิด แซ่หลี่. 2554. รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ ERPAI. ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2555. หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2555). ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Oliva, A. 1998. *Numerical simulation of a latent heat thermal energy storage system with enhanced heat conduction*. Energy Conversion and Management, 39(3-4): 319-330.

ผลการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บบล็อก Evaluation of Knowledge Management Model through Learning VIA BLOG : IMTEAC Model

อภิชา แดงจำรูญ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บบล็อก เพื่อพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต โดยงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยในระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่านเป็นผู้ประเมินรูปแบบฯ (ส่วนงานวิจัยใน 3 ระยะแรก ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบฯ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรูปแบบฯ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบฯ สร้างร่างต้นแบบรูปแบบฯ การสนทนากลุ่มย่อยของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบฯ ตรวจสอบคุณภาพต้นแบบของรูปแบบฯ สร้างและตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ จัดทำเว็บบล็อก คู่มือการใช้งานและประเมินเว็บบล็อก ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบฯ ศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาวิชาเอกการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงจำนวน 30 คน ทดลองรูปแบบเป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ ตลอดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 โดยใช้วิชา CEE 3205 ศิลปะสำหรับครูประถมศึกษาเป็นรายวิชาที่ใช้ในการทดลองรูปแบบฯ) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยระยะที่ 4 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บบล็อก: IMTEAC Model โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน พบว่า ความเหมาะสมขององค์ประกอบทั้งหมดของรูปแบบฯ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D.= .126) ความเหมาะสมของขั้นตอนทั้งหมดของรูปแบบฯ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D.= .086) และความเหมาะสมของรูปแบบและการนำรูปแบบฯ ไปใช้ปฏิบัติจริงโดยภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D.= .756) โดยองค์ประกอบของรูปแบบฯ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เทคโนโลยี 2) ความรู้เพื่อการจัดการความรู้ 3) กิจกรรมการเรียนรู้ 4) ผู้สอน 5) ผู้เรียน และ 6) การประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ ส่วนขั้นตอนของรูปแบบฯ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียนรู้ 2) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ 3) ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เดิม 4) ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ใหม่ 5) แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 6) ประมวลสรุปผลกลั่นกรองความรู้

คำสำคัญ : การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ คุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ เว็บบล็อก ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

The objective of this research is to evaluate the Model of knowledge management through learning via weblog for acquiring an inquisitive mind of University students. This research is the fourth phases in Model's research and development process: Model evaluation phrase (Phase 1: Development of knowledge management model through learning via weblog, Background study. Phase 2: Create knowledge management model through learning via weblog, create evaluation criteria of an inquisitive mind and weblog. Phase 3: Study the effects of the process of sixteen weeks). Evaluators are 7 experts. The instruments used are including assessment model and check list form. Samples are 30 university students enrolled in CEE3205 (Arts for Elementary Teachers) subject for 16 weeks' time. Statistics used in this research are mean and standard deviation. The result shows that, all elements of the IMTEAC model are rated highly appropriate ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.126). All steps of the model are rated highly appropriate ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = .086). The model as well as its application for actual practice are rated highly appropriate ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = .756). The model of knowledge management through learning via weblog consists of 6 elements as follows: 1) Technology 2) Knowledge for knowledge management 3) Learning activities 4) The teacher 5) The Student and 6) Assessment on the characteristics of having an inquisitive mind. The steps involved in the model consisted of 6 steps: 1) Introduction and Preparation 2) Create motivation 3) Sharing tacit/existing knowledge 4) Sharing explicit/external knowledge 5) Sharing through Action Learning and 6) Synthesis of constructed knowledge should be followed.

Keywords: Evaluation of knowledge management model, interaction online, reflective learning via weblog, the characteristics of having an inquisitive mind

บทนำ

จากข้อมูลงานวิจัย เรื่อง ความต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะการรู้จักตนเองผ่านเว็บบล็อกของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง (อภิชา, 2554) พบว่านักศึกษาที่มีคะแนนคุณลักษณะด้านใฝ่เรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาสำคัญประการหนึ่งของนักศึกษา คือ เมื่อเข้าเรียนแล้วไม่รู้จักใครในชั้นเรียนทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว เวลาเข้าเรียนจึงเลือกที่จะนั่งด้านหลังห้อง แต่เมื่อนักศึกษาเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มในเว็บบล็อก เกิดปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ จึงทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกคุ้นเคย ไม่เขินอาย เป็นตัวของตัวเอง มีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น ความรู้ ความรู้สึกได้เต็มที่ มีการทักทายหรือพูดคุยกับสมาชิกในเว็บบล็อกด้วยข้อความสั้นๆ ซึ่งนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์อันดีในชีวิตจริงด้วย กล่าวคือ นักศึกษากล้าที่จะเดินเข้าไปทักทายเพื่อนร่วม

ชั้นเรียน (face-to-face) นักศึกษาเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน คุ้นเคยกับผู้สอนมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน เมื่อสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา และนักศึกษากับผู้สอนใกล้ชิดกัน ส่งผลให้บรรยากาศการเรียนรู้จึงเป็นไปในเชิงบวก นักศึกษามีความสุขในการเรียนและมีความกระตือรือร้นที่จะมาเรียนทุกครั้ง ส่วนปัญหาสำคัญจากงานวิจัยดังกล่าวยังพบว่าเป็น นักศึกษาที่มีความสามารถในการเขียนตอบข้อสอบอัตนัยไม่ได้เท่าที่ควรจะเป็น ทำให้นักศึกษาจำนวนมากพลาดหวังจากเกรดที่ต้องการหรือบางส่วนสอบไม่ผ่าน ด้วยเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่มีความคุ้นชินกับการตอบข้อสอบปรนัยมาตลอดชีวิตการเรียนรู้อยู่ รวมถึงปัญหาการอ่านหนังสือไม่มากพอหรืออ่านหนังสือไม่สม่ำเสมอ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มักอ่านหนังสือช่วงใกล้สอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557) ที่ทำการสำรวจข้อมูลใน ปี 2556 พบว่า ประชากรอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปที่ไม่อ่านหนังสือมีจำนวนประมาณ 11.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.20 ของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป โดยสาเหตุที่ไม่อ่านหนังสือ ร้อยละ 18.10 ไม่ชอบหรือไม่สนใจอ่านหนังสือ ซึ่งคนกลุ่มนี้สามารถกระตุ้นให้หันมาอ่านหนังสือได้

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้พัฒนาและสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก: IMTEAC Model เพื่อพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ โดยเน้นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกทั้งในชั้นเรียนและบนเว็บล็อก โดยเฉพาะการที่นักศึกษาได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เฉพาะอย่างที่มีคุณค่าของตนเอง แล้วนำมาแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เรียนรู้ในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และบนเว็บล็อก รวมถึงได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติจริงจนเกิดองค์ความรู้ใหม่ โดยสอดคล้องกับ IMTEAC Model ซึ่งย่อมาจาก *I'm a teacher*. หมายถึง ฉันเป็นครู (เราเป็นครูกันทุกคน) สอดคล้องกับรัสเซลล์ (2549) ได้กล่าวไว้ว่า เราเป็นครูกันคนละอย่าง เพราะคนอื่นเขาก็มีความรู้เหมือนกัน แตกต่างที่รู้คนละอย่าง หลายอย่างที่เราไม่รู้แต่เขาไม่รู้ ในขณะที่หลายอย่างที่เขาไม่รู้แต่เราไม่รู้ ในที่สุดแล้วความมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ย่อมมีอยู่ในทุกคน ส่วนที่เราไม่รู้แต่เขารู้ก็เป็นครูเราได้ ส่วนที่เขาไม่รู้แต่เรารู้เราก็เป็นครูเขาได้ เราจึงเป็นครูกันคนละอย่าง และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

จากผลการทดลองใช้รูปแบบ IMTEAC Model พบว่า คะแนนคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างหลังการเรียนรู้ตามรูปแบบฯ สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นเพื่อให้รูปแบบฯ ที่ผ่านการทดลองใช้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงนำไปสู่การวิจัยระยะที่ 4 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน ประเมินรูปแบบฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการ

ความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก: IMTEAC Model โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนด ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการประเมินรูปแบบฯ ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับประเมินรูปแบบฯ จำนวน 7 ท่าน มีวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

1.1 เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์หรือผลงานวิชาการ/งานวิจัยในด้านการจัดการเรียนรู้ การเขียนสะท้อน การพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ หรือเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ระยะเวลา 25 ปีขึ้นไป

1.2 เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์หรือผลงานวิชาการ/งานวิจัยในด้านการจัดการความรู้ การเขียนสะท้อน การพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้หรือเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มาใช้ในการจัดการศึกษา ระยะเวลา 25 ปีขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินรูปแบบฯ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินรูปแบบฯ โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังนี้ 1) ด้านองค์ประกอบของรูปแบบฯ 2) ด้านขั้นตอนของรูปแบบฯ 3) ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีเกณฑ์การประเมินดังนี้

5 หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมมากที่สุด
4 หมายถึงข้อความนั้นมีความเหมาะสมมาก
3 หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมปานกลาง
2 หมายถึงข้อความนั้นมีความเหมาะสมน้อย
1 หมายถึง ข้อความนั้นมีความเหมาะสมน้อยที่สุด และได้กำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (ประคอง, 2542)

4.50-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด
3.50-4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก
2.50-3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง
1.50-2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย
1.00-1.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประเมินรูปแบบการฯ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผู้วิจัยนำแบบประเมินรูปแบบฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน ประเมินรูปแบบฯ

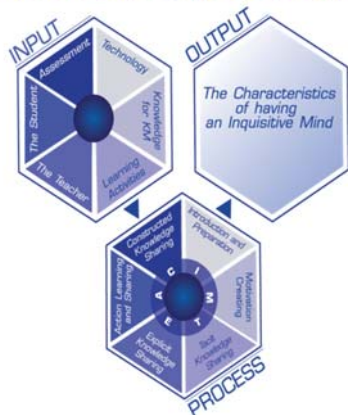
3.2 จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินรูปแบบฯ โดยนำข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์โดยสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ และนำเสนอในลักษณะของคำบรรยาย

4. การนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อกมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผู้วิจัยนำข้อมูล ข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับข้อมูลข้อค้นพบของการศึกษาผลของรูปแบบฯ มาสรุป แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นให้มีความถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์มากที่สุด

4.2 นำเสนอรูปแบบฯ ในลักษณะการบรรยายและแผนภาพ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการนำรูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อกไปประยุกต์ใช้

The elements and steps of IMTEAC Model

IMTEAC Model: รูปแบบการจัดการความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก หมายถึง รูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อกเพื่อพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้สำหรับนักเรียนระดับปริญญาบัณฑิต ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และ 6 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

6 องค์ประกอบของ IMTEAC Model ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยี คือ เว็บไซต์สนับสนุนการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (จากบริบทในชั้นเรียนบนเว็บล็อกและนอกชั้นเรียน) และปฏิสัมพันธ์ออนไลน์

1.1 เว็บล็อก สนับสนุนให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์การเขียนสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ ส่วนผู้ที่เข้าชมสามารถเขียนข้อคิดเห็นต่อท้ายงานเขียนของเพื่อน

1.2 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง นักศึกษากับนักศึกษา และนักศึกษากับผู้สอน องค์ประกอบที่ 2 ความรู้เพื่อการจัดการความรู้

2.1 ความรู้ภายในบุคคล (Tacit Knowledge) ประสบการณ์ชีวิต ความรู้ที่ฝังลึกในบุคคล

2.2 ความรู้ภายนอกบุคคล (Explicit Knowledge) สิ่งที่ได้เรียนรู้จากรายวิชา

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 กิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน การอภิปราย แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน

3.2 กิจกรรมการเรียนรู้บนเว็บล็อก การแสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายบนเว็บ

3.3 กิจกรรมการเรียนรู้นอกชั้นเรียน การแสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายในกิจกรรมนอกชั้นเรียน (การสร้างสรรค์ผลงานกลุ่ม)

องค์ประกอบที่ 4 ผู้สอน หมายถึง อาจารย์ ผู้จัดการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ติดตามการเรียนรู้ด้วยความรักความปรารถนาดี รวมถึงให้การสนับสนุนการเรียนรู้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ให้กำลังใจ แก่นักศึกษาตลอดการเรียนรู้ ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ ให้ผลป้อนกลับด้วยการเสริมแรงทางบวก และสนับสนุนความสามารถที่แตกต่างของนักศึกษา อย่างสร้างสรรค์

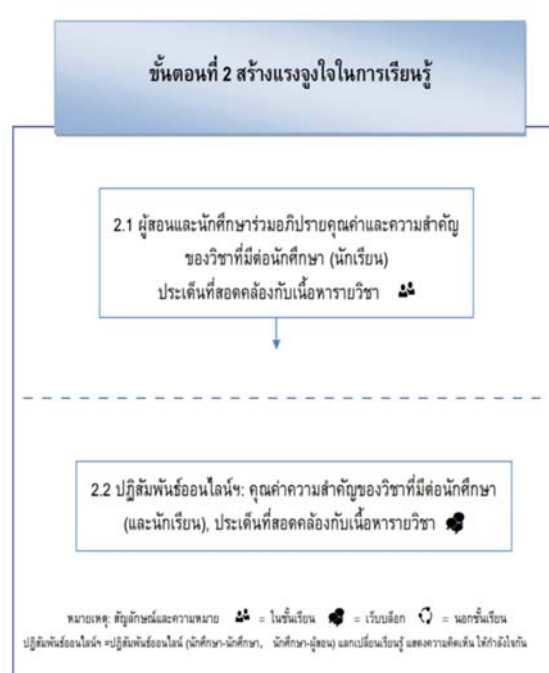
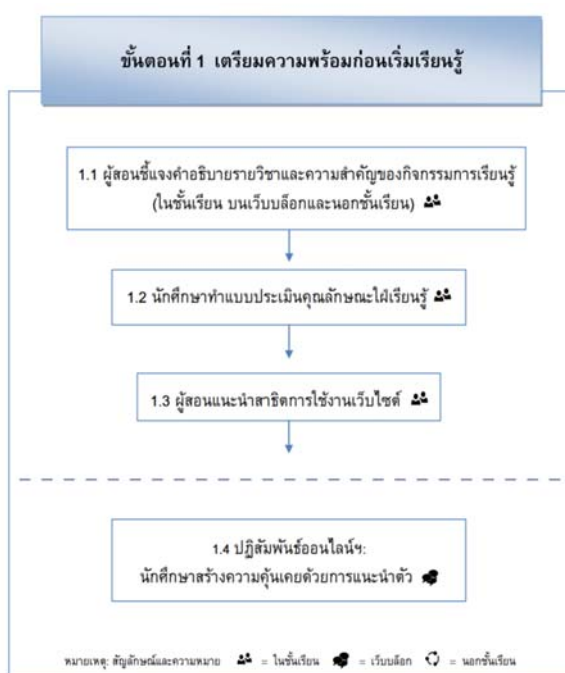
องค์ประกอบที่ 5 ผู้เรียน หมายถึง นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจโดยร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน บนเว็บล็อกและนอกชั้นเรียน และร่วมกันสร้างสรรค์งานกลุ่มจนเกิดเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

องค์ประกอบที่ 6 การประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้

6.1 ประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ก่อนการเรียนรู้

6.2 ประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้หลังการเรียนรู้

6 ขั้นตอนของ IMTEAC Model มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียนรู้

(I: Introduction and Preparation)

1.1 ผู้สอนชี้แจงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 นักศึกษาทำแบบประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้

1.3 ผู้สอนแนะนำและสาธิตการใช้งานบนเว็บไซต์

1.4 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (นักศึกษา-นักศึกษา, นักศึกษา-ผู้สอน) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นให้กำลังใจกัน: ประมวล กลั่นกรอง เรียบเรียงและโพสต์ นักศึกษาสร้างความคุ้นเคยด้วยการแนะนำตัว

หมายเหตุ: ขั้นตอนที่ 1 หลังการอภิปรายเนื้อหา ฯ และ ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ 1 รอบ (1 สัปดาห์)

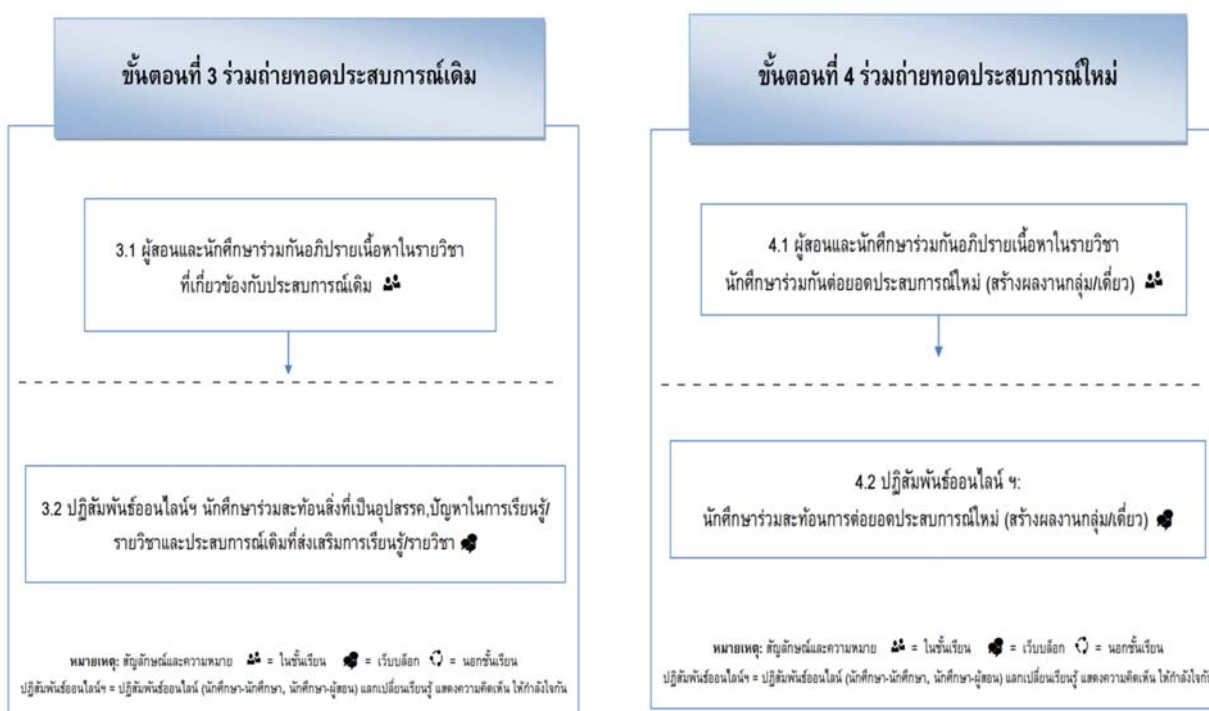
ขั้นตอนที่ 2 สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

(M: Motivation Creating)

2.1 ผู้สอนและนักศึกษาร่วมอภิปรายคุณค่าและความสำคัญของวิชาที่มีต่อนักศึกษา (และนักเรียน) ประเด็น/เนื้อหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา

2.2 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (นักศึกษา-นักศึกษา, นักศึกษา-ผู้สอน) แลกเปลี่ยน เรียนรู้ แสดงความคิดเห็นให้กำลังใจกัน: ประมวล กลั่นกรอง เรียบเรียงและโพสต์ คุณค่าความสำคัญของวิชาที่มีต่อนักศึกษา (และนักเรียน), ประเด็นที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา

หมายเหตุ: ผู้สอนดำเนินการตามขั้นตอนนี้โดยมีการอภิปรายเนื้อหา ฯ และปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ เมื่อครบ 1 รอบก็ดำเนินการตามขั้นตอนใหม่อีก 2 รอบ (รวม 3 สัปดาห์) ทั้งนี้ จำนวนรอบของการดำเนินการตามขั้นตอนนี้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชา ความต้องการ จำเป็น และดุลยพินิจของผู้สอน

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เดิม

(T: Tacit Knowledge Sharing)

3.1 ผู้สอนและนักศึกษาร่วมกันอภิปรายเนื้อหาในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิม

3.2 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (นักศึกษา-นักศึกษา, นักศึกษา-ผู้สอน) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นให้กำลังใจกัน: ประมวล กลั่นกรอง เรียบเรียงและโพสต์ นักศึกษาร่วมสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้, ปัญหาในการเรียนรู้/รายวิชาและประสบการณ์เดิมที่ส่งเสริมการเรียนรู้/รายวิชา

หมายเหตุ: ผู้สอนดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 ทั้งหมด 3 รอบ จำนวนรอบในขั้นนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจผู้สอน (3 สัปดาห์)

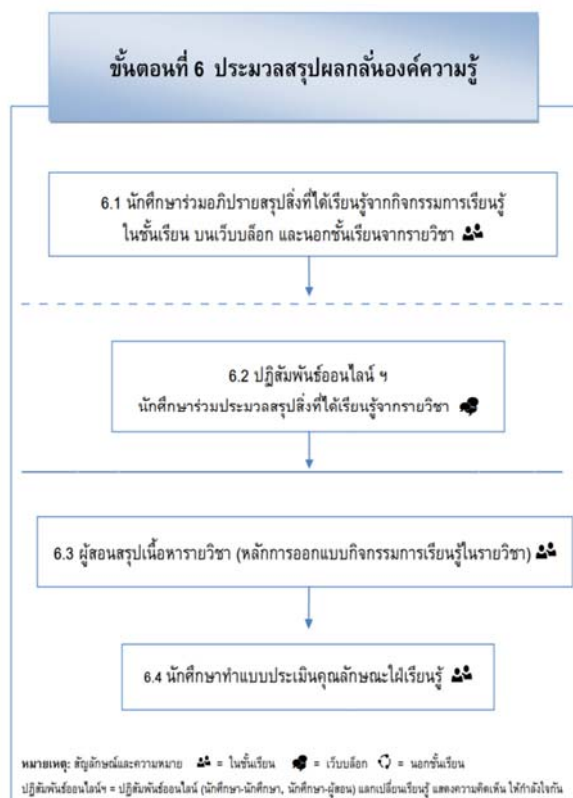
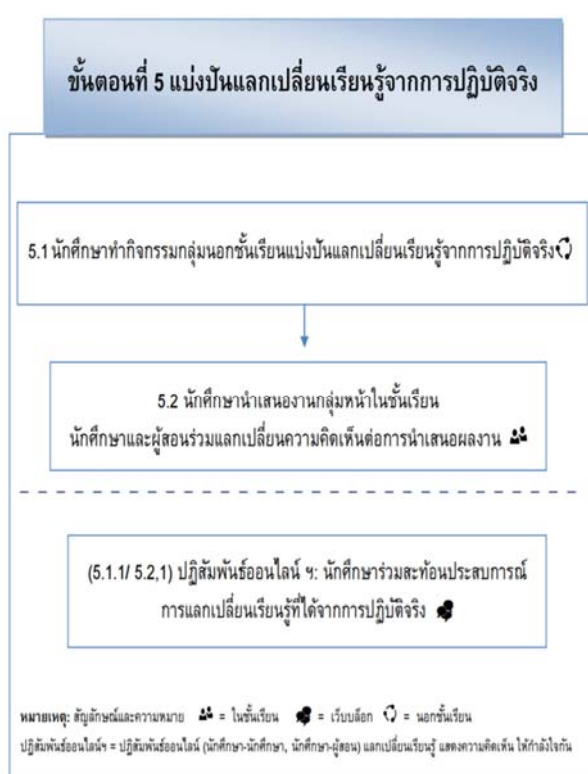
ขั้นตอนที่ 4 ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ใหม่

(E: Explicit Knowledge Sharing)

4.1 ผู้สอนและนักศึกษาร่วมกันอภิปรายเนื้อหาในรายวิชา นักศึกษาร่วมกันต่อยอดประสบการณ์ใหม่ (สร้างผลงานกลุ่ม/เดี่ยว)

4.2 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (นักศึกษา-นักศึกษา, นักศึกษา-ผู้สอน) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นให้กำลังใจกัน: ประมวล กลั่นกรอง เรียบเรียงและโพสต์ นักศึกษาร่วมสะท้อนการต่อยอดประสบการณ์ใหม่ (สร้างผลงานกลุ่ม/เดี่ยว)

หมายเหตุ: ผู้สอนดำเนินการตามขั้นตอนที่ 4 จำนวน 4 รอบ (4 สัปดาห์) จำนวนรอบของขั้นนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจผู้สอน

ขั้นตอนที่ 5 แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

(A: Action Learning and Sharing)

5.1 นักศึกษาทำกิจกรรมกลุ่มนอกชั้นเรียนแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

5.2 นักศึกษานำเสนองานกลุ่มหน้าชั้นเรียน

5.1.1, 5.2.1 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (นักศึกษา-นักศึกษา, นักศึกษา-ผู้สอน) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น ให้กำลังใจกัน: ประมวล กลั่นกรองเรียบเรียงและโพสต์นักศึกษาร่วมสะท้อนประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง

หมายเหตุ: ขั้นตอน 5.1, 5.1.1 ใช้เวลาลงมือปฏิบัติจริงและปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ 1 รอบ
ขั้นตอนที่ 5.2, 5.2.1 นักศึกษานำเสนอผลงานและปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ 2 รอบ (2 สัปดาห์) ทั้งนี้จำนวนรอบขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สอน

ขั้นตอนที่ 6 ประมวลสรุปผลกลั่นกรองความรู้

(C: Constructed Knowledge Sharing)

6.1 ผู้สอนและนักศึกษานักศึกษาร่วมอภิปรายสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้

6.2 ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ ๙ นักศึกษาร่วมประมวลสรุปองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้จากวิชา โดยประมวล กลั่นกรอง เรียบเรียง โพสต์

6.3 ผู้สอนสรุปเนื้อหารายวิชา (หลักการและเหตุผลในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้)

6.4 นักศึกษาทำแบบประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ หมายเหตุ: ใช้เวลา 2 สัปดาห์ โดยสัปดาห์ที่ 16 เป็นการสอบปลายภาค ประมวลความรู้ กลั่นกรองความรู้ไปสู่การสังเคราะห์/สร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียน

ผลการวิจัย

ผลการประเมิน IMTEAC Model: รูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน พบว่า

- 1) ความเหมาะสมขององค์ประกอบทั้งหมดของรูปแบบฯ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = .126)
- 2) ความเหมาะสมของขั้นตอนทั้งหมดของรูปแบบฯ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = .086)
- 3) ความเหมาะสมของรูปแบบฯ และการนำรูปแบบฯ ไปใช้ปฏิบัติจริงมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = .756)

สรุปและวิจารณ์ผล

ผลการวิจัยพบว่า การนำรูปแบบ IMTEAC Model ไปใช้ปฏิบัติจริงโดยภาพรวม มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยองค์ประกอบของ IMTEAC Model ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 เทคโนโลยี ได้แก่ เว็บล็อก และปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ เป็นช่องทางที่นักศึกษาสามารถมาแลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความรู้ ความคิด ประสบการณ์และความรู้สึกของตนเองให้เพื่อนสมาชิกได้ร่วมเรียนรู้ ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ไร้ข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ส่งเสริมความมั่นใจเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yang and Chang (2012) พบว่า เว็บล็อกส่งเสริมแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาเพิ่มความมั่นใจในความสามารถในการเขียนของนักศึกษาเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Daskalogiannaki (2012) พบว่า เว็บล็อกช่วยส่งเสริมกระบวนการทางปัญญาและเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเขียนงานได้ดียิ่งขึ้น มีความสามารถในการเขียนและวิจารณ์งานเขียนผู้อื่นได้ (อ้างถึงในพรณี, 2552) และหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ไม่ได้อยู่ที่คอมพิวเตอร์หรือเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ แต่คือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน (พัชรินทร์, 2552)

องค์ประกอบที่ 2 ความรู้เพื่อการจัดการความรู้ ความรู้ภายในบุคคล เกิดจากประสบการณ์การสั่งสม การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ รวมถึงส่วนที่เป็นทักษะ มีส่วนที่เป็นการปฏิบัติ มีทั้งส่วนที่เป็นทัศนคติ อารมณ์ความรู้สึก เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) ส่วนความรู้ภายนอกที่ชัดเจนสามารถถ่ายทอดออกมาได้เป็นหนังสือ คู่มือ เอกสารต่าง ๆ ได้ชัดเจน ภาษาทางการ สามารถเข้าถึงได้ง่าย

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน (การแสดงความคิดเห็นและร่วมอภิปรายในชั้นเรียน) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเว็บล็อกและกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกชั้นเรียน ซึ่งกิจกรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้การระดมความคิดเป็นวิธีที่รู้จักกันดีที่สุดที่ส่งเสริมความฉลาดทางปัญญา สมาชิกแต่ละคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นโดยไม่เน้นปริมาณแต่เน้นที่คุณภาพเพื่อให้ได้ความคิดที่ดีที่สุด (Prusak and Matson, 2009)

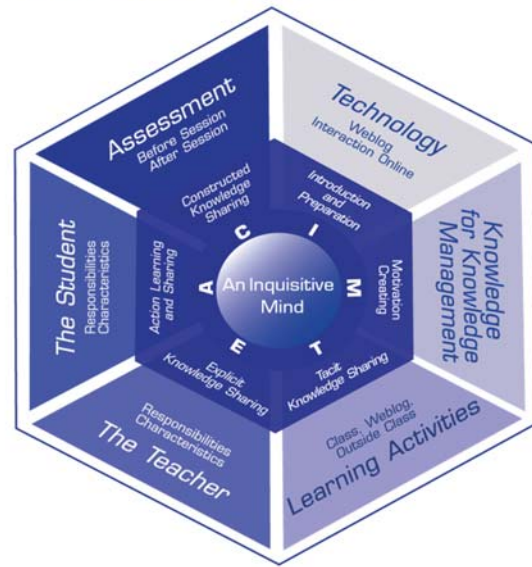
องค์ประกอบที่ 4 ผู้สอน เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างแรงจูงใจภายในให้แก่นักศึกษา ผู้สอนหรืออาจารย์มีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ เช่น เจตคติ ความเชื่อ บุคลิกภาพ ความประพฤติ การใช้วาจากรรม ความรู้ความสามารถ ความคาดหวัง ตลอดจนความตั้งใจสอนของอาจารย์มีพลังอย่างมากในการสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ให้กับนักศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม (อ้างถึงใน Reeve, 1996) และ ARCS Model (อ้างถึงใน ใจทิพย์, 2550) กล่าวว่าแรงจูงใจเป็นกระบวนการภายในต่อการกำหนดทิศทางของพฤติกรรม ผู้สอนควรอธิบายอย่างมีเหตุมีผลถึงคุณค่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การดึงความสนใจของผู้เรียนเมื่อเริ่มต้นบทบาทและให้คงอยู่ตลอดทั้งบทเรียน

องค์ประกอบที่ 5 ผู้เรียน ร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน รวมถึงเขียนสะท้อนบนความรู้ ประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึกเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเว็บล็อก มีความจริงใจ ตอบตามที่จริงในทุก ๆ กิจกรรมที่เข้าร่วม สอดคล้องกับบทบาทผู้เรียนที่สำคัญหลังการปฏิรูปการศึกษาที่

(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) กล่าวถึงคือเรียนเชิงรุก ได้อภิปรายร่วมกับกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นในการเรียนและเรียนจากอาจารย์จากเพื่อนในกลุ่ม ต้องฟัง คิด อ่าน เขียนและจดด้วย

องค์ประกอบที่ 6 การประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ ก่อนและหลังการเรียนรู้ เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนได้ทราบถึงคะแนนคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ก่อนและหลังการเรียนรู้ของผู้เรียนในเชิงประจักษ์ ซึ่งคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้หรือ สุ จิ ปุ ลิ (สุตะ จินตะ ปุจฉา ลิขิต: หัวใจนักปราชญ์) เป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชทานความคิดเห็นว่า สุ จิ ปุ ลิ หลักการนี้สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนทุกกาลสมัย โดย “สุ” ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การรับสาร หรือสาระจากสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็นและการอ่านหนังสือ ส่วน “จิ” ปัญญาที่เกิดจากการคิด ต้องค้นคว้าหรือมี “สุ” มาก่อน เมื่อเราฟังหรืออ่านเรื่องราวใด ๆ แล้วใช้ปัญญาความคิดไตร่ตรอง ส่วน “ปุ” คือ ปุจฉา แปลว่า ถ้าม จาก สุ และจิ กล่าวคือ เมื่อเราฟังหรืออ่านและคิดตามแล้ว ถ้าพบข้อความหรือคำพูดที่ไม่เข้าใจ ต้องมีความปรารถนาคำตอบเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มีปัญญางอกเงยยิ่ง ๆ ขึ้น และ “ลิ” คือ ลิขิต การเขียนการจดบันทึก การพิมพ์ การทำฐานข้อมูล คอมพิวเตอร์ การเขียนช่วยให้มีความคิดเป็นระบบ เพราะก่อนจะเขียนสิ่งใด เราต้องคิดก่อน นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาความจำและยังให้เป็นวิทยาทานแก่ผู้อื่นได้อีกด้วย หัวใจนักปราชญ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับนิสิตนักศึกษาในทุกสาขาวิชาชีพ ถ้ารู้จักฝึกฝนการใช้ทักษะ สุ จิ ปุ ลิ (ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด) อย่างสม่ำเสมอทั้ง 4 ข้อ จะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และการทำงานในอนาคตอย่างแน่นอน (สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547; สมชัย, 2556)

IMTEAC Model

IMTEAC Model ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียนรู้ (I: Introduction and preparation) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนชี้แจงคำอธิบายรายวิชา ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน บนเว็บบล็อกและนอกชั้นเรียนให้นักศึกษาและให้นักศึกษาประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชา (2553) ที่พบว่า ขั้นตอนที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเรียนรู้เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการชี้แจงกิจกรรม เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนในการพัฒนาตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ (M: Motivation creating) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้นักศึกษา โดยผู้สอนและนักศึกษาร่วมอภิปรายคุณค่าความสำคัญของรายวิชาที่มีต่อนักศึกษา (และต่อนักเรียน) รวมถึงเนื้อหาหรือประเด็นที่สอดคล้องกับรายวิชาและหลังการเรียนรู้ในชั้นเรียน นักศึกษาและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ออนไลน์บนเว็บบล็อก สอดคล้องกับรูปแบบการสร้างแรงจูงใจ หรือ “ARCS Model” ที่สร้างแรงจูงใจผู้เรียนแล้วนำมาบูรณาการเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไข ความสนใจ ความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น และความพอใจ

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เดิม (T: Tacit knowledge sharing) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนและนักศึกษาร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนเกี่ยวกับเนื้อหารายวิชาที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้ภายในบุคคล/ประสบการณ์เดิมของนักศึกษา (ปัจจัยที่ส่งผลหรือส่งเสริมการเรียนรู้) และปฏิสัมพันธ์ออนไลน์สอดคล้องกับเรื่อง/ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ในชั้นเรียน สอดคล้องกับ (พรณี, 2552); (ภราดร, 2549); Samuel Johnson (อ้างถึงในบดินทร์, 2547); Romer (อ้างถึงในบุญดี และคณะ, 2549) ที่กล่าวว่าความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดที่บุคคลได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้คิด ได้ปฏิบัติหรือสั่งสมจากการศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ จากประสบการณ์ ทักษะ ความเชี่ยวชาญที่สามารถสื่อสารและแบ่งปันกันได้ และการนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการสรุป การตัดสินใจ และการคาดการณ์ล่วงหน้าได้ รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ความรู้มีลักษณะพิเศษที่สามารถสื่อสารเพื่อแบ่งปันกันได้ไม่วันหมด ยิ่งเกิดประโยชน์ ยิ่งใช้ยิ่งมีคุณค่าก่อให้เกิดปัญญา

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ใหม่ (E: Explicit knowledge sharing) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนและนักศึกษาร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา โดยนักศึกษาร่วมกันถ่ายทอดประสบการณ์ใหม่ รวมถึงนักศึกษาและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ออนไลน์กันบนเว็บบล็อกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดประสบการณ์ใหม่ หรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ในชั้นเรียน สอดคล้องกับ พรณี (2552) กล่าวว่าการจัดการความรู้ช่วยให้ทุกคนในองค์กรมีแหล่งความรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และแบ่งปันความรู้กันได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้มีความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

ขั้นตอนที่ 5 แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (A: Action learning sharing) เป็นขั้นตอนที่นักศึกษาได้ทำกิจกรรมกลุ่มนอกชั้นเรียนแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำเสนอหน้าชั้นเรียน รวมถึงนักศึกษาและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ออนไลน์กันบนเว็บบล็อกในเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริง สอดคล้อง (อ้างถึงในพรณี, 2552) ที่กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการความรู้ ว่าการใช้ความรู้ (Knowledge Utilization) คุณค่าของความรู้ที่ใช้การนำไปใช้โดยเฉพาะเมื่อมีการประยุกต์ความรู้เพื่อสร้างความสามารถและนำไปปฏิบัติให้เกิดผล และสอดคล้องกับการวิจัย วิธีสอนและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนของ Dale (1969) พบว่า การลงมือปฏิบัติทำให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ถึง 75% ส่วนการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงทำให้เกิดความคงทนในการเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ถึง 90%

ขั้นตอนที่ 6 ประมวลสรุปผลล้นองค์ความรู้ (C: Constructed Knowledge Sharing) เป็นขั้นตอนที่นักศึกษาร่วมอภิปรายสรุปองค์ความรู้ที่ได้ สิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน บนเว็บบล็อกและนอกชั้นเรียน รวมถึงนักศึกษาและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ออนไลน์กันบนเว็บบล็อกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสรุปผลล้นองค์ความรู้ของนักศึกษาที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริบทนอกห้องเรียน บริบทในชั้นเรียน และบนเว็บบล็อก และผู้สอนสรุปเนื้อหาวิชา (หลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชา) และนักศึกษาทำแบบประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ สอดคล้องกับ ภราดร (2549) กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่า ในตัวของท่านจะมีความรู้ที่สามารถนำมาเล่าหรือแสดงให้ผู้อื่นเห็นได้ผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สนทนา การเขียน การแสดงออก เป็นต้น ในตัวเพื่อนของท่านก็จะมีความรู้ที่สามารถนำมาเล่าหรือแสดงให้ผู้อื่นเห็นได้เช่นกัน แต่อาจเป็นความรู้ที่มีความแตกต่างและไม่เหมือนกันในบางประเด็นก็ได้ เมื่อมีการพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความรู้กัน จะมีความรู้บางส่วนที่ทั้งตัวท่านและเพื่อนของท่านทราบอยู่แล้ว (ความรู้ร่วม) และมีความรู้บางส่วนที่ถูกซึมซับรับเข้ามาใหม่ เมื่อท่านได้นำความรู้ใหม่ซึมซับเข้ามากลั่นกรองและตกผลึกก็อาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น จาก 6 ขั้นตอนของรูปแบบฯ IMTEAC Model นักศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็นบางส่วนไว้ใน อภิชา (2559) ดังนี้

ความคิดเห็นที่ 1: จากตอนแรกที่เริ่มเรียนในวิชานี้ดิฉันไม่ค่อยชอบและรู้สึกเบื่อในการเรียนศิลปะเพราะในความคิดแต่เริ่มต้นที่เคยเรียนมาตั้งแต่ประถม-มัธยมส่วนใหญ่วิชาศิลปะจะเกี่ยวกับการวาดภาพระบายสีซึ่งตัวดิฉันไม่ค่อยถนัดสักเท่าไร ครูจะกำหนดเป็นตายตัวเลยว่าจะต้องวาดแบบนี้ ซึ่งดิฉันไม่ถนัดและวาดไม่ได้เลย ต้องให้เพื่อนช่วยวาด แต่จากการเรียนในวิชา CEE 3205 ก็เน้นให้ตัวนักศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียน งานศิลปะก็เริ่มจากงานง่ายๆ ไปหางานยากและก่อนที่จะเริ่มเรียนอาจารย์จะต้องสร้างแรงจูงใจในแก่ผู้เรียนเป็นขั้นบันไดทำให้นักศึกษาเกิดความสนใจที่จะทำงานศิลปะและเปิดกว้างให้นักศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชิ้นงาน ต่อจากนั้นจึงเป็นชั้นสอนอาจารย์สอนอย่างใกล้ชิดและเป็นกันเองมีคำพูดที่สนุกสนาน บรรยายภาพในชั้นเรียนไม่เครียดทำให้เกิดการสร้างสรรค์แรงบันดาลใจ ต่อจากนั้นเป็นการสรุปในการที่อาจารย์สอนแล้วนักศึกษาได้อะไรจากการทำ โดยให้นักศึกษาเป็นผู้ตอบคำถาม หากขาดส่วนไหนอาจารย์ก็จะอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป ทำให้ได้เรียนรู้การเขียนแผนการสอน และการทำงานกลุ่มร่วมกันมีความสามัคคีในกลุ่ม แม้บางครั้งอาจจะมีกรกเถียงกันบ้างในบางครั้งเพื่อให้ผลงานของกลุ่มออกมาดีที่สุดและการเขียนบล็อกทำให้ได้รู้จักเพื่อนๆ เพิ่มมากขึ้นเกร็ดความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ที่เพื่อนๆ ในบล็อกเขียนและดิฉันได้มีส่วนอ่านมีทั้งเพื่อนที่ให้กำลังใจกันทำให้มีแรงบันดาลใจที่จะสู้กับปัญหาที่เข้ามาในชีวิตจากการเขียนบล็อกนี้ได้มากกว่าคำแนะนำที่อาจารย์จะให้ในส่วนนี้เพิ่มเติม คือ ทั้งมิตรภาพระหว่างเพื่อนนักศึกษาและระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ผู้สอนได้มีปฏิสัมพันธ์กันแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น ทำให้เขียนได้ลึกซึ้งมากกว่าครั้งแรกที่ได้เขียนมา เป็นการทดลองทำข้อสอบ พอถึงเวลาทำข้อสอบจริงจะได้ทำได้และไม่มีอาการตื่นเต้น มั่นใจในการทำข้อสอบมากขึ้น เพราะจากการที่เขียนบล็อกแล้วอาจารย์มาตอบของเรานั้นดีที่สุด และยิ่งหากอาจารย์ชมเราจะมีกำลังใจที่จะเขียนให้ดีที่สุด จากการฝึกฝนไปทีละน้อยทำให้เราเขียนได้ดีขึ้นโดยไม่รู้ตัว สุดท้ายนี้ขอขอบคุณอาจารย์ที่คอยชี้แนะ

ให้ลูกศิษย์ได้มีแนวทางในการที่จะเป็นครูในอนาคตที่ดีจะต้องจัดบรรยากาศในชั้นเรียนได้อย่างไรและเข้าใจปัญหาของเด็กแต่ละคน เพราะตัวครูนั้นสำคัญมากที่จะเป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียน และขอบคุณเพื่อนนักศึกษาทุกคนในบล็อกที่ร่วมกันแชร์ประสบการณ์และให้กำลังใจกัน

ความคิดเห็นที่ 2: สิ่งที่ได้อย่างแรกคือมิตรภาพของเพื่อนๆ ได้รู้จักเพื่อนใหม่ๆ ได้รู้จักอาจารย์ที่น่ารักท่านนี้จากวันแรกจนถึงวันนี้วิชานี้ได้สอนอะไรหลายๆ อย่าง เป็นเรื่องที่สอนคนได้มากมาย สามารถที่จะเปลี่ยนมุมมองความคิดให้เป็นไปในด้านที่ดีอีกด้วย More than Art ที่อาจารย์ได้นำมาสอนนั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เกิดทักษะการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา มาตราที่ 22 การสร้างสรรค์ผลงานจากศิลปะ ไม่ว่าจะเป็น แรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ไหนจะเรื่อง What Why How ที่อาจารย์สอนให้จับประเด็นใจความสำคัญของสิ่งนั้นๆ ว่าใจความสำคัญคืออะไร วัตถุประสงค์เรียนไปทำไม เรียนไปเพื่ออะไร ครูสอนอย่างไร มีขั้นคือ ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุปสามารถนำไปทำแผนการเรียนการสอนที่ดีไว้ได้โอที่อาจารย์ได้นำมาให้ดู ทำให้เรารู้ได้ว่า ครูที่ดีจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีด้วย ไม่ควรพูดในสิ่งที่ทำให้เด็กหมดกำลังใจ ควรที่จะพูดส่งเสริมในด้านดี เพื่อที่เขาจะได้พัฒนาผลงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปอีก คำพูดของครู มีผลต่อนักเรียนเสมอไม่ว่าจะเป็นด้านดีหรือเลว

ความคิดเห็นที่ 3: ดิฉันก็เคยสงสัยเสมอเมื่อครั้งยังอยู่ ป.1 ว่า..."ทำไมต้องวาดรูปคล้ายๆ กัน ครูค่อยจะให้ดาวเยอะ"...เมื่อตอนเด็กดิฉันไม่ชอบวาดภาพ ภูเขา ท้องฟ้า ต้นไม้ ดวงอาทิตย์ กอหญ้า...ดิฉันไม่ชอบเลย...แต่จำเป็นต้องวาด เพราะอยากได้คะแนนเหมือนเพื่อน...แต่ก็จำใจวาด ะ ไป...จนวันหนึ่งโตมา...กลับมาย้อนถามตนเองว่า...ถ้ามีเด็กมาส่งรูปแผ่นหนึ่ง ไม่มีภูเขา ไม่มีดวงอาทิตย์ ไม่มีดอกไม้ ไม่มีแม่น้ำ ไม่มีก้อนเมฆ...เราจะให้คะแนนเขาอย่างไร...เราจะชมเขาอย่างไร...ยังเป็นคำถามค้างคาใจมาจนได้มีโอกาสมาเรียนวิชาศิลปะในวันนี้...ทุกคำถามที่เคยอัดอั้นใจ...ได้มีคำตอบ

ของมันแล้ว...ดิฉันไม่เคยถามคำถามเหล่านี้กับอาจารย์...แต่ในคำตอบมีมากมายผุดขึ้นกลางใจ...ดิฉันรู้สึกเคลียร์ในห่วงอารมณ์ของตัวเองมาก...มาถึง ณ จุดนี้ ดิฉันปฏิเสธไม่ได้เลยว่า วิธีการสอนของอาจารย์สำหรับคนอื่นดิฉันไม่ทราบ แต่กับดิฉันมันเป็นยาบำรุงที่ค่อยๆ ซึม ค่อยๆ เข้ามาซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอในร่างกายให้กลับมาสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง ณ วันนี้ ดิฉันขอพูดเต็มปากว่าดิฉันพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งต่างๆ ที่จะเข้ามาในช่วงเวลาที่จะเผชิญบททดสอบความเป็นครูที่ต้องใช้ทั้งจิตวิทยา และเข้าใจในตัวผู้เรียน...ดิฉันจะจดจำวิธีของอาจารย์ไว้ลึกๆ ในหัวหัวใจ เมื่อเวลามาถึง ดิฉันจะใช้สิ่งที่เก็บตักดวงจากอาจารย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่คนคนหนึ่งจะทำได้ ขอคุณอาจารย์ที่เพียรพยายามช่วยดึงดิฉัน และจุดมือให้ลุกขึ้น จากสิ่งหรือหนทางที่สับสนในตัวตนของตนเอง...ขอขอบพระคุณสำหรับทุกสิ่งทุกความเพียรพยายามของอาจารย์ทุกวินาทีที่เสียสละ ทุกลมหายใจที่ใช้คิดค้นการสอนให้ดิฉันได้สิ่งที่ดีที่สุดแม้มหาวิทยาลัยจะไม่โอ้อ้อ แม้ห้องเรียนไม่ติดแอร์ สวยหรู แม้การสอนจะไม่เหมือนมหาวิทยาลัยดังๆ ในสาขาอื่นๆ...ส่วนตัวดิฉัน...ฉันขอบคุณทุกสิ่งอย่างที่ทำให้โอกาสดิฉันเรียนคลาสนี้กับอาจารย์ผู้นี้ในห้องเรียนนี้ กับเพื่อนๆ กลุ่มนี้ ในตอนนี้มหาวิทยาลัยนี้ ดิฉันภูมิใจ ณ จุดนี้ และจะพยายามไม่ให้ผิดหวัง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การนำรูปแบบฯ ไปใช้กับนักศึกษา/ผู้เรียน

ต้องมีความพร้อมโดยเฉพาะใจที่เปิดรับและพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และผู้สอนมีความเชื่อมั่นว่านักศึกษาของผู้สอนนั้นมีความรู้ความสามารถและศักยภาพมากกว่าที่เขาเป็นอยู่ ขอเพียงผู้สอนสร้างแรงจูงใจภายในแก่นักศึกษา ให้งานที่ทำท้าทายความสามารถควบคู่กับการให้กำลังใจชื่นชมให้การสะท้อนกลับที่สร้างความรู้สึที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิสัมพันธ์ออนไลน์

และปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าที่อบอุ่นและเป็นมิตร รวมถึงการสร้างการยอมรับนักศึกษาในหมู่เพื่อน (การยอมรับทางสังคม) ทั้งในชั้นเรียนและบนเว็บไซต์ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ และคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ อีก 6 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยี ความรู้เพื่อการจัดการความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอน ผู้เรียนและการประเมินคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ นอกจากนี้ผู้ที่นำรูปแบบฯ ไปใช้ ต้องตระหนักและเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ รวมถึงมีความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถใช้งานเว็บไซต์เพื่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 รูปแบบฯ นี้ ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือบูรณาการร่วมกับทุกรายวิชาไม่จำกัดสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หากผู้สอนในสาขาวิชาใด ๆ ต้องการนำรูปแบบไปปรับใช้ สามารถทำได้โดยง่าย และส่วนสำคัญอย่างยิ่งคือ การที่ผู้สอนสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ในลักษณะของการสร้างแรงจูงใจภายในให้กับนักศึกษาและส่งเสริมสนับสนุนให้นักศึกษาจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บไซต์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ได้อย่างสนุกและมีความสุข (มากกว่าการใช้แรงจูงใจภายนอก)

ในส่วนของการนำรูปแบบไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งในงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้วิจัยว่าการนำรูปแบบไปใช้ ขอให้ผู้วิจัยได้ให้ความรู้หรือแนะนำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การสร้างบรรยากาศ การให้กำลังใจ/การให้ผลป้อนกลับ ฯลฯ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดกระบวนการกลุ่มและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งในการแนะนำวิธีการนำรูปแบบฯ ไปใช้โดยบูรณาการกับเนื้อหาวิชาของท่านที่สนใจ (ที่ผ่านมาผู้วิจัยได้ให้บริการวิชาการแก่คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ ทักษะคิดการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยยุคใหม่, Active Learning, Effective Classroom, การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก, การสะท้อน

กลับของครูที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน, ครูผู้สร้างแรงบันดาลใจ, จิตวิญญาณความเป็นครู เป็นต้น)

1.3 การพัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้แก่นักศึกษาให้เพิ่มขึ้นต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้ ผักผ่อน จนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งนักศึกษาที่เข้าร่วมเปิดใจกับการเรียนรู้ในรูปแบบฯ นี้ตั้งแต่ต้นจะช่วยส่งเสริมคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ได้ไวกว่าผู้ที่เปิดใจกับการเรียนรู้รูปแบบฯ นี้ในภายหลัง ส่วนความสามารถในกลุ่มกรองเรียบเรียงความคิดแล้วเขียนสะท้อนบนเว็บล็อกนั้น เป็นสิ่งที่เรียนรู้และพัฒนาได้ และในส่วนของผู้สอนควรมีความเข้าใจในความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่ควรเปรียบเทียบความเก่งระหว่างนักศึกษา ควรส่งเสริมความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลอย่างสร้างสรรค์

1.4 ควรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้สอนเกี่ยวกับการนำรูปแบบไปใช้ เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่นักเรียนและระดมพลังสมองเพื่อนำรูปแบบไปใช้ได้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 รูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อกครั้งนี้ใช้รายวิชา CEE 3205 ศิลปะสำหรับครูประถมศึกษาในการทดลองรูปแบบฯ การวิจัยในครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้ในรายวิชาอื่น

2.2 รูปแบบการจัดการความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อกครั้งนี้ได้ทดลองใช้พัฒนาคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต การวิจัยในครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นอื่น เช่น มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับบัณฑิตศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถตามวัยและจัดบริบทการเรียนรู้ที่เหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง อาจารย์ภาษิต ประมวลศิลป์ชัย อาจารย์ดร.สรุยา สารสุภาพ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่สละ

เวลาอันมีค่าในการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย ขอขอบคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงสำหรับทุนวิจัยคณะศึกษาศาสตร์ ทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปี 2556

เอกสารอ้างอิง

ใจทิพย์ ณ สงขลา. 2550. E-Instructional Design วิธีวิทยาการออกแบบการเรียนการสอนอิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บดินทร์ วิจารณ์. 2547. การจัดการความรู้...สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด.

บุญดี บุญญาภิจ งามลักษณ์ ประสพสุขโชคชัย ดิสพงศ์ พรชนกนาถ และปริยวรรณ กรรณล้วน. 2549. การจัดการความรู้จากทฤษฎี...สู่การปฏิบัติ. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: บริษัท จีรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส จำกัด.

ประคอง กรรณสูต. 2542. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2552. ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ Community of Practice (COP) Concepts, Techniques and Process. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรณี สวนเพลง. 2552. เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสำหรับการจัดการความรู้ Information Technology and Innovation for Knowledge Management. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

ภราดร จินดาวงศ์. 2549. การจัดการความรู้ KM KNOWLEDGE MANAGEMENT THE EXPERIENCE นำทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดในองค์กรออกมาใช้ด้วยการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซี พรินติ้ง.

- รังสรรค์ แสงสุข. 2549. มุมมองมืออาชีพ: เราเป็นครูกัน
คนละอย่าง. วารสารกรมประชาสัมพันธ์,
11 (124) 60.
- สมชัย ศิริโชค บรรณาธิการ. 2556. Scoop นวัตกรรม
การเรียนรู้ เรื่อง หัวใจนักปราชญ์: สุ จี ปุ ลิ
จดหมายข่าว ilc.SWU Newsletter ปีที่ 1
ฉบับที่ 3 มกราคม-มีนาคม 2556, [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://ilc.swu.ac.th/Portals/48/00News/news3.pdf> [2556, ตุลาคม 29].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2547. รายงานการ
ติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการ
เรียนรู้ระดับอุดมศึกษา. สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับ
ที่ 13/2548. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2557. การสำรวจการอ่านหนังสือ
ของประชากร: The Reading of Population
Survey 2013. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/readingRep56.pdf> [2558, กุมภาพันธ์ 2].
- อภิชา แดงจำรูญ. 2553. การพัฒนารูปแบบการทำ
โครงการคุณธรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบ
ร่วมมือบนเว็บและการเขียนสะท้อนความดี
ผ่านเว็บบล็อกเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความ
เคารพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1.
วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, สาขาวิชา
เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ภาควิชา
หลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิชา แดงจำรูญ. 2554. รายงานการวิจัย เรื่อง ความ
ต้องการในการพัฒนาคุณลักษณะการรู้จัก
ตนเองผ่านเว็บล็อกของนักศึกษามหาวิทยาลัย
รามคำแหง. ทุนวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิชา แดงจำรูญ. 2559. รายงานการวิจัย เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้วย
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเว็บล็อก. ทุนวิจัย
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Dale, E. 1969. Audio-Visual Materials of Instruction.
Chicago : University of Chicago Press.
- Daskalogiannaki, E. 2012. Developing and assessing
EFL students' writing skills via a class-blog.
Research Papers in Language Teaching
and Learning. 3, 1(February 2012): 269-292.
- Prusak, L. and Matson, E. 2009. Knowledge
Management and Organizational Learning:
A Reader. UK: Oxford University Press.
- Reeve, J. 1996. Motivating Others: Nurturing Inner
Motivational Resources. USA: A Simon and
Schuster Company.
- Yang C. and Chang Y. S. 2012. Assessing the
effects of interactive blogging on student
attitudes towards peer interaction, learning
motivation, and academic achievements.
Journal of Computer Assisted Learning.
28 (2012): 126-135.

การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Conservation and Development of the Thai Children's Folk Play Wisdom in Northeastern Thailand

อนุกุล พลศิริ¹ กนกวรรณ ทองดำสิง² และเหมือนแพร รัตนศิริ³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยให้คงอยู่และศึกษาคุณค่าทางด้านสติปัญญา อารมณ์-จิตใจ สังคมและร่างกายของเด็กด้วยการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน 9 คน อาจารย์ผู้สอน 40 คน นักเรียน 400 คน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อปัจจัยการอนุรักษ์ 2) แบบสำรวจ 3) เอกสารการเล่นพื้นบ้านของเด็ก 4) แบบประเมินการเล่นพื้นบ้านของเด็กและ 5) แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็กวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ความถี่ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการสื่อสาร 2) การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คงอยู่ ควรพิจารณากำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบปรับเปลี่ยนวิธีการเล่นโรงเรียนและชุมชนร่วมจัดงานฟื้นฟูการเล่นพื้นบ้านของเด็กในโอกาสต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาโดยนำความรู้และเทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เกิดความรวดเร็วและแพร่หลายในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอและ 3) การเล่นพื้นบ้านของเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลดีต่อการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

คำสำคัญ : การอนุรักษ์และพัฒนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² อาจารย์ ดร. ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the factors affecting the conservation of the wisdom of Thai children's folk plays in the Northeast, to find ways to sustain the folk play wisdom, and to study the value of these folk plays for the children's cognitive, emotional, social and physical development. This research is an action research. Participants in the study were nine school administrators, 40 teachers, 400 students, and 40 community leaders and local sages. The instruments of the study consisted of an interview form collecting the opinions toward the conservation factors, a survey form, manuscripts documenting the Thai children's folk play wisdom, a children's folk play evaluation form, and a form to record the process of conducting these folk plays. The data were analyzed using descriptive statistics, frequency, and mean. The findings indicate that (1) the factors affecting the conservation of the Thai children's folk play wisdom in the Northeast are personal, family, economy, technology, and communication, (2) ways to sustain the wisdom of these folk plays include the following: allowing the children's folk plays to become part of the school's policy, having communities and responsible agencies adapt the playing method for the school, reviving the folk plays on a variety of occasions in communities as a way to preserve and transmit the wisdom, and consistently using knowledge and technology to speed up and disseminate the wisdom, and (3) the Thai children's folk play wisdom has resulted in positive physical, emotional, social and cognitive development of the children.

Keywords : conservation and development, Northeast Thailand, Thai children's folk play wisdom

บทนำ

การเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดขึ้นสำหรับเด็กสืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงว่าการละเล่นของเด็กเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน (ปัทมวดี และคณะ, 2547) วัฒนธรรมและประเพณีการละเล่นของเด็กแต่ดั้งเดิมมีวิวัฒนาการที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และปัจจุบันมีการสืบทอดจากรุ่นปู่ย่า ตาทวดไปยังรุ่นพ่อ รุ่นแม่ รุ่นลูก รุ่นหลานเหลน จากการเล่นที่บ้านไปยังโรงเรียนหรือจากโรงเรียนมายังบ้าน การละเล่นสืบทอดกันต่อๆ มาพร้อมกับพัฒนาเพิ่มจำนวนวิธีการเล่นมากขึ้น พฤติกรรมการเล่นของเด็กมีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคม การที่จะเลือกเล่นอะไรนั้นจะมีองค์ประกอบทางสังคม สถานภาพและ

ลำดับชั้นของผู้เล่นเข้ามาเกี่ยวข้อง (วรรณิ, 2526) การละเล่นของเด็กไทยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาว่ามีคุณค่าต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมากนอกจากจะส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาแล้วยังช่วยฝึกไหวพริบ การสังเกต ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีศีลธรรมอันดี เช่น ความอดทน ความสามัคคี รักหมู่คณะ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบและด้านภาษา (ปัทมวดี และคณะ, 2547) การละเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่มีกฎกติกาที่ไม่สลับซับซ้อน ยืดหยุ่น ง่ายต่อการเล่น ไม่เน้นการแข่งขัน ส่งผลให้เด็กประสบความสำเร็จได้ง่าย เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถหล่อหลอมและส่งเสริมคุณธรรมทางจิตใจของเด็กให้รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน เคารพกติกาที่ตกลงกันไว้ รู้จักการรอคอย ยอมรับข้อตกลงของคนส่วนมาก การเล่นพื้นบ้านมี

ลักษณะการเล่นหลายรูปแบบ มีการฝึกด้านภาษา เช่น บทร้องในการเล่นปริิชาวสาร มอญซ่อนผ้า แม่เง ฝึกทักษะทางสติปัญญาและการใช้ไหวพริบ เช่น ตีจับ ขี่ม้าส่งเมือง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นมักเป็นวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ เม็ดมะขาม ผ้าขาวม้าหรือผ้า สาร (2529) กล่าวว่าในขณะที่เล่นเด็กมีอิสระในการคิดค้นวิธีการเล่น มีการวางแผนการเล่น การเล่นบางชนิดเด็กต้องสังเกต ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการทายใจหรือหลอกล้อฝ่ายตรงข้าม ทำให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คันสนีย์ (2545) กล่าวว่า ถ้าเด็กมีโอกาสเล่นทั้งแบบสมมติและแบบโบราณ เช่น มอญซ่อนผ้า หรือได้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ล้วนมีผลต่อการพัฒนาไยประสาทและจุดเชื่อมโยงประสาทที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตซึ่งเป็นประโยชน์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็จะสามารถแก้ปัญหาชีวิตตนเองได้ อรัญญา (2546) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านภาคอีสานเป็นการเล่นชนิดหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีสาน เป็นการละเล่นที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความเป็นอยู่ อาชีพ ความเชื่อ และภาษาของคนในท้องถิ่น กิจกรรมการเล่นเน้นการนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่น ส่วนมากการเล่นไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น วิธีการเล่นไม่ยุ่งยากซับซ้อนและกติกาการเล่นไม่เคร่งครัด สำหรับคุณประโยชน์ของการเล่นพื้นบ้านอีสานของเด็กนั้นสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เนื่องจากปัจจุบันโลกเป็นยุคไร้พรมแดนเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้เด็กได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและความเจริญทางวัตถุต่างๆ จึงหันไปนิยมการเล่นที่ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เกมคอมพิวเตอร์ หรือรถบังคับ ซึ่งมีราคาแพงและส่งเสริมพัฒนาการเพียงบางด้านเท่านั้น

การละเล่นของไทยขาดการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งยังขาดผู้จริงจังเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยที่จะถ่ายทอดในชุมชนและโรงเรียน (สุนีย์และไพษิต, 2527) ส่งผลให้คนไทยมองข้ามการนำ

การละเล่นพื้นบ้านมาใช้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ คือ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ และสังคม ทำให้เด็กมีภาวะอ้วน ซึมเศร้า ก้าวร้าว ดุดัน สมารถสันและขาดทักษะการอยู่ร่วมกันและการวางแผนในสังคม จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้คงอยู่สืบไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และผู้สอนวิชาพลศึกษา ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการสุ่มหลายขั้นตอน เริ่มจากสุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี จากนั้นสุ่มอำเภอในแต่ละจังหวัดและสุ่มโรงเรียนในแต่ละอำเภอ สำหรับส่งแบบสำรวจการละเล่นฯ รวม 600 โรงเรียนจากนั้นเลือกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรม 9 โรงเรียนได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1. โรงเรียนบ้านบัว (รัฐราษฎร์วิทยา) อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 2. โรงเรียนชุมชนบ้านจอก อ.ลอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ 3. โรงเรียนเมืองเลย อ.เมือง จ.เลย 4. โรงเรียนบ้านค้อคอนแดน อ.ภูแก้ว จ.อุตรดิตถ์ 5. โรงเรียนอนุบาลชุมพวงวิทยา อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา 6. โรงเรียนบ้านเฉลียง (คุรุราษฎร์บำรุง) อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา 7. โรงเรียนบ้านสตึก อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ 8. โรงเรียนปทุมวิทยากร อ.เมืองอุบล จ.อุบลราชธานี 9. โรงเรียนศิษย์เก่าวังหลังวัฒนา อ.น้ำขุ่น จ.อุบลราชธานี จำนวนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 9 คน อาจารย์ผู้รับผิดชอบการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจำนวน 40 คน นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านจำนวน 400 คน ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านด้านการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย จำนวน 33 ชนิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 ระดับชั้นปีของนักเรียนที่เล่น และโอกาสในการเล่น ตอนที่ 3 รายชื่อบุคคลที่มีความรู้ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก

2. แบบสัมภาษณ์ปัจจัยและอุปสรรคการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ครู และ ผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่ในประเด็น

- 1) เกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ นโยบายของโรงเรียน บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ งบประมาณ เป็นต้น
- 2) เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ นโยบายของท้องถิ่น
- 3) เกี่ยวกับผู้ปกครอง / นักเรียน

3. เอกสารการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มาจาก หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542) ปัทมาวดี และคณะ (2547) รายงานวิจัยเรื่องศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านการละเล่นของเด็ก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ชัชชัย (2549) กีฬาพื้นเมืองไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอยุธยา (2546) รายงานวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านอีสานเพื่อการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโรงเรียนสนามบินจังหวัดขอนแก่น คัดเลือกการละเล่นที่ยังคงใช้เล่นอยู่มา 33 ชนิด ได้แก่ 1. ขว้าง-กินลูกแหล่ 2. ขาโลกเถก 3. ขายแดงโม 4. ซี่ม้าหลัง-โปก 5. โคงดินเกวียน 6. งูกินหาง 7. จำแจ่ว 8. จำบ้าใบ 9. จำหนูเนียม 10. เต็นยาง 11. เตย 12. ปิดตาตีหม้อ 13. มอญซ่อนผ้า 14. มูลืต้อยออก 15. ไม้หึ่ง 16. ยาด-หลังกรง 17. แย่หลังฐ 18. ลอดแลดข้าวสาร 19. ลิงกินใบไม้ 20. ลิงเกียลูก 21. ลิงยาดกะเบา 22. สติบ 23. ส่วงเฮือยาว 24. สักกะเตียว 25. เสือแหกคอก 26. หนอนวง 27. หนอนหยุดก๊ก 28. หมากกูปกับ

29. หมาไก่เต่า 30. หมาไก่ 31. หมาไล่ห่าน 32. อีตัก 33. อุ้มหมูเข้าคอก

4. แบบประเมินการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก รายบุคคลและรายกลุ่มประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปและรายการสังเกตพฤติกรรมของเด็กด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว สติปัญญา สังคม อารมณ์-จิตใจ และอื่นๆ ใช้แบบประเมิน 3 ระดับคือ ปานกลาง ดีและดีมาก

5. แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 33 ชนิด ประกอบด้วย การวางแผน สื่อและอุปกรณ์ การเตรียมตัว การนำเข้าสู่บทเรียน การสาธิตวิธีการเล่น การสรุปและประเมินผล มีตัวอย่างประกอบ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้สร้าง 1) แบบสำรวจการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 2) แบบสัมภาษณ์ปัจจัยและอุปสรรคการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 3) แบบประเมินการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก 4 ด้าน 4) แบบบันทึกการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย และ 5) เอกสารการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) 33 ชนิด

2. นำแบบสำรวจฯ แบบสัมภาษณ์ฯ แบบประเมินฯ และแบบบันทึกฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่ามีค่า IOC มากกว่า 0.5 ทุกข้อจึงนำไปทดลองใช้กับอาจารย์และผู้นำชุมชน เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนดังนี้ 1. ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดต่างๆ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจข้อมูลการละเล่นพื้นบ้านของเด็กที่โรงเรียนใช้ในการเรียนการสอน 2. ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร วิธีการเล่นของการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก พร้อมหนังสือตอบรับการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายทดลองนำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไปใช้ในการเรียนการสอน

3. เดินทางไปอธิบายที่โรงเรียนเกี่ยวกับวิธีดำเนินการตามเอกสารการเล่นฯ และการประเมินผลโดยการบันทึกผล พร้อมชี้แจงข้อซักถาม โดยใช้เวลาในการดำเนินการ 1-2 เดือน แบ่งชนิดของการเล่นเป็น 2 กลุ่ม แต่ละโรงเรียนจะได้รับการการเล่น 16-17 ชนิด แต่ละชนิดใช้เวลาเล่น 2-3 ครั้งๆ ละ 30-60 นาที 4. ผู้วิจัยนัดหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ผลการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ทั้งจากผู้บริหาร อาจารย์ผู้รับผิดชอบการสอนและนักเรียน พร้อมทั้งบันทึกทัศนคติและภาพนิ่งการเล่นที่นักเรียนเล่น 5. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ในช่วงเวลาที่ไปเก็บข้อมูลที่โรงเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์แบบสำรวจด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยหาค่าความถี่ วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีพรรณนาและแบบประเมินผลเป็นค่าเฉลี่ยและวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยนำเสนอผลเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การเล่นพื้นบ้านของเด็กที่โรงเรียน ใช้เล่นอยู่ผลการสำรวจเกี่ยวกับโอกาสต่างๆ ที่โรงเรียนนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กไปจัดให้นักเรียนเล่น จากการตอบกลับของโรงเรียนจำนวน 412 โรง มีดังนี้

1. ใช้เล่นในการเรียนการสอน การการเล่น 10 อันดับแรกที่ใช้เล่นมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้ 1) งูกินหาง 2) มอญซ่อนผ้า 3) ลอดแฉดข้าวสาร 4) เสือแหกกคอก 5) ซี่ม้าหลังโปก 6) เต็นยาง 7) เตย 8) หมากอี่ 9) อีตัก 10) ปิดตาตีหม้อ

2. ใช้เล่นในงานปิดภาคเรียน การการเล่น 10 อันดับแรก ที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้ 1) เต็นยาง 2) เตย 3) ไม้หึ่ง 4) หมากอี่ 5) ขาโลกเกก 6) ลอดแฉดข้าวสาร 7) ลิงกินใบไม้ 8) สต๊อบ 9) จำปาใบ 10) งูกินหาง

3. ใช้เล่นในงานวันเด็ก การการเล่น 10 อันดับแรก ที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ปิดตาตีหม้อ 2) ขาโลกเกก 3) มอญซ่อนผ้า 4) ซี่ม้าหลังโปก 5) เตย 6) งูกินหาง 7) อุ่มหมูเข้าคอก 8) แย้หลงฮู 9) ลอดแฉดข้าวสาร 10) ไม้หึ่ง

4. ใช้เล่นในงานเทศกาลต่างๆ 10 อันดับแรกที่ใช้เล่นมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) ปิดตาตีหม้อ 2) ขาโลกเกก 3) ซี่ม้าหลังโปก 4) ไม้หึ่ง 5) มอญซ่อนผ้า 6) เต็นยาง 7) หมากอี่ 8) แย้หลงฮู 9) ยาดหลังรง 10) โคงดินเกวียน

5. ใช้เล่นในงานประเพณี ได้แก่ ขาโลกเกก ปิดตาตีหม้อ ส่วงเฮียวและไม้หึ่ง

6. ใช้เล่นในโอกาสอื่นๆ ได้แก่ เต็นยาง เตย หมากอี่ ขาโลกเกก

การเล่นพื้นบ้านของเด็ก ที่เล่นได้หลายโอกาสเรียงลำดับจากมากที่สุด ดังนี้ 1) มอญซ่อนผ้า 2) งูกินหาง 3) ปิดตาตีหม้อ 4) เต็นยาง 5) ขาโลกเกก 6) ซี่ม้าหลังโปก 7) ลอดแฉดข้าวสาร 8) หมากอี่ 9) เตย 10) เสือแหกกคอก

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 89 คน ได้แสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลให้การเล่นพื้นบ้านของเด็กสูญหายไปดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล แบ่งได้ดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่กล่าวว่า ผู้กำหนดนโยบายการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงที่กำหนดนโยบายการศึกษาของชาติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติว่า ให้มีการนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กมาสอนในโรงเรียน ดังนั้นในการปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนจึงกำหนดนโยบายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยไม่ให้ความสำคัญว่าจะต้องนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กมาใช้ในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ เพียงแต่ใช้นโยบายให้ปฏิบัติตามที่กระทรวงฯ กำหนดเท่านั้น

1.2 ผู้สอนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย เนื่องจากไม่เคยเล่นในสมัยที่ยังเป็นเด็ก และไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ในขณะที่เรียน จึงขาดความรู้และทักษะในการนำมาถ่ายทอดให้นักเรียน

1.3 ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ผู้รู้การเล่นพื้นบ้านของเด็กในชุมชนมีน้อยและไม่มีการถ่ายทอดให้กับเด็กๆ ในชุมชน นอกจากนี้ นายกองค์การบริหารเทศบาลต่างๆ ไม่มีนโยบายในการนำการเล่นพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กๆ

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนลดลงเนื่องจากมีลูกน้อย เด็กๆ ไม่มีโอกาสได้รวมกลุ่มเล่นด้วยกัน ต่างคนต่างอยู่ และลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเนื่องจากมีสมาชิกในครอบครัวน้อย ไม่มีบริเวณบ้านให้เด็กๆ ได้รวมกลุ่มวิ่งเล่น

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า ผู้ปกครองมีรายได้แน่นอน มีความเป็นห่วงเป็นใยลูกหลานเกรงว่าจะไม่ได้รับความสะดวกปลอดภัยในการเดินทางจึงดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้รวมกิจกรรมการเล่นกับเพื่อนๆ ในชุมชนเกรงจะได้รับอิทธิพลในทางไม่ดี ส่วนผู้ปกครองที่ไม่มีงานประจำ มีรายได้ไม่แน่นอนอาจต้องไปหางานทำในเมืองใหญ่ ไม่มีเวลาดูแลลูก เด็กต้องดูแลตัวเอง

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร

ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนส่วนใหญ่กล่าวสอดคล้องกันว่า เครื่องมือสื่อสาร เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ไร้สาย มีความก้าวหน้าทันสมัยสามารถรับ-ส่ง ข้อมูล ข่าวสารได้รวดเร็ว เด็กๆ ที่ผู้ปกครองมีฐานะเศรษฐกิจดีจะมีโอกาสได้ทำกิจกรรมผ่านสื่อเหล่านี้ทำให้เด็กๆ ติดเกมออนไลน์ไม่มีโอกาสวิ่งเล่นรวมกลุ่ม

กับเพื่อนเช่นในอดีต ส่วนเด็กที่ไม่มีเครื่องมือสื่อสารเป็นของตนเอง จะไปเล่นตามร้านเกม ไม่มีโอกาสรวมกลุ่มเล่นกับเพื่อนๆ ในละแวกบ้านเช่นกัน

สำหรับข้อมูลข่าวสารที่ส่งผ่านเครื่องรับโทรทัศน์จะเป็นกิจกรรมบันเทิง กีฬาสากล มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านของเด็กน้อยมาก ทำให้เด็กๆ ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นภาพการเล่นพื้นบ้านของไทยในอดีต ส่งผลให้ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมต่างๆ ที่ดั้งมาแต่โบราณ ลืมบ้านเกิดเมืองนอนของตน

ตอนที่ 3 การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชุมชน จำนวน 89 คน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทาง การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควร มีนโยบายส่งเสริมให้อาจารย์ช่วยอนุรักษ์สืบสานการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยพื้นฟูและนำมาบูรณาการในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น วิชาภาษาไทย สังคมศึกษา พลศึกษา

2. ผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชนเสนอว่า ควร มีนโยบายสืบค้นภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กจากปราชญ์ชุมชนหรือผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชน แล้วนำมาถ่ายทอดให้เด็กๆ นำไปร่วมแสดงในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ ประเพณีในท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการบันทึกและถ่ายทอดภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กในรูปหนังสือ สื่อวีซีดี สื่อโทรทัศน์เพื่อปลูกสำนึก ความสำคัญของการเล่นพื้นบ้านในอดีตให้คงอยู่สืบไป เนื่องจากการเล่นพื้นบ้านของเด็กเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ เช่น ขาโถกเถก มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข้าวสาร งูกินหาง เป็นต้น และควรจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กๆ ผู้นำชุมชนควร ขอความร่วมมือกับลูกหลานชุมชนที่มีความรู้และประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหารสถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน โดยร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ แนวทางปรับปรุงแก้ไข และร่วมมือกันทำโครงการเพื่อความสุขของเด็ก ๆ และ

ชุมชนต่อไป เช่น จัดกิจกรรมแข่งขันการเล่นพื้นบ้าน ที่สนุกสนานเป็นทีมพ่อแม่ลูกเล่นด้วยกัน

ผู้สอนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นต่อแนวทางการ จัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนวิธีการเล่น เช่น การเล่นลิง เกียลูก ลูกลิงจะเกาะเกียอยู่ด้วยแม่ลิงโดยใช้ขา 2 ขา เกียล่าตัวบริเวณสะเอวผู้เป็นแม่โดย ห้อยหัวลงดิน มือจับขาแม่ อาจารย์ผู้สอนได้ปรับเปลี่ยนเป็นการหาม ลูกลิงโดยมีแม่ 2 คน ช่วยหามหรืออุ้มไว้กับอก ทำให้ เกิดความสนุกสนานแต่ไม่เกิดอันตราย เช่นเดียวกับการอุ้มหมูเข้าคอก ให้เจ้าของ 2 คน ช่วยอุ้มหมูที่ละตัว เพราะการให้เจ้าของคนเดียวอุ้มลูกหมูจะไม่ถนัดถ้าเด็ก มีร่างกายไม่แข็งแรงพอ

2. ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ เช่น การเล่นลิงยาดกะเบา ปัจจุบันหาลูกกะเบายาก จึงใช้ลูกบอลเล็กๆ หรือ อุปกรณ์อื่นๆ ที่สามารถโยนและรับได้สะดวก ซึ่งหาได้ ง่ายในท้องถิ่น เพราะต้องการเลียนแบบการเล่นแบบ พื้นบ้านเท่านั้น

3. ปรับเปลี่ยนกติกา การเล่นอีตัก จากให้ผู้เล่น นั่งเป็นวงและใช้อุปกรณ์ (กระทง) ตักเมล็ดมะขาม ใคร ได้มากเป็นผู้ชนะ ปรับเปลี่ยนให้มีผู้เล่น 2 ฝ่ายๆ ละ 5 คน เข้าแถวตามลำดับ ให้ออกไปตักเมล็ดมะขามที่กระเจา ข้างหน้าที่ละคน กำหนดเวลา 5-10 นาที ทีมที่ตักเมล็ด มะขามได้มากเป็นฝ่ายชนะ ทั้งนี้เพื่อฝึกความรวดเร็ว ความสามัคคี และสนุกสนานของผู้เข้าร่วม

4. ดัดแปลงอุปกรณ์ตามขนาดรูปร่างของเด็ก การเล่นขาโกลกเกก จะใช้ไม้ไผ่ที่มีที่เหยียบสำหรับยืน และเดิน ถ้าเด็กรุ่นเล็กก็ดัดแปลงให้ที่เหยียบอยู่ระดับต่ำ เพื่อสะดวกในการขึ้น-ลง และหากทรงตัวไม่ได้ตกลงมา จะไม่น่ากลัวมาก

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนา 4 ด้านจากการใช้ กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็ก ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่ ขว้างลูกกลุ่ หล่ง ขาโกลกเกก ขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยาง เตย มูลี่ต้อยออก ยาดหลักธง แยกหล่งฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้

สต๊อบ ส่วงเฮือยาว สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนวง หนอนหยุดกึก หมากกูปัก หม่าไล่ห่าน อุ่มหมูเข้าคอก

2. พัฒนาการด้านอารมณ์

2.1 การเล่นที่ส่งเสริมการรับรู้และแสดงออก ทางอารมณ์ให้เหมาะสม ได้แก่ ขายแดงโม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนหยุดกึก หม่าไล่ห่าน อีตัก

2.2 การเล่นที่ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ ให้เหมาะสม ได้แก่ ขาโกลกเกก ขี่ม้าหลังโปก โกงดิน เกวียน งูกินหาง จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยาง เตย มูลี่ต้อยออก ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหล่งฮู ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮือยาว สักกะเตียว หนอนวง หนอนหยุดกึก หมากไขเต่า หม่าไล่ห่าน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

2.3 การเล่นที่ส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อ ตนเอง ได้แก่ ขาโกลกเกก งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ ยาดหลักธง แยกหล่งฮู ลิงกินใบไม้ ลิงยาดกะเบา

2.4 การเล่นที่ส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง ได้แก่ ขว้างลูกกลุ่ หล่ง ขาโกลกเกก ขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยางเตย ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหล่งฮู ลิงกินใบไม้ ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮือยาว หมากไขเต่า หมากอี อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

3. พัฒนาการด้านสังคม

3.1 การเล่นที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎ กติกา ได้แก่ ขว้างลูกกลุ่ หล่ง ขายแดงโม ขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า มูลี่ต้อยออก ไม้หึ่ง ยาดหลักธง แยกหล่งฮู เตย ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกียลูก สต๊อบ สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนหยุดกึก หนอนวง หมากกูปัก หมากไขเต่า หมากอี หม่าไล่ห่าน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

3.2 การเล่นที่ส่งเสริมการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ได้แก่ ขว้างลูกกลุ่ หล่ง ขายแดงโม ขี่ม้าหลังโปก งูกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ส่วงเฮือยาว

3.3 การเล่นที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ขว้างลูกเหล็ก ข่ายแตงโม ขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม เต้นยาง ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า มูสิต้อยออก ไม้หึ่ง แย่หลงฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกียลูก สต๊อบ ส่วงเฮื้อยาว สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนหยุดก๊ก หนอนหวง หมากก๊อบก๊อบ หมากไขเต่า หมากอี หม่าไล่ห่าน อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

4. พัฒนาการด้านปัญญา

4.1 การเล่นที่ส่งเสริมการใช้ภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจ ได้แก่ ข่ายแตงโม งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียมเตย ปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข้าวสาร สต๊อบ หนอนหวง หมากก๊อบก๊อบ

4.2 การเล่นที่ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ ขว้างลูกเหล็ก ขาโลกเอก ข่ายแตงโมขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน งูกินหาง จ้ำแจ่ว จ้ำบ้ำไบ้ จ้ำหนูเนียม มอญซ่อนผ้า มูสิต้อยออก ไม้หึ่ง เต้นยาง เตย ยาดหลักธง แย่หลงฮู ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ ลิงเกียลูก ลิงยาดกะเบา สต๊อบ ส่วงเฮื้อยาว สักกะเตียว เสือแหกคอก หนอนหวง

4.3 การเล่นที่ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ข่ายแตงโม จ้ำแจ่ว เต้นยาง ลอดแลดข้าวสาร เสือแหกคอก หนอนหยุดก๊ก หมากไขเต่า อีตัก อุ่มหมูเข้าคอก

สรุปและวิจารณ์ผล

1. การละเล่นพื้นบ้านของเด็กที่นิยมเล่นกันมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งการเรียนการสอนและโอกาสอื่นๆ เนื่องจากการละเล่นพื้นบ้านนี้มีการเล่นแพร่หลายและสืบทอดกันมาในประเทศไทยทั่วทุกภูมิภาค มีการนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอนในระดับอนุบาลและประถมศึกษา อาจารย์ผู้สอนมีความคุ้นเคย มีประสบการณ์มาตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนและมีการบรรจุในหมวดวิชาภาษาไทยบ้าง ที่สำคัญเป็นการเล่นที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เล่นแล้วเด็กสนุกสนานรื่นเริง เด็กๆ ชอบ ใช้สถานที่ทั่วไป ไม่ต้องมีการเตรียมสถานที่เฉพาะ ไม่ใช้อุปกรณ์ที่ยุ่งยาก ยกเว้นการเล่น

ขาโลกเอกการละเล่นที่มีบทร้องเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยของเด็กๆ อีกทั้งบางการละเล่น มีการเล่นติดต่อกันจนถึงวัยผู้ใหญ่ เช่น ปิดตาตีหม้อสอดคล้องกับคำกล่าวของ อรรถญา (2546) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านอีสานเป็นกิจกรรมการละเล่นที่เน้นการนำวัสดุ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่นและไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น วิธีการเล่นไม่ยุ่งยากซับซ้อนและกติกาการเล่นไม่เคร่งครัด และสอดคล้องกับผลวิจัยของ ปัทมวดี และคณะ (2547) พบว่า การละเล่นพื้นบ้านที่ผู้ปกครองตอบว่า มีการละเล่นอยู่ในปัจจุบันระดับปานกลางถึงมาก ได้แก่ งูกินหาง เสือกินวัว และขี่ม้าหลังโปก การละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ หมากเก็บ ขาโลกเอก ปิดตาตีหม้อ เต้นยาง มอญซ่อนผ้า กระโดดเชือก ขี่ม้าหลังโปก กาฟักไข่ ข่ายของ ไส้จับงูกินหาง รุ่งเปี้ยว ชักกะเย่อ ซ่อนแอบ ลิงชิงหลัก รื้อข้าวสาร เสือกินวัว เดินกะลา ตีตมตะขาม ทั้งนี้เป็นเพราะ 1. เป็นการเล่นง่ายๆ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบมาก 2. ไม่มีปัจจัยเอื้อที่เชิญชวนให้ทำอย่างอื่นและเทคโนโลยีอย่างคอมพิวเตอร์ยังเข้าไม่ถึง 3. ครูที่โรงเรียนสอนให้เล่นเพื่ออนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้านและให้เด็กได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมร่วมกัน 4. วิธีการเล่นและกติกาไม่ยุ่งยากสามารถเล่นได้ทุกโอกาส 5. เด็กมีโอกาสได้เล่นเป็นหมู่คณะ สนุกสนานและปลอดภัย ชุมชนและสถานศึกษาให้โอกาสสนับสนุนและจัดแข่งขัน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วยผู้กำหนดนโยบาย การศึกษาระดับชาติ คือ ผู้ที่จัดทำแผนการศึกษาของชาติระดับต่างๆ และออกเป็นพระราชบัญญัติเพื่อให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับนั้นๆ นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เช่น การกำหนดหลักสูตรประถมศึกษา ให้มีการสอดแทรกการละเล่นพื้นบ้านของเด็กในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย อาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาไทยจะนำการละเล่นพื้นบ้านของเด็กมาใช้ซึ่งมักจะเป็นการละเล่นที่ระบุในบทเรียน เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง ระบบการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง

ที่ทำให้การเล่นในปัจจุบันแตกต่างจากสมัยก่อน เนื่องจากการกำหนดการศึกษาเป็นระบบ มีหลักฐานการเรียนการสอนชัดเจน และบรรจุในแต่ละวิชาทั้งกำหนดเนื้อหา และเวลาในการเรียนแต่ละวิชา วิชาพลศึกษา มีส่วนสำคัญทำให้การเล่นของเด็กในวันตกแพร่หลายเข้ามาแทนที่การเล่นที่บ้านของไทย เช่น การสอนให้เล่นฟุตบอล เทนนิส ปิงปอง ฯลฯ แทนที่การเล่นทอยลูกข่าง ขี่ม้าส่งเมือง สอดคล้องกับผลวิจัยของ บัทมาวดีและคณะ (2547) ที่พบว่า การเล่นที่บ้านของเด็กไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา คือไม่ได้บังคับ อีกทั้งไม่มีการอนุรักษ์ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย สืบทอดลูกหลาน และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ชัชชัย (2549) ที่กล่าวว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง มองข้ามประโยชน์และคุณค่ากีฬาพื้นเมืองของไทย ที่ทำกันในปัจจุบัน ทำให้เป็นพิธีว่ามีกิจกรรมการเล่นกีฬาหรือพื้นเมืองไทยเหมือนกัน แต่ขาดความเป็นระบบ ขาดความต่อเนื่อง ขาดความชัดเจนและความเป็นรูปธรรม กีฬาพื้นเมืองไทยไม่ได้รับความสนใจจากนักการศึกษา ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนวิชาพลศึกษาไม่ได้รับความนิยมในการเล่นจากเยาวชนและประชาชน เพราะเขาเหล่านั้นมองไม่เห็นคุณค่าของกีฬาพื้นเมืองไทย สอดคล้องกับบทความของพัชรี (2544) ระบุว่า ในการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะจะต้องคำนึงถึงอายุเด็กที่อายุน้อย กล้ามเนื้อทุกส่วนยังไม่แข็งแรง จึงทำกิจกรรมบางอย่างได้ไม่ดีและด้านความถนัดของเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายและอาจเป็นอันตรายได้ การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการของเด็ก จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กอย่างมหาศาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุนีย์ และโฆษิต (2527) ที่พบว่าการเล่นที่บ้านของเด็กกำลังจะสูญหาย หรือถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง ตามความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรนำมาประยุกต์ใช้กับระบบการประถมศึกษาในปัจจุบัน (การใช้แขนขา สายตา โสตประสาท การสัมผัส ภาษา และสังคม) เพราะจะช่วยปรับพฤติกรรมของเด็กได้เป็นอย่างดี โรงเรียนควรจะมีนโยบายให้ครูนำ

การเล่นที่บ้านของเด็กมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ปัจจัยด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการอนุรักษ์การเล่นที่บ้านของเด็ก เนื่องจากปัจจุบันครอบครัวของสังคมไทยมีขนาดเล็ก มีลูก 1-2 คน และแยกบ้านอยู่เฉพาะครอบครัว มีพื้นที่หรือบริเวณบ้านน้อยหรือไม่มี ไม่มีการสังสรรค์หรือทำความรู้จักมักคุ้นกันกับบ้านใกล้เคียง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวหรือ ผ่อนส่งบ้านที่อยู่อาศัย อีกทั้งเทคโนโลยีการสื่อสารสะดวกรวดเร็ว มีโทรทัศน์แพร่ภาพเกือบตลอดทั้งวัน ส่งผลให้เด็กๆ ติดจอโทรทัศน์มากกว่าที่จะไปเล่นกับเพื่อนๆ ตามประสาเด็กเช่นอดีต เช่น การวิ่งกระโดด ปีนป่ายนอกบ้าน

ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในท้องถิ่นห่างไกล มีความสะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้มีการถ่ายทอดและผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนมากขึ้น การเล่นของไทยที่เคยนิยมกันมาในสมัยก่อนบางอย่างก็เปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมลง และสูญหายไป สอดคล้องกับผลวิจัยของ บัทมาวดีและคณะ (2547) พบว่า สาเหตุที่การเล่นที่บ้านของเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูญหาย เนื่องจากสังคมในชุมชนเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท สภาพสังคมเปลี่ยนไป เด็กไม่ค่อยได้มาเล่นรวมกันเหมือนสมัยก่อน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การมีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้เด็กหันมาเล่นเกมคอมพิวเตอร์ การรับสื่อจาก โทรทัศน์ ทำได้ง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกมาทดแทนผู้ปกครองบางท่านก็สนับสนุนหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไว้ให้เด็กเล่นเกมที่บ้าน เพื่อไม่ให้เด็กออกไปเล่นนอกบ้าน ทำให้เด็กส่วนใหญ่หันมาใช้เวลาวางกับเกมและร้านดังกล่าวน่าขึ้น เกิดความห่างเหินกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆ และสอดคล้องกับคำกล่าวของ พรวิไล (2556) ที่ว่า สังคมไทยอันเป็นสังคมเกษตรดั้งเดิมเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม หรือ สังคมเมืองอย่างชัดเจน พื้นที่การเกษตรซึ่งเคยเป็นที่เล่นอันกว้างใหญ่ และเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติของเด็ก กลายเป็นพื้นที่สำหรับการทำอุตสาหกรรม

3. การพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าอุปกรณ์บางอย่างไม่มีแต่อาจารย์ผู้สอน ปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในโรงเรียนแทนการให้เด็กจัดหาอุปกรณ์มา การปรับเปลี่ยนวิธีการเล่น เปลี่ยนกติกา และปรับขนาดอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับขนาดรูปร่างของผู้เล่นช่วยให้ผู้เล่นใช้อุปกรณ์อย่างคล่องแคล่ว มีความถนัด มีความกล้าหาญที่จะเล่น นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาการเล่นพื้นบ้านของเด็กควรประกอบด้วย

1) กำหนดนโยบายให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมการเล่นในท้องถิ่นให้คงอยู่ เนื่องจากการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทยที่มีวัฒนธรรมสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย ที่ได้คิดค้นการเล่น โดยนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้บุตรหลานมีความรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกทั้งทำให้ร่างกายแข็งแรง คล่องแคล่วว่องไว ผู้สูงอายุคือ คลังแห่งภูมิปัญญาทางสังคม เป็นคลังสมอง ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม ประเพณีและพิธีกรรม เพื่อให้สรรพชีวิตดำรงอยู่ได้ ซึ่งเป็นดุลยภาพแห่งชีวิตและในการดำรงชีวิตผู้สูงอายุไม่ได้เป็นปัจจัยการผลิตตามวิถีคิดของระบบทุนนิยม คือ พันวยแรงงาน แต่เป็นวัยพักผ่อนดังนั้นจึงควร ให้เด็กฝึกสัมภาษณ์ หรือเป็นนักวิจัยน้อย ไปสอบถามคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านที่ ปู่ย่า ตายาย เคยเล่นกันในสมัยที่เป็นเด็ก พร้อมทั้งบอกวิธีการเล่น แล้วนำมารวมกัน จะเป็นการสื่อสารที่ สืบทอดภูมิปัญญาและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้สูงวัย ซึ่งเป็นวัยที่แสนห่างกันด้วย จากนั้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและนำเข้าไปในโรงเรียนเพื่อให้เด็กได้สัมผัสการเล่นพื้นบ้านทุกเมื่อเชื่อวัน

2) การจัดทำตำรา เอกสาร สื่อในการเผยแพร่ การสืบค้นข้อมูลได้สะดวกรวดเร็ว เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ เมื่อมีสื่อแสดงอย่างแพร่หลาย ผู้ที่สนใจได้รับความสะดวกในการนำไปใช้จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับคำกล่าวของสนม

(2535) การเล่นพื้นบ้านไทยเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน การที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนช่วยสนับสนุนในการศึกษาค้นคว้าจนสำเร็จดังประสงค์ นับว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้แสวงหาความรู้สืบต่อไป

3) การจัดงานเทศกาลในชุมชนในโอกาสต่างๆ เช่น สงกรานต์ งานบุญ ส่งผลให้มีการสืบทอดกิจกรรมแต่โบราณให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป เนื่องจากการที่ผู้นำชุมชนจัดโครงการสาธิตถ่ายทอดการเล่นของโบราณในอดีตให้เด็ก ๆ ได้รับความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับกิจกรรมที่หลายๆ ท้องที่ได้จัดขึ้น เช่น สถานีโทรทัศน์ไทย พีบีเอส (Thai PBS) จัดงานกีฬาท้องถิ่นให้ครอบครัวแต่ละชุมชนหลายๆ ครอบครัวเป็นหนึ่งในทีม ประกอบด้วย พ่อ-แม่และลูกๆ มาเล่นกิจกรรมแข่งขันโยนลูกบอลลงตะกร้า ทำให้เกิดความสนุกสนาน รื่นเริง สามัคคี และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และปลูกฝังให้เกิดความรักใคร่ช่วยเหลือในครอบครัวและชุมชนและยังมีโครงการนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กมาถ่ายทอดในรายการต่างๆ ต่อไป และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากผลวิจัยของทิพวรรณ (2546) ว่า สามารถนำการเล่นพื้นบ้านของเด็กอีสานมาจัดเป็นกีฬากายในโรงเรียนเพื่อการแข่งขันสำหรับเด็กปฐมวัย และระดับชั้นอื่นๆ เพื่อส่งเสริมกีฬาและการเล่นพื้นบ้านอีสานหากปัจจุบันการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยได้รับการฟื้นฟูขึ้นมา มีการเผยแพร่ให้เด็กได้รู้จัก ได้เล่นและสัมผัส จะทำให้เด็กได้รับประโยชน์จากการเล่นมากมาย เช่น ได้เรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่เล่นด้วยกัน รู้จักการดัดแปลงวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการเล่น ได้เรียนรู้การอยู่ในสังคมร่วมกัน รู้จักปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งจะส่งผลถึงพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แนวทางในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูการเล่นพื้นเมืองโดยใช้กระบวนการศึกษาเข้ามาช่วยตั้งแต่การจัดแสดงนิทรรศการในโรงเรียน การทำหลักสูตรท้องถิ่น การตั้งคณะแสดงในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ทั้งนี้จะต้อง

สร้างสรรค์ให้ผู้เรียนรู้จักรูปแบบ องค์ประกอบ และต้องให้เกิดอารมณ์ร่วมของการเล่นกับการดำรงชีวิตประจำวัน หรือกระแสของความสุขจากการได้ค้นหาอดีตของตนเอง

อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูการเล่นของเด็ก ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ปกครองเด็ก เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยที่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจมากนัก ไม่ว่าเรื่องการกิน การเล่น และการใช้เวลาว่าง ดังนั้นหากผู้ปกครองมองเห็นคุณค่าของการเล่นของเด็กย่อมสนับสนุนฟื้นฟูการเล่นเพื่อเด็ก นอกจากนี้ต้องส่งเสริม ชักชวน ให้เด็กเห็นคุณค่าประโยชน์ของการเล่นด้วย เพื่อให้มีผู้เล่น ผู้สืบทอดต่อไป เนื่องจากเด็กเป็นสื่อที่สามารถสานสร้างความสัมพันธ์ได้ไม่ว่ายุคใดสมัยใด แต่ข้อจำกัดของเด็ก คือ การมีความอดทนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงช่วงเวลาสั้นๆ จึงต้องใช้การเล่นที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้

4. ผลการเล่นที่บ้านของเด็กต่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน

1) พัฒนาการด้านร่างกาย พบว่า ขว้างหิน ลูกเหล็ก ขาโกลกเถก ขี่ม้าหลังโปก โกงดินเกวียน เต็น ยาง เตย ภูกินหาง ยาดหลักธง แย่หลงฐู เสือแหกคอก หมากหุตุก๊ก หม่าไล่ห่าน และอ้อมหมูเข้าคอก เป็นการ เล่นที่มีการวิ่ง กระโดดและการเปลี่ยนทิศทาง เป็นการ ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ทำให้ผู้เล่นมีพัฒนาการทางร่างกาย ที่ทำให้เกิดการอ่อนตัวของร่างกาย กล้ามเนื้อมีความ แข็งแรงและมีความอดทน เนื่องจากการเล่นเหล่านี้ต้องใช้ทักษะการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การเดิน วิ่ง กระโดด ล้มตัว การหยุดเดิน หยุดวิ่ง การเปลี่ยน ทิศทาง เป็นการใช้กล้ามเนื้อทุกส่วน เด็กที่มีพัฒนาการ ทั้งกล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กสมบูรณ์ตามวัย สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว ช่วยตัวเองใน การบังคับและควบคุมกล้ามเนื้อได้หลายๆ อย่าง เช่น กระโดดข้าม เขย่งปลายเท้า ยืนขาเดียว สามารถ กระทำได้หลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมการเคลื่อนไหว กิจกรรมเสริมประสบการณ์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปนิษฐา และสุทธนะ (2557) พบว่าเกมการเล่นที่บ้าน ไทยที่สามารถพัฒนาสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพ

และเหมาะกับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีดังนี้ กระต่ายขาเดียว ลิงชิงหาง อ้ายเข้อ้ายโขง ตีวงล้อ ตากกล้วย กาปักไข่ เรือบก ขี่ม้าโยนบอล การเล่น เหล่านี้ มีขั้นตอนการเคลื่อนไหวเป็นลำดับจากช้าไปเร็ว ดังนั้นกล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกายโดยเฉพาะบริเวณ ข้อต่อจะถูกยืดตัวออก เกิดสุขสมรรถนะด้านความอ่อนตัว นอกจากนี้การเล่นเหล่านี้ มีการหดตัวและเกร็งตัวของกล้ามเนื้อเป็นการเสริมสร้างการพัฒนา กล้ามเนื้อ เพราะขณะที่เด็กเล่นร่างกายได้เคลื่อนไหว ทำให้ กล้ามเนื้อมีความแข็งแรงและมีความอดทน เมื่อได้รับการฝึกเป็นประจำทำให้ร่างกายมีความทนทานของ ระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจดีขึ้น

2) พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ พบว่า ปิดตาตี หม้อ เต็นยาง มอญซ่อนผ้า สกกระเดียว หมากไข่เต่า เป็นต้น เป็นการ เล่นที่เล่นเป็นกลุ่มทั้งหญิงและชาย มี ผู้นำผู้ตาม เล่นตามลำดับ มีกติกาที่ต้องทำตาม เล่น แล้วช่วยให้ผู้เล่นเกิดความสุขสนุกสนาน รื่นเริง สามารถ ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกให้สงบ มีความรู้สึกที่ดีต่อ ตนเองและเพื่อนๆ ที่เล่นด้วยกัน มีการรอคอย แบ่งปัน ช่วยเหลือ เข้าใจเพื่อนที่เล่นได้ดีและที่เล่นไม่ถนัด อีกทั้งช่วยให้เกิดความมั่นใจในตนเอง การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพวรรณ (2546) ว่า การเล่นพื้นบ้านอีสาน ทำให้เด็กได้พัฒนาความฉลาด ทางอารมณ์ในด้านต่างๆ เช่น การปรับตัวเข้ากับสังคม การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพกับ ผู้อื่น

นอกจากนี้การเล่นแบบกลุ่ม เช่น การเล่นเตย- หนอนาง เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักยอมรับ ให้อภัย ขอโทษ และปรับปรุงตัวเอง เพื่อให้กลุ่มชนะ ให้กลุ่มยอมรับ เป็นการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้ว่าเพื่อนเจ็บหากเล่น แรง ก็ไม่ทำให้เพื่อนเจ็บ ยอมเพื่อนบ้างในบางโอกาส เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ทำให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ ดีเด็กมีความสุขในการเล่น ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักขอเข้า ร่วมเล่นกับเพื่อน และการเล่นที่มีการแพ้ชนะบ้าง เช่น ขาโกลกเถก ขว้างหินลูกเหล็ก อีตัก สามารถทำให้เด็ก รู้จักปรับอารมณ์ได้ เด็กที่แพ้มีความรู้สึกที่ไม่เป็นไร เพราะเล่นกันสนุกๆ คราวหน้าเขาอาจจะมีโอกาสชนะ

บ้าง ไม่ถือเป็นเรื่องจริงจังที่ต้องชนะตลอดไปเป็นการยอมรับกติกาของสังคม ขณะเล่นเด็กจะเรียนรู้ การควบคุมอารมณ์โดยเฉพาะอารมณ์โกรธ เช่น ในบางครั้งเกิดการผิดพลาด หกล้มบ้าง เด็กจะแสดงน้ำใจ คือ รู้จักให้อภัยและรู้จักขอโทษ รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควรไม่ควร รู้ว่าอะไรที่ตนทำถูกเพื่อนพอใจ อะไรที่เพื่อนไม่พอใจ ไม่ยอมรับตนเข้าร่วมในกลุ่ม การที่เด็กต้องปรับตัวเพราะต้องการเล่นร่วมกับเพื่อน

3) พัฒนาการด้านสังคม พบว่าการเล่น ขว้างลูกเหล็ก ขาโลกเถก ซี่ม้าหลังโปก โกงตีน-เกวียน ูกินหาง เป็นต้น เป็นการเล่นที่ผู้เล่นปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันก่อนเล่น ทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามโดยไม่ต้องมีกรรมการคอยกำกับดูแล และเป็นการเล่นที่ทำให้ผู้เล่นมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอย่างฉันทมิตร ถ้อยทีถ้อยอาศัย ส่วนการเล่นที่ส่งเสริมให้เป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ได้แก่ การเล่นที่ต้องมีหัวหน้าและลูกน้อง เช่น ูกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ส่องเฮียยาว ขายแดงโม ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับการเสียสละให้เป็นผู้นำจะทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น ปกป้องลูกน้องในทีม หรือเจรจาตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ไม่มีความขัดแย้ง การเล่นที่แบ่งเด็กเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งได้เล่นขณะที่อีกฝ่ายต้องทำตัวเป็นอุปกรณ์ เช่น นั่งกันการกระโดดข้าม จะเห็นว่าเด็กต้องยอมเสียสละและรอการสับเปลี่ยน มีบางคนยอมนั่งแทนเพื่อนในขณะที่ตนยังไม่แพ้หรือทำผิดกติกา เพราะสงสารเพื่อนที่นั่งนานแล้ว การเล่นที่มีการแข่งขัน เด็กจะเรียนรู้ความยุติธรรมในการเลือกข้าง แม้จะเป็นการแบ่งโดยการเสียสละ เช่น เป่ายิงฉุบ เด็กจะรู้เองว่าตนควรจะคู่กับใคร เด็กจะจับคู่กับคนที่รูปร่าง ขนาด ความสามารถ และเชาว์ปัญญาพอๆ กัน

4) พัฒนาการด้านปัญญา พบว่า ขายแดงโม ูกินหาง จำแ้ว จำบ้าไป จำหนูเนียม เตยปิดตาตีหม้อ มอญซ่อนผ้า ลอดแลดข้าวสาร สด๊อบหนอนวงและหมากกูปัก เป็นการเล่นที่มีการเจรจา มีบทร้องเด็กสามารถจำบทร้อง บทเจรจาได้รวดเร็ว และแม่นยำ เพราะบทร้องสนุก คล่องจองและไม่ยาวเกินไปและเป็นการใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเล่น

ขายแดงโม เป็นการเจรจาของผู้ซื้อและผู้ขาย การเล่นูกินหาง ลอดแลดข้าวสาร ลิงกินใบไม้ เป็นการร้องโต้ตอบของ 2 ฝ่ายหรือการร้องของผู้เล่นทุกคน จะเห็นว่าเป็นการเล่นที่มีความสนุกสนาน รื่นเริง ช่วยให้เด็กมีสมาธิ ปลอดภัย มีความจำดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพวรรณ (2546) พบว่า การเล่นที่ต้องท่องคำกลอน คำคล้องจอง ประกอบการเล่น เช่น ลอดแลดข้าวสาร หนอนวง บทท่องบางบทจะเป็นคำพูดง่ายๆ เด็กที่มีพัฒนาการด้านภาษาและการสื่อความหมายไม่ค่อยพร้อม ก็สามารถจดจำและเรียนรู้ได้เร็ว การเล่นที่ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ขว้างลูกเหล็ก ขาโลกเถก ซี่ม้าหลังโปก มอญซ่อนผ้า เต้นยาง ลอดแลดข้าวสาร เสือแหกคอก หมากไข่เต่า หนอนหยุดก๊ก และอ้อมหมูเข้าคอก เป็นการเล่นที่ต้องใช้ไหวพริบ การคิดวางแผนที่จะหลบหลีก หลอกล่อ คิดหาคำพูดหรือขั้นตอนที่จะทำให้อีกฝ่ายเพลอหรือเบี่ยงเบนสมาธิ ความสนใจ หรือในการใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วย เช่น การเล่นหมากไข่เต่า เป็นการเล่นที่มีแม่เต่าคอยปกป้องคุ้มครองไข่เต่าไม่ให้ใครมาแย่ง โดยต้องเอาตัวคร่อมปิดไข่เต่าไว้ทำให้แย่งได้ยาก คนแย่งต้องช่วยกันหาวิธีหลอกล่อ ผลัดกันเข้าผลัดกันแหยให้แม่เต่าหลงทาง การวางแผนผลัดกันหลอกล่อจะได้ผลดี เพราะเปรียบเหมือนมีศัตรูเข้ามาหลายทาง ไม่สามารถป้องกันได้ นับว่าเป็นการใช้ปัญญาในการแก้ไขหรือหาช่องทางเพื่อให้มีทางเข้าพร้อมๆ กันหลายทาง คนป้องกันก็ไม่สามารถป้องกันได้

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2557 ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการวิจัยทุกท่าน ทั้งผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ นักเรียน ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน ที่สละเวลาให้ความคิดเห็นและร่วมดำเนินกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ซัชชัย โกมารทัต. 2549. การละเล่นพื้นเมืองไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- ทิพวรรณ คันธา 2546. การใช้การละเล่นพื้นบ้านของเด็กอีสานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยโรงเรียนหลักเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปิ่นธรา เรื่องปัญญาภูมิและสุนะ ดิงศภัทย์. 2557. ผลของการจัดการเรียนรู้วิชาพลศึกษาโดยใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านไทยที่มีต่อสุขสมรรถนะของนักเรียนประถมศึกษา. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา 9 (2) : 100-114.
- ปัทมาวดี เล่ห์มงคล สายสมร ศรีสุขประเสริฐและจุไรพร รอดเชื้อ. 2547. รายงานการวิจัยเรื่องศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านการละเล่นของเด็ก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ). คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรวิไล ประเสริฐสุข. 2556. ผลการใช้กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยต่อความสามารถในการแก้ปัญหา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พัชร วาศิว. 2544. กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะกับเด็กปฐมวัย. วารสารคหเศรษฐศาสตร์ ปีที่ 54 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน หน้า 44-47.

- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2542. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ.
- วรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอสัน. 2526. การเล่นของเด็กบ้านกลาง. กรุงเทพฯ. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์. 2545. สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไรกรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สนม ครุฑเมือง. 2535. สารานุกรมของเล่นพื้นบ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ. พับลิคิสมเนสพริ้นท์.
- สาร สารทัศน์นันท์. 2529. การละเล่นพื้นบ้านท้องถิ่นจังหวัดเลย. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์และโฆสิต แจ่มสกุล. 2527. การศึกษาบทบาทการละเล่นพื้นบ้านของเด็กจังหวัดขอนแก่น ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรัญญา กุฎจอมศรี. 2546. การจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านอีสานเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.

หลักเกณฑ์และรูปแบบการส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ใน

วารสารวิจัยรามคำแหง

(Ramkhamhaeng Research Journal)

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาตีพิมพ์บทความ

1. ผลงานทางวิชาการที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องไม่เคยผ่านการเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผลงานทางวิชาการที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น
3. ผลงานทางวิชาการที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นบทความที่มีคุณค่าทางวิชาการ คือ เกิดขึ้นจากผู้เขียนได้ทำการทดลอง สร้างสรรค์ สังเคราะห์ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานโดยตรง หรือเป็นบทความที่เสนอถึงความคิดหรือหลักการใหม่ที่เป็นไปได้และมีทฤษฎีประกอบหรือสนับสนุนอย่างเพียงพอ มีประโยชน์ต่อการศึกษาและการวิจัย
4. ผลงานทางวิชาการที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องไม่ได้ลอกเลียนหรือดัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่นหรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือปราศจากการอ้างอิงที่ถูกต้อง
5. ผู้เขียนต้องจัดเตรียมต้นฉบับตามรูปแบบตามข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับอย่างเคร่งครัด
6. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของบทความที่ส่งมาตีพิมพ์ตามข้อเสนอแนะของคณะผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) แล้ว
7. บทความจะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากกองบรรณาธิการแล้วเท่านั้น

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับ

1. ให้พิมพ์โดยใช้กระดาษ **A4** พิมพ์หน้าเดียว
2. จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม **Microsoft Word for Windows**
3. ใช้ตัวอักษรแบบ **Browallia UPC/New**
4. ระยะห่างระหว่างบรรทัดใช้ **Double Space** โดยมีความยาวไม่เกิน 30 หน้า (รวมเอกสารอ้างอิง)
5. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
 - ระยะขอบบน (Top margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบขวา (Right margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร

รายละเอียดการจัดเตรียมต้นฉบับ

ชื่อเรื่อง ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จัดให้อยู่ชิดซ้ายหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ ขึ้นต้นคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 18 ตัวหนา

ชื่อผู้เขียน ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 12 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อของหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน

บทคัดย่อ และ ABSTRACT ใช้ตัวอักษรขนาด 18 ตัวหนา และให้จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ สำหรับเนื้อความให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ โดยเนื้อหาต้องครอบคลุมถึงบทนำ วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและวิจารณ์ผล เป็นลำดับ

คำสำคัญ (Keywords) : ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ประมาณ 3 - 5 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ

เนื้อหา ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ **หัวข้อใหญ่** ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา **หัวข้อย่อย** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์ เนื้อความใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ โดยให้บรรทัดแรกของทุกย่อหน้าเยื้อง 0.5 นิ้ว ของบรรทัดถัดไป โดยเรียงหัวข้อตามลำดับดังนี้ บทนำ วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและวิจารณ์ผล กิตติกรรมประกาศ และเอกสารอ้างอิง

รูปภาพ จัดให้ชิดซ้ายของคอลัมน์ ความละเอียดของรูปภาพไม่น้อยกว่า 600x600 dpi คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพ ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 12 ตัวปกติ โดยให้แนบไฟล์รูปภาพที่ประกอบในเนื้อเรื่องมาต่างหาก จากไฟล์เอกสารปกติ

ตาราง จัดให้ชิดซ้ายของคอลัมน์ รูปแบบของตารางให้ใช้แบบ Table classic I คำบรรยายตารางให้จัดพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษรขนาด 12 ตัวปกติ

หมายเหตุ ต้นฉบับบทความที่น่าส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์การเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับการพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์

การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

• การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

ให้วงเล็บชื่อผู้แต่ง (ภาษาไทย) ชื่อสกุลผู้แต่ง (ภาษาต่างประเทศ) และปีที่พิมพ์ของเอกสารที่อ้างถึง ต่อท้ายข้อความที่ต้องการอ้าง ตัวอย่าง

..... (มณี และคณะ, 2550) หรือ (Archawaranon et al., 2003)
Archawaranon et al. (2003) หรือ มณี และคณะ (2550)

• การอ้างอิงท้ายเรื่อง

1. วารสาร

ก. ภาษาไทย

ชื่อผู้เขียน (ให้เขียนชื่อเต็ม ตามด้วยชื่อสกุล). ปีที่พิมพ์. ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร (ใช้ชื่อเต็ม). ปีที่ (ฉบับที่): หน้าที่ปรากฏบทความ. เช่น
พุทธชาติ โปธิบาล และ ธนนันท์ ตรงดี. 2541. สถานะของภาษาตากใบในภาษากิน. วารสาร
สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 4(2): 167-187.

ข. ภาษาอังกฤษ

ใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย แต่ชื่อผู้เขียนใช้ชื่อสกุลขึ้นก่อน, ตามด้วยตัวอักษรย่อของชื่อต้น. และวารสารใช้ชื่อตัวย่อตามเกณฑ์ที่ใช้กัน เช่น

Archawaranon, M. 2003. The impact of human interference on Hill Mynahs *Gracula religiosa*
breeding in Thailand. Bird Conserv. Intl. 13 (2): 139-149.

2. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์. ผู้จัดพิมพ์. เช่น
มณี อชวราณนท์. 2549. นกขุนทอง: งานวิจัยเพื่อการอนุรักษ์นกในเขตร้อน. กรุงเทพฯ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
Sharp, W.F. 1985. Investment. 3rd ed. New Jersey. Prentice-Hall.

3. บทความ/เรื่อง/ตอน ในหนังสือรวมเรื่องหรือรายงานประจำปี

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อเรื่อง. (ฉบับพิมพ์ ถ้ามี), หน้าที่ปรากฏบทความ.
ผู้จัดพิมพ์. สถานที่พิมพ์. เช่น
เสรี ลีลาลัย. 2542. เศรษฐกิจชาตินิยมในประเทศไทยกำลังพัฒนาและสถานการณ์ในประเทศไทย. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
(บรรณาธิการ). 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัยใหม่ (หน้า 90-141). ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

4. การอ้างอิงจากวารสารออนไลน์

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่และฉบับที่พิมพ์: หน้าที่ปรากฏบทความ. ที่มา:
สถานที่มาของสารสนเทศ. เช่น
Overby, J.M. 1996. Ozone brings better water. Water Technology [Online]. 19, no. 5:
62-64. Abstract from Dialog File: Water Resources Abstract (117) Item: 00798344

5. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. สถานที่พิมพ์. ชื่อสถาบันการศึกษา
พรชัย วงศ์วาสนา. 2543. การศึกษาชีววิทยาประชากรของนกขุนทองในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับ จำนวน 4 ชุด พร้อมแผ่น CD จำนวน 1 แผ่น ไปยัง กองบรรณาธิการวารสารวิจัยรามคำแหง สถาบันวิจัยและพัฒนา อาคารสุโขทัย ชั้น 12 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 0-2310-8696, โทรสาร 0-2310-8119 Email: ruresearch@ru.ac.th